

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการตัดครีจญ์ฮะดีษ

การศึกษาเกี่ยวกับตัดครีจญ์ฮะดีษประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ได้แก่ ความหมายของ ตัครีจญ์ ครอบคลุมทั้งความหมายทางภาษาศาสตร์ และความหมายทางวิชาการ ประวัติความเป็นมา ของการตัดครีจญ์ฮะดีษ ความจำเป็นในการระบุสถานภาพของฮะดีษ หนังสือที่ผู้แต่งวางเงื่อนไขใน ความเศาะฮีฮของฮะดีษ และหนังสือที่ผู้แต่งมิได้วางเงื่อนไขในความเศาะฮีฮของฮะดีษ ความหมาย สำคัญและประโยชน์ของการตัดครีจญ์ฮะดีษ และหนังสือที่ใช้ในการทำตัดครีจญ์วิธีการและหนังสือที่ใช้ ในการตัดครีจญ์ฮะดีษ

2.1 ความหมายของตัดครีจญ์ฮะดีษ

การเข้าใจความหมายของตัดครีจญ์ฮะดีษจะต้องทำความเข้าใจทั้งสองด้านได้แก่ ความหมายทางภาษาศาสตร์และความหมายเชิงวิชาการ

2.1.1 ความหมายทางภาษาศาสตร์

ตัครีจญ์ (تخریج) เป็นคำภาษาอาหรับตามรูปแบบการผันอักษรของคำว่าตัดฟ้อิล (تفعیل) เหมือนกับคำว่าตัดกรีม (تكریم) ซึ่งมีหลายความหมายดังต่อไปนี้

ตัครีจญ์ แปลว่า เอาออกมา แสดงให้เห็น ทำให้ปรากฏ ซึ่งมีรากศัพท์จากคำที่ผันมา จากคำ ค็อเราะญะฮะ ยุค็อรริฎุ (خرج یخرج) “คออ์ รออ์ ญีม ” (الخاء والراء والجيم) มีความหมายสองนัย คือ

ความหมายแรก ผันมาจากคำว่า เคาะเราะญะฮะ ยัครุญุ คุรุญุญัน (خرج یخرج خروجاً) แปลว่า เอาออกมา หมายถึง เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้เอาออกมาให้เห็นว่ามาจากที่ใด อัลคุรุญญ์ (الخروج) ตรงข้ามกับคำว่าอัดดุคูล (الدخول) ซึ่งแปลว่าการเข้า (Ibn Manzur¹ 1995: 4/55)

¹ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด เบน มุกรรอม เบน อะลีย อัลอัฟริกี อัลอันศอรี ท่านเกิดที่กรุงไคโรประเทศอียิปต์เมื่อปี .ศ 630 ท่านเป็น อุละมาอ์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนิติศาสตร์อิสลามจนกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษา ณ กรุงทริโปลีปัจจุบันอยู่ในประเทศลิเบีย นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ที่ปรารถนารื้อฟื้นด้านภาษาอาหรับท่านได้แต่งพจนานุกรมอาหรับมีชื่อว่า ลิซานุล อะรอ็บ ท่านเสียชีวิตณกรุง ไคโร ประเทศอียิปต์ เมื่อปี ฮ.ศ. 711 (al-Zirikli,1999:7/108)

ดังนั้นคำว่าตัดกรีจญ์จึงมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า (الإخراج) อัลอิครอญ์ซึ่งหมายถึงการนำเสนอออกมาให้ปรากฏ

ความหมายที่สอง มีรากศัพท์มาจากคำว่า อัลเคาะเราะญุ (الخرج) แปลว่า ทำให้สองสิ่งที่แตกต่างกันระหว่างสีขาวกับสีดำแยกตัวออกจากกัน ต่อมาคำนี้ถูกนำมาใช้เรียกสิ่งที่มีลักษณะต่างกันรวมอยู่ในที่เดียวกันดังคำว่าอรัฎ มุค็อรเราะญะฮ์ (أرض مخرجة) แปลว่า พื้นดินที่มีพีชงอกเงยประปรายเป็น หย่อมๆ คำว่า ตักริญญ์ อรัรอฮิยะฮ์ อัลมัรอา (تخريج الراعية المرعى) แปลว่า การที่สัตว์เลี้ยงเลือกเล็มหญ้าจากท้องทุ่งเฉพาะบางส่วนและเหลือไว้บางส่วนและคำว่าอาม ฟิฮ ตักริญญ์ (عام فيه تخريج) แปลว่า ปีที่มีทั้งความสมบูรณ์ และความแห้งแล้งรวมกัน (al-Fairuz 'Abadi,¹ 1995 : 1/223)

นอกจากนี้คำว่า ตักริญญ์ ยังหมายถึงสิ่งต่อไปนี้

อัลอิสตินบาฎ (الاستنباط) แปลว่า การวินิจฉัย การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า (استخرج المسألة الفلانية : أي استنبطها) หมายถึง “บุคคลผู้หนึ่งต้องการเอาปัญหาหนึ่งมานำเสนอ” หมายถึง ได้ทำการวินิจฉัยในปัญหานั้นๆ (al-Fairuz 'Abadi, 1995 : 1/223)

ออตเตาญูฮ์ (التوجيه) แปลว่า การชี้แนะ การชี้นำไปสู่สิ่งที่ชัดเจนกว่า ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า (خرج المسألة الفلانية : أي بين لها وجهها صحيحا) หมายถึง “บุคคลผู้หนึ่งได้นำเสนอปัญหาออกมา” หมายถึง ได้อธิบายรายละเอียดด้วยคำชี้แนะที่ถูกต้อง (Ibn Manzur, 1995: 4/55)

ออตตัตริบ (التدريب) แปลว่า การฝึกฝน ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า (خرجه في الحديث فهو خريج : أي دربه وعلمه) หมายถึง “เขามีความชำนาญในเรื่องของอะดีซ ดังนั้นเขาก็คือผู้พิสูจน์อะดีซ” หมายถึง เขาได้ฝึกฝนและได้สอนในเรื่องนั้น (Ibn Manzur, 1995: 4/55)

อัศศุฮูร วัลอิบรอซุ (الظهور والإبراز) แปลว่าการปรากฏออกมาและความชัดเจนดังที่มีคำกล่าวที่ว่า (الخروج نقيض الدخول وقد أخرجته وخرج به) หมายถึง “การออกมาซึ่งตรงข้ามกับการเข้า และเมื่อได้นำออกมาแล้วสิ่งนั้นก็จะออกมา” (al-Fairuz 'Abadi, 1995: 2/249)

ดังนั้นจึงให้ความหมายว่าความชัดเจนและการปรากฏขึ้นดังที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿كَزَرَ أَوْخَرَ شَطَأَهُ فَأَزْرَهُ﴾

(سورة الفتح، بعض من الآية : 29)

¹ชื่อเต็มคือ มัจญ์ดุคุดดินมุฮัมมัด เบ็น ยะอุกุบ อัลฟิยรุษ อะบาดี อัซซิริอซีย์ท่านเสียชีวิตในปีศ. 817 (al-Zirikliy, 1999:5/164)

ความว่า “ ประหนึ่งเมล็ดพืชที่งอกหน่อหรือกิ่งก้านของมัน
ออกมา”

(สุเราะฮ์อัลฟิทย ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 29)

นักวิชาการสายอะดีซได้กล่าวว่า “อะดีซนี้บันทึกโดยอัลบุคอรี” คือ อัลบุคอรีเป็นผู้ที่นำอะดีซนี้ออกมาสู่สายตาของ ผู้คนที่ทั้งหลายหรือกล่าวว่า (خرجه البخاري) คือ อัล บุคอรีได้นำเสนออะดีซนั้นมา อีกทั้งยังได้บอกถึงแหล่งที่มาของอะดีซนี้ด้วย นี่คือความหมายของการตัดครีญ์ในด้านภาษาตามที่คณะของนักวิชาการแขนงอะดีซ (al-Tahhān, 1996: 8)

2.1.2 ความหมายทางวิชาการอะดีซ

ความหมายทางวิชาการของคำว่าตัดครีญ์อะดีซอุละมาฮ์อะดีซในยุคแรกและอุละมาฮ์อะดีซในยุคหลังมีการให้ความหมายที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยขอสรุปดังนี้

อุละมาฮ์อะดีซในยุคแรกได้นิยามว่าตัดครีญ์หมายถึง การนำเสนอตัวบทอะดีซพร้อมกับสายรายงานที่ปรากฏในแหล่งที่มาของ อัลอะดีซคือการที่อุละมาฮ์อะดีซได้บันทึกอะดีซบทใดบทหนึ่งพร้อมกับสายรายงานที่สมบูรณ์ เช่นคำว่า (خرجه البخاري) อ่านว่า ค็อเราะละญะฮ์ อัลบุคอรี หรือ (أخرجه البخاري) อ่านว่า อักเราะละญะฮ์ อัลบุคอรี หมายถึงท่านอิมามอัลบุคอรี¹ เป็นผู้บันทึกอะดีซบทนั้นด้วยสายรายงานของเขาเอง (al-Tahhān, 1996: 12)

ตามที่คณะนี้ การตัดครีญ์เป็นการนำเสนอตัวบทอะดีซพร้อมกับสายรายงานจากแหล่งบันทึกอะดีซที่เป็นแหล่งปฐมภูมิ² โดยไม่ได้กล่าวเกี่ยวกับสถานภาพของอะดีซแต่อย่างใด ส่วนอุละมาฮ์ อะดีซในยุคท้ายๆ ได้ให้นิยามสองนิยามด้วยกันคือ

อัลสะคอวี³ (al-Sakhāwiy, 1967: 2/338) ได้ให้ความหมายว่า การตัดครีญ์คือ “การที่อุละมาฮ์วิชา การ อะดีซได้บันทึกอะดีซลงในอัลอัจญ์ซำฮ์ (الاجزء)⁴ อัลมัชชะคอต (المشخات)⁵ และตำราต่างๆ โดยมีการรายงานอะดีซบทนั้นๆ ด้วยสายรายงาน ของเขาเองหรือสาย

¹ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด เบน อิสมาอิล อัลญูฟี อัลบุคอรีมีนามแฝงว่า อะบู อับดุลลอฮ์ เป็นผู้นำอุละมาฮ์ที่มีความเชี่ยวชาญใน ด้านสาขาวิชาอะดีซ ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ 256 มีอายุของท่านรวม 62 ปี (al-‘Asqalāniy, 1986 : 468)

² แหล่งปฐมภูมิ หมายถึงหนังสือวิญญ์อะดีซ ที่ประกอบด้วยหนังสือหมวดต่างๆ เช่นหมวดตัฟสีร์ หมวดอะดีซ หมวดอะกีดะฮ์ หมวดอัคลาฎ จริยธรรมและอาดาบ หมวดฎิฎาล อัลอะดีซ เป็นต้น

³ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด เบน อับดุลรอฮมาน เบนมุฮัมมัด อัลสะคอวี ท่านเกิดที่กรุงโครเมื่อปีฮ.ศ 831 เป็นอุละมาฮ์ที่มีความเชี่ยวชาญใน ด้านสาขาวิชาอะดีซ และด้านสาขาประวัติศาสตร์ และท่านได้แต่งตำราประมาณ 200 กว่าเล่มตำราเกี่ยวกับวิชาอะดีซที่โดดเด่นคือ อัลมะกอดิด อัลอะสะนะฮ์ ซัรฮ์อัลฟิยะฮ์ อัลอิรอกี๊ เป็นต้น ท่านเสียชีวิตในปีฮ.ศ 902 (al-Zirikliy, 1999: 6/194)

⁴ คือตำราที่ได้รวบรวมเฉพาะอะดีซเศาะฮาบะฮ์ หรือตาบิอินเป็นผู้รายงานอะดีซ

⁵ คือตำราที่กล่าวถึงเกี่ยวกับคณาจารย์ของผู้แต่งตำรานั้นๆ โดยที่ผู้แต่งได้มีโอกาสพบเจอกับคณาจารย์ของเขาและรับอะดีซมาจากพวกเขาหรืออาจจะไม่เคยพบเจอกันแต่คณาจารย์เหล่านั้นได้อนุญาตให้ผู้แต่งตำรานั้นๆ รายงานอะดีซจากสายรายงานของพวกเขา

รายงานที่มาจากอาจารย์ของเขาโดยใช้สำนวนอะดีซที่ถูกรายงานสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้ให้รายงานกับผู้รับ การรายงาน พร้อมกับวิพากษ์วิจารณ์สถานภาพของ ผู้รายงานอะดีซพร้อมด้วยมีการชี้แจงเกี่ยวกับผู้บันทึกอะดีซ”

นิยามของอัลสะคอวีชี้แสดงให้เห็น ว่าหัวข้อหลักที่สำคัญ นั้น คือ การนำเสนอด้วยบทอะดีซ พร้อมด้วย การ นำเสนอสายรายงานของอะดีซ และวิพากษ์วิจารณ์สถานภาพของผู้รายงานอะดีซ แล้วนำเสนอแหล่งบันทึกอะดีซและชี้แจงเกี่ยวกับผู้บันทึกอะดีซ¹

อุละมาอะดีซบางท่านได้กล่าวว่าตัจรีญ์ คือ การชี้แจงที่มาของอะดีซจากแหล่งปฐมภูมิและแนะนำสายรายงานของอะดีซพร้อมทั้งการอธิบายสถานภาพของอะดีซนั้นๆ

ความหมายนี้เป็นที่รู้จักกัน อย่างแพร่หลายในหมู่ ของนักวิชาการอะดีซในปัจจุบัน และเป็นความหมายที่ ตรงกับทัศนะอุละมาอะดีซรุ่นก่อน ๆ อย่างเช่น อิมาม อัลสุยูญีย์² และอิมาม อัลมุนาวี³ (al-Tahhān,1996:11)

จากคำนิยามของบรรดา อุละมาอะดีซ ข้างต้นผู้วิจัย ได้สรุปคำนิยามของตัจรีญ์ที่สมบูรณ์ดังนี้

ตัจรีญ์ คือ การชี้แจงแหล่งที่มาของอะดีซว่าถูกบันทึกอยู่ในหนังสือเล่ม ไหนบ้างในบรรดา อุละมาอะดีซที่ได้บันทึกไว้ในตำราอะดีซของ พวกเขา สืบสายรายงาน อะดีซ ตลอดจนการศึกษาประวัติ ของผู้รายงานอะดีซ และ มีการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อกำหนดสถานะของสายรายงานอะดีซ⁴ หรือสถานภาพของอะดีซที่ได้ศึกษามา

2.1.3 ความหมายของอัซุ อัลอะดีซ (عزو الحديث)

นอกจากคำว่า ตัจรีญ์แล้วยังพบมีศัพท์อีกคำ หนึ่งที่มีความหมายคล้ายคลึงกันกับการตัจรีญ์ คือ อัซุ อัลอะดีซ

¹ ทั้งห้าประการนี้ เรียกว่าเงื่อนไขของตัจรีญ์อัลอะดีซ คือ นำเสนอด้วยบทอะดีซ นำเสนอสายรายงานของอะดีซ วิพากษ์วิจารณ์สถานะของผู้รายงานอะดีซ นำเสนอแหล่งที่มาอะดีซ และชี้แจงประวัติของผู้บันทึกอะดีซ

² ชื่อเต็มคือ ญะลาละุดดีน อับดุลรอฮมาน เบน อิบ บักร อัลสุยูญีย์ ท่านเกิดเมื่อปี.ศ 849 ที่กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ ท่านเป็นอุละมาอะดีซที่มีความเชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชาด้วยกัน ทั้งที่เกี่ยวกับหลักวิชาการอะดีซ หลักการอธิบายอัลกุรอาน นิติศาสตร์อิสลาม หลักภาษาอาหรับและในสาขาอื่นๆ เป็นต้น ท่านได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับศาสนาอิสลามมากมายประมาณ 600 กว่าเรื่อง และท่านเสียชีวิตในปี.ศ 911 (al-Zirikli, 1999 : 3/301)

³ ชื่อเต็มคือ อับดุลเราะฮูฟ เบน ตาญลอรียีน อัลมุนาวีเกิดเมื่อปี.ศ 952 .ท่านเป็นอุละมาอะดีซชาวอียิปต์ หนังสือที่มีความโดดเด่นที่ท่านแต่งขึ้นมานั้นคือพยุฎเกาะติร พิตุสะมะวีย เป็นต้นเสียชีวิตในปี.ศ 1031 www.islamweb.net/ShowFatwa_5/2/2560

⁴ สถานะของสายรายงานประกอบด้วยกระบวนการรายงาน คุณลักษณะของผู้รายงานด้านคุณธรรม (อัลอะดะละฮ์) ด้านความบกพร่อง (อัลอูรุษ) ตลอดจนสภาพสายรายงานที่เป็นมุตาบิอาตและชะวาฮิดอะดีซ

2.1.3.1 ความหมายทางภาษาศาสตร์

อ็ชฎ เป็นคำภาษาอาหรับที่มาจากรากศัพท์ของคำ (عزأ يعزوا) แปลว่าชี้ไปยัง หมายถึงการบอกถึงแหล่งบันทึกอะดิษเพียงอย่างเดียวเท่านั้นดังคำพูดของอับดุลลอฮ์ เป็น อัลมุบาร็อก¹ ซึ่งท่านกล่าวว่า (وم.ن بركة العلم عزو إلى كذا) แปลว่าส่วนหนึ่งในบรรดาความ บะเราะกะฮ์ ทางวิชาการนั้น คือ อ็ชฎ (การชี้ถึง) เนื้อหาความรู้ไปยังเจ้าของความรู้นั้น ๆ (Ibn Abd al-Barr, 1987:15)

2.1.3.2 ความหมายทางวิชาการอะดิษ

อัลมุนาวีรีย์ กล่าวว่า อ็ชฎอะดิษ หมายถึงการชี้ถึงแหล่งบันทึกจากแหล่งปฐมภูมิ ทั้งที่เป็นหนังสืออัลญะวามิอ อัสนัน อัลมะसानิด² ซึ่งการชี้ถึงแหล่งเหล่านั้นหลังจากที่ได้ศึกษาค้นคว้า จากแหล่งดังกล่าว (al-Munāwiy, 1994 : 1/20)

จากนิยามข้างต้นชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงสภาพความเป็นจริงของการอ็ชฎอะดิษคือ การชี้แจงตัวบทอะดิษโดยการระบุผู้บันทึกอะดิษหรือชี้แจงหนังสือบันทึกอะดิษเล่มที่และเลขหน้าของ หนังสือเป็นการเพียงพอสำหรับอ็ชฎอะดิษ ดังตัวอย่างบางสายรายงานคือ อะดิษ

((عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا))

ความว่า “จากท่านอะบู ฮุร็อยเราะฮ์ กล่าวว่าท่าน เราะฮ์สุลลอลอฮ์ กล่าวว่า : เมื่อมีสุนัขดื่มในภาชนะของคนหนึ่ง คนใดในหมู่พวกท่านก็จงล้างด้วยน้ำสะอาดเจ็ดครั้ง”

อะดิษเดียวกันปรากฏในบันทึกของอิมามอะดิษจากสายสืบของอัลอะอูเราะฮ์³

¹ ชื่อเต็มคือ อับดุลลอฮ์ บิน อัลมุบาร็อก บิน วาฎิฮ อัสฮันเศาะลีย์ อัตตะมิมีย์ ท่านเกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 118 ท่านเป็นอุละมาอ์ในรุ่นอับบาอ์ อัดดาบิอันที่มีความเชี่ยวชาญหลายสาขาวิชาด้วยกันเช่นเกี่ยวกับหลักวิชาการอะดิษ หลักการอรรถาธิบายอัลกุรอาน นิติศาสตร์อิสลาม หลักภาษาอาหรับและในสาขาอื่นๆ ท่านได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับสาขาวิชาอะดิษ ซึ่งท่านมีนามแฝงว่า อะบู อับดุลลอฮ์ อัลมัจเราะฮีย์ ท่าน เสียชีวิตในปีฮ.ศ 181 (al-Dhahabiy, 1985 : 112)

² นอกจากหนังสือประเภทดังกล่าว แล้วยังสามารถค้นหาจากหนังสือประเภทอื่นๆ เช่น อัลมะอาญิม อัลอัจญ์ซาอ์ อัลมุสตะคเราะญาต อัลมุค็อนนะฟาต อ็ชฎอบ ตลอดจนหนังสือในหมวดอื่นๆ ที่เป็นหนังสือวิยาศาสตร์เช่นหนังสือ อรรถาธิบายอัลกุรอาน หนังสือ ประวัติศาสตร์ และหนังสือเกี่ยวกับหลักการศรัทธา เป็นต้น

³ บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1422 : 172. Ibn Mājah, n.d. : 364. al-Syāfi'iy, 2004 : 9. Aḥmad, 2001 : 7346,7347. al-Ḥumaidiy, 1996 : 997. Abū 'Awānah, 1998 : 537. Ibn Ḥibbān, 1988 : 1294. al-Bayhaqiy, 1991: 1722,1732,1807 และ Ibn al-Muqri', 1998 : 464.

อะบี เราะซีน¹ อะบี เราะซีนและอะบีคอลิฮ์² มุฮัมมัด เป็น สี่รีน³ ซักวาน⁴ อุบัยด เป็น ฮุนัยน⁵ อับดุลเราะฮมาน เป็น อะบี กะรีมะฮ์ อัลสุตตีฮ์⁶ และอะฏอฮ์ เป็น ยะซาร์⁷ ทั้งหมดรายงานจากอะบู ฮุรอยเราะฮ์

ฮะดีษเดียวกันมีรายงานจากอับดุลลอฮ์ เป็น อุมีร์ จากสายสืบของนาฟิอ์⁸ การนำเสนอฮะดีษด้วยรูปแบบข้างต้นเป็นการชี้แจงและการอธิบายสายรายงานผู้บันทึก และแหล่งบันทึกฮะดีษ (ผู้บันทึก ปีที่พิมพ์ หมายเลขฮะดีษ หรือ เล่มที่และเลขหน้า) ไม่ได้วิพากษ์สถานภาพของสายรายงานและระดับของฮะดีษ เรียกว่า อัซุฮุฮะดีษ

2.1.3.3 ข้อแตกต่างระหว่างตัครีญญ์กับอัซุ (العزو)

ความแตกต่างระหว่างตัครีญญ์กับการอัซุ นั้น อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองมีข้อแตกต่างกันในลักษณะของ ทั่วไป (อุมุม) และเฉพาะเจาะจง (คุศุศ) มีดังนี้

1. การตัครีญญ์ครอบคลุมการอัซุ⁹ แต่ไม่ได้หมายความว่า การอัซุเป็นการตัครีญญ์¹⁰
2. การตัครีญญ์เป็นการคัดลอกสายรายงานของฮะดีษอย่างสมบูรณ์ ส่วนการอัซุเป็นการคัดลอกสายรายงานในช่วงต้น ซึ่งเป็นผู้รายงานฮะดีษโดยตรงจากท่านนะบีมุฮัมมัด
3. การตัครีญญ์จะต้องมีการวิพากษ์สภาพของผู้รายงานฮะดีษและกระบวนการรายงาน ตรงกันข้ามกับอัซุเป็นการชี้แจงแหล่งที่มาของฮะดีษเพียงเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องวิพากษ์วิจารณ์สภาพของผู้รายงานและกระบวนการรายงาน

¹ บันทึกโดย al-Nasā'iy, 1986: 64. Abd al-Razzāq , 1403 : 335. Aḥmad, 2001 : 7672. al-Nasā'iy, 1986: 66,335. Ibn Mājah, n.d. : 363. และ Ibn Abī Shaybah, 1409 : 1829,36243.

² บันทึกโดย Muslim, n.d. : 89. al-Nasā'iy, 2001: 65. Ibn al-Jārūd, 1988: 55. Ibn Khuzaymah, n.d.: 98. Abū 'Awānah, 1998 : 1/176. Ibn Ḥibbān, 1988 : 1296. al-Ṭabarāniy, 1985: 256. al-Dāraquṭniy, 2004: 181,182. Abū Nu'iam, 1996 : 643. และ al-Bayhaqiy, 1989 : 172.

³ บันทึกโดย al-Syāfi'iy, 1004 : 1/8. และ al-Bazzār, 2009 : 9994.

⁴ บันทึกโดย Abū Dāwūd al-Ṭayālisīy, 1999 : 2539.

⁵ บันทึกโดย Aḥmad, 2001 : 9169. และ Ibn Abī Shaybah, 1409 : 1829,36243.

⁶ บันทึกโดย al-Qāsim bin Salām, 1994 : 203. และ Muḥammad al-Mukhallis, 2008 : 663.

⁷ บันทึกโดย al-Ṭabarāniy, n.d.: 3719,4911.

⁸ บันทึกโดย al-Ṭabarāniy, 1994 : 13357. Ibn Mājah, n.d. : 366. และ Ibn al-'a'rābiy, 1997 : 2172.

⁹ การตัครีญญ์และการอัซุจะแตกต่างจากตะฮีก ก่ล่าวคือ การตะฮีก จะครอบคลุมการอธิบายศัพท์หรือเงาธิบฮะดีษ ศึกษสถานะของสายรายงานและกระบวนการรายงาน ศึกษลักษณะของผู้รายงานด้านคุณธรรมและความบกพร่องแห่งบันทึกฮะดีษ ผู้บันทึก และระดับของฮะดีษ

¹⁰ การศึกษาโดยการตะฮีก จะครอบคลุมการตัครีญญ์ฮะดีษและการศึกษานศคทังที่เป็นตัวบฮะดีษ ความหมายของศัพท์ต่างๆ ที่มีอยู่ในนศคทังเป็นเนื้อหาของหนังสืออื่นๆ

4. การตัดครีจัญจะต้องมีการระบุระดับของฮะดีษ หลังจากได้วิพากษ์วิจารณ์สายรายงาน แต่อัซหฺูไม่จำเป็นต้องระบุระดับของฮะดีษ

2.2 ความจำเป็นของการระบุสถานภาพของฮะดีษ

สถานภาพของฮะดีษในที่นี้ คือสถานภาพความเป็น เศาะฮี้ฮ์ หรือ ฮะสัน หรือ ฎะอ็ีฟ หรือ เมฆาฎอ์ของฮะดีษ การระบุสถานภาพเหล่านี้ไม่มีความจำเป็นในกรณีฮะดีษที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ เศาะฮี้ฮ์ของอิมาม อัลบุคอรีฮ์ หรือ เศาะฮี้ฮ์ของอิมามมุสลิม เนื่องจาก บรรดานักฮะดีษทั้งหลายต่าง เห็นพ้องกัน แล้วว่า ฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือทั้งสองล้วนเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์จึงไม่จำเป็นต้องระบุแต่อย่างใด ส่วนหนังสือฮะดีษเล่มอื่นๆ นั้นผู้วิจัยขอแนะนำเสนอรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

2.2.1 หนังสือที่ผู้แต่งวางเงื่อนไขในความเศาะฮี้ฮ์ของฮะดีษ

ตัวอย่างของหนังสือกลุ่มนี้ได้แก่

1) อัลมุสตัดร็อกกะลศฺ เศาะฮี้ฮ์ยัน (المستدرک علی الصحیح-ین) ของอัลฮากิม อัลนัยซาบูรีฮ์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 405)

2) เศาะฮี้ฮ์ (صحیح) ของอิบนุ อิบบาน (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 354)

3) เศาะฮี้ฮ์ (صحیح) ของอิบนุ กุซัยมะฮ์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 311)

แม้ว่าฮะดีษส่วนใหญ่ในหนังสือนี้จะอยู่ในระดับที่ใช้ได้ (เศาะฮี้ฮ์ หรือ ฮะสัน) แต่ก็ยังมีฮะดีษจำนวนไม่น้อยที่ถูกวิจารณ์จากนักวิจารณ์ฮะดีษ เช่น ท่านอัชชะฮะบีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 748) ในการวิจารณ์ฮะดีษของอัลมุสตัดร็อก และอัลมุน ซิรีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 656) ในการวิจารณ์ฮะดีษของอิบนุ กุซัยมะฮ์เป็นต้น ดังนั้นจึงสมควรระบุสถานภาพของฮะดีษตามคำวิจารณ์ของนักวิจารณ์เหล่านี้ (al-Zahrāniy, 1998 : 181-189)

2.2.2 หนังสือที่ผู้แต่งมิได้วางเงื่อนไขในความเศาะฮี้ฮ์ของฮะดีษ

หนังสือในกลุ่มนี้สามารถแบ่งได้สองประเภทด้วยกันคือ

1) หนังสือที่ผู้แต่งแจกแจงสถานภาพของฮะดีษ เช่น หนังสืออัลญามิอ์ ของอิมาม อัตติรมิซีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 279) ตัวอย่าง ท่านอิมามอัตติรมิซีย จะกล่าวหลังจากรายงานฮะดีษว่า:

" هذا حديث حسن صحيح " "ฮะดีษนี้เป็นฮะดีษฮะสันเศาะฮี้ฮ์" เป็นต้น และเช่นหนังสืออัสนัน ของอิมามอันนะสาอีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 303) ตัวอย่างท่านอิมามอันนะสาอียจะกล่าวหลังจากรายงานฮะดีษว่า " هذا خبر مرسل أو موقوف " "ฮะดีษนี้เป็นฮะดีษมุรสลัลหรือเป็นฮะดีษ

เมากุฟ” เป็นต้น การตัดครีญ์อะดีษจากหนังสือประเภทนี้ จำเป็นต้องนำคำพูดของผู้แต่งหนังสือเกี่ยวกับสถานภาพของอะดีษมาระบุด้วย

2) หนังสือที่ผู้แต่งมิได้แจกแจงสถานภาพของอะดีษ เช่น หนังสือมุสนัดของ อิมามอะฮมัด (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 241) เช่นหนังสือสุนันอิบนุมายะฮฺ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 273) และหนังสืออัลมะอาญิม ของอัญญ์อบรอนีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 360) เป็นต้น การตัดครีญ์อะดีษจากหนังสือประเภทนี้ จำเป็นต้องค้นหาทัศนะของอุละมาอ์มุฮัตดิซันเกี่ยวกับสถานภาพของอะดีษจากหนังสืออรรถาธิบายอะดีษต่างๆ (كتب الشروح) ซึ่งมีอยู่มากมายและจากหนังสืออะดีษประเภทอื่นๆ ตัวอย่างเช่น

ก). หนังสือ อัตตารีฮิบ วัตตารีฮิบ (التاريخ والتاريخ) ของอิมามอัลมุญิรีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 656)

ข). หนังสือมััจญ์มะอูซซะวาอิด วะ มันบะอูลพะวาอิด (مجمع الزوائد ومنبع الفوائد) ของอิมามอัลฮัยษะมี (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 807)

ค). หนังสือที่แต่งโดย อุละมาอ์อะดีษร่วมสมัย เช่นหนังสือ สิลลิละฮ์ อัลอะฮาดีษ อัศเศาะฮีฮะฮ วัลฎะอียะฮ (سلسلة الأحاديث الصحيحة والضعيفة) และหนังสือเล่มอื่นๆ ของซัยคุนาอิรุดดีน อัลอัลบานีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 1421)

2.3 กำเนิดและพัฒนาการตัดครีญ์อัลอะดีษ

การตัดครีญ์อะดีษและวิชาที่เกี่ยวข้องกับการตัดครีญ์อะดีษเกิดขึ้นในยุคหลังของแวดวงวิชาการอิสลามศึกษา ในยุคแรกๆ อุละมาอ์มุสลิม แทบไม่มีความจำเป็นต่อการตัดครีญ์อะดีษ เหมือนกับในยุคปัจจุบัน เนื่องจากพวกเขามีความสัมพันธ์แนบแน่นกับแหล่งที่มาของอัลอะดีษ พวกเขาได้ศึกษา อัลอะดีษ อย่างกว้างขวาง เมื่อมีการอ้างอิงถึง อัลอะดีษมาเป็นหลักฐานแล้วพวกเขาสามารถรู้ถึงแหล่งที่มาของ อัลอะดีษนั้นทันที ว่าอยู่ในหนังสือ ไหน อยู่ในเล่มที่เท่าไร พวกเขาู้ซึ่งเกี่ยวกับวิธีการเรียบเรียง หนังสืออะดีษต่างๆ ด้วยเหตุ นี้ นับว่าเป็นสิ่งที่ง่ายสำหรับผู้คนยุคแรกในการเข้าถึงแหล่งที่มาปฐมภูมิของอะดีษ (al-Ṭahhān, 1996 :13)

เหตุ การณ์เช่นนี้มีอยู่เรื่อยมาจนถึงยุคหลังตาบิอิน จึงเริ่มมีการเขียน หนังสือเกี่ยวกับอะดีษและคำพูดของบรรดาเศาะฮาบะฮ์มากขึ้น ซึ่งหนังสืออะดีษที่ได้รวบรวมขึ้นมานั้น มีทั้งที่ระบุสายรายงานและ ที่ไม่ได้ระบุสายรายงาน มี ทั้งอะดีษมุรซัล อะดีษฎะอียะฮ์ และอะดีษเมากูอปะปนอยู่ใน หนังสือเหล่านั้นด้วย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ อุละมาอ์ บางท่านต้องทำการตัดครีญ์อะดีษที่ปรากฏตาม หนังสือ ต่างๆ เพื่อตรวจสอบสถานภาพและระดับของอะดีษที่ผู้เขียนได้นำมาอ้าง เป็นหลักฐาน เช่นอุละมาอ์กลุ่มแรกๆ ที่ให้ความสนใจในการตัดครีญ์ นี้ คือ อะบู นุอัยม อัลอัศบิฮานีย์

(เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 430) อัลบัยฮะกี๊ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.458) อัลเคาะฎิบ อัลบัฆดาดี๊ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 463) และอัลฮะซิมีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 584) เป็นต้น (Bakkār, 1997: 18)

จากการศึกษาของผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องการตัดครีญ์อะดีซ พบว่ายังไม่มีผลการเรียนการสอนในเรื่องนี้ในสมัยของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ และในสมัยของเศาะฮาบะฮ์ ก็ยังไม่มีการพูดถึงเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ อย่างเป็นทางการ เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีคำจำเริญที่กล่าวถึงเกี่ยวกับเรื่องการตัดครีญ์อะดีซ เพราะว่า การอ้าง ในเรื่องต่างๆ ทางศาสนาส่วนใหญ่ แล้ว จะอ้างถึงท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ โดยตรง ผู้ที่อ้างท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ เป็นคนที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ พร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ปรากฏการณ์จะเป็น เช่นนี้อย่างต่อเนื่องจนถึง รุนตาบิอื่น และเมื่อถึงสมัยของท่านอิมามอัชชาฟีอีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 204) ซึ่งเป็นยุค ตาบิอ ตาบิอื่น ก็เริ่มมีสัญญาณของความจำเริญในการตัดครีญ์อะดีซ เช่นท่านกล่าวว่า “อะดีซบนี้ เป็น อะดีซ ฮุสนุ อัลอะดีซ” หรือ “หากอะดีซบนี้เป็นอะดีซเศาะฮิฮ์” (al-Shāfi‘iy, n.d.: 228)

จากคำพูดของท่านอิมามอัชชาฟีอีย แสดงให้เห็นว่าเป็นการให้สัญญาณว่าถึงเวลาแล้วที่จะมีการพิสูจน์แหล่งที่มาของอัลอะดีซพร้อมด้วยสภาพของอัลอะดีซ

เมื่อผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของการตัดครีญ์แต่ละยุคแต่ละสมัยที่แตกต่างกัน พบว่ายุคแรก ตัดครีญ์คือการรายงานอะดีซด้วยสายรายงานเช่น ตำราอะดีซเศาะฮิฮ์ของอัลบุคอรี๊หรือของมุสลิม¹ เป็นต้น ยุคที่สอง คือการนำสายรายงานอื่นเพื่อมาสนับสนุนสายรายงานเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นการแต่งตำรา อัลมุสตัดเราะฮ์ญะต² ต่างๆ และยุคที่สามคือการระบุที่มาของอะดีซว่า อะลูมะฮ์อะดีซท่านใดบ้างที่บันทึกอะดีซบนี้ด้วยสายรายงานพร้อมทั้งการชี้แจงระดับของอะดีซว่าเชื่อถือได้เพียงใดเช่น หนังสือศุบรูรอยะฮ์ ฯลฯ (Abd al-Mahdi, n.d.: 9)

พัฒนาการตัดครีญ์อะดีซนั้น ผู้วิจัยขอแบ่งพัฒนาการของการตัดครีญ์อะดีซดังนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงเรื่องเกี่ยวกับการตัดครีญ์อะดีซจากสมัยท่านนะบี ﷺ ถึงอิญญ์เราะฮ์ศตวรรษที่ 2 จะเห็นได้ว่าการศึกษาอะดีซในยุคท่านนะบี ﷺ นั้นเศาะฮาบะฮ์จะรับฟังอะดีซจากท่านนะบี โดยตรงส่วนท่านนะบี ﷺ ก็รับวะหีย์จากอัลลอฮ์ โดยตรงหรือมีมลาอิกะฮ์เป็นสื่อกลาง เศาะฮาบะฮ์บางท่านจะทำการบันทึกอะดีซของท่านนะบี ﷺ ไว้แต่ทว่ามิได้รวบรวมอะดีซเหล่านั้นเป็นตำรา ในสมัยนั้นบรรดาเศาะฮาบะฮ์ไม่ได้เข้มงวดเกี่ยวกับสภาพของผู้รายงานอะดีซ เนื่องจากพวกเขาต่างเชื่อใจซึ่งกันและกันเพียงพวกเขาทราบว่าคุณนะบี ﷺ ได้กล่าวอะดีซนั้นจริงพวกเขาก็รับ

¹ ชื่อเต็มคือ มุสลิม เบน ฮัจญ์ญัจ อัลกุซอัยรีย อันนัยซาบุรีย ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 261 อายุของท่าน คือ 57 ปี (al-Asqalāniy, 1986 : 529)

² หมายถึงการที่ผู้แต่งหนังสือได้นำตำราอะดีซ หนังสือมายึดเป็นหลักแล้วนำสายรายงานที่ตนมีอยู่มาสนับสนุน ซึ่งจะมีความแตกต่างกับสายรายงานของเจ้าของหนังสือเดิม และในสายรายงานนั้นจะตรงพ้องที่ ระดับอาจารย์ของเจ้าของหนังสือเดิมหรือผู้ที่ อยู่ในระดับเหนือกว่าเขาจนถึงระดับของบรรดาเศาะฮาบะฮ์

อะดีษนั้นมาปฏิบัติ พวกเขามีความบริสุทธิ์จนกระทั่งว่าพวกเขาไม่รู้จักคำว่าโกหก อะนัส เป็นมาลิก กล่าวไว้ว่า พวกเราไม่เคยพูดโกหกและไม่ทราบด้วยว่าโกหกนั้นเป็นอย่างไร (Ibn Adiy, 1988: 1/166)

เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เสียชีวิตแล้วบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านก็ทำการสืบทอดตำแหน่งผู้นำมุสลิม ต่อจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ หรือเรียกว่าเคาะลีฟะฮ์ โดยเริ่มจากท่านอะบูบักกร อัศศิดดีก ดำรงตำแหน่ง เป็นเคาะลีฟะฮ์คนแรก ต่อมา หลังจากท่านเสียชีวิต ท่านอุมร์ เป็นอัลค็อฎฏอบก็ดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์แทนเป็นคนที่สอง และแล้วเมื่อท่านอุมร์ ได้ เสียชีวิต ท่านอุษมาน เป็น อัฟฟาน ก็ทำการสืบทอดตำแหน่งนี้ ต่อจากท่าน อุมร์ เป็น อัลค็อฎฏอบ และในยุคของท่านอุษมาน เป็น อัฟฟานนี้เอง ได้เกิดวิกฤตการณ์อันอัปยศในหน้าประวัติศาสตร์อิสลามเมื่อมี ผู้ที่ไม่หวังดีมาทำการลอบสังหารท่านอุษมาน เป็น อัฟฟานเมื่อปี ฮ.ศ. 35 จากเหตุการณ์นั้นทำให้บรรดาเศาะฮาบะฮ์เข้มงวดกวดขันในสายรายงานอะดีษ หากพวกเขาเห็นว่าผู้รายงานอะดีษเป็นผู้มีสัจจะมีความ น่าเชื่อถือ พวกเขารับอะดีษนั้น หากไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวพวกเขาก็จะปฏิเสธที่จะรับกรายงาน อะดีษ ของเขา ดังที่ท่านมุฮัมมัด เป็น ลีรีน ได้กล่าวว่า “พวกเขาไม่เคยถามเกี่ยวกับสายรายงาน จนถึงเกิดวิกฤตการณ์ลอบสังหารท่านอุษมาน เป็น อัฟฟาน พวกเขาจึงกล่าวว่า จงบอกชื่อผู้สืบทอดสายรายงานของพวกท่าน หากพวกเขาพบว่าสายรายงานนั้นมาจากอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัล จูมาอะฮ์ พวกเขาก็จะรับอะดีษนั้น หากพบว่าสายรายงานนั้นมาจากพวก ที่ชอบทำการอุตริในเรื่องศาสนา พวกเขาก็ปฏิเสธที่จะรับอะดีษของพวกเขาเหล่านั้น” (Muslim, 1996 : 1/84)

เมื่อถึงสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมร์ เป็น อับดุลอะซีซ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.101) ท่านได้เป็นเคาะลีฟะฮ์ในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ท่านก็ได้ สั่งให้อุละมาฮ์มุสลิมที่อยู่ตามหัวเมืองต่างๆทำการรวบรวมอะดีษ เนื่องจากท่านเกรงว่าอะดีษจะหายสาบสูญอันเนื่องจากการสิ้นชีวิตของบรรดาผู้ท่องอะดีษและมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนอะดีษจากผู้ที่ไม่หวังดีต่อศาสนาอิสลามได้อุปลักษณ์ขึ้นมาเผยแพร่ในวงวิชาการอิสลาม ดังนั้นจึงทำให้การรวบรวมอะดีษเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์ใน ศตวรรษที่ 2 และ 3 แห่งอิญญะเราะฮ์ ศักราช ซึ่งเป็นยุคทองของการบันทึกและรวบรวมอะดีษ ของท่านนบี ﷺ (al-Khair Abadiy, 1999 : 24)

ในศตวรรษที่ 3 ถึง 4 แห่งอิญญะเราะฮ์ ศักราช อุละมาฮ์อะดีษส่วนใหญ่ถือว่าการ ตัครีญญ์อะดีษ คือ การบันทึกอะดีษด้วยสายรายงาน เช่นการบันทึกอะดีษของเจ้าของหนังสือ อะดีษทั้งหกเล่ม¹ ประมาณปลายศตวรรษที่ 3 ต้นศตวรรษที่ 4 มีนักวิชาการอะดีษได้ริเริ่มตัครีญญ์ตำราอะดีษ เช่น อิบน์ อัลญับาบ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 322) ได้แต่งหนังสือมุสนัด อะดีษ อัลมุวัฎฎะฮะ (مسند الموطأ) ซึ่งเป็นหนังสือที่ตัครีญญ์อะดีษในหนังสือ อัลมุวัฎฎะฮะ (الموطأ) ของอิมามมาลิก และอิมาม อัลบัย ฮะกีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 458) ได้แต่งหนังสือมะอริฟะฮ์ อัสนัน วัลอาษาร อัลละติ

¹ หมายถึงตำราเศาะฮีย ของอัลบุคอรีฮ์ มุสลิม ตำราสุนันของอะบูดาอูด อัตติรมิซีย์ อันนะสาอีย์ และอิบนุมาญะฮ์

อิฮ์ดีญุ บิฮา อัชชาฟีอีย (معرفة السنن والآثار التي احتج بها الشافعي) ซึ่งเป็นหนังสือเพิ่มเติมสาย รายงาน ฮะดีษที่อัชชาฟีอียได้อ้างอิงเป็นหลักฐาน (al-Ghumāriy, 1986 : 21)

อับดุลเศาะมัด อัลอาบิด ได้กล่าวว่า อุละมาฮ์ฮะดีษคนแรกที้อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ริเริ่มในการตัดร็ญฮะดีษคือ ท่านอิมามอัตติรมิซีย¹ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 279) ท่านได้บันทึกและรวบรวมฮะดีษในตำราอัลญามิฮ์ของท่าน โดยท่านจะกล่าวท้ายฮะดีษที่ท่านบันทึกแต่ละบทว่า “ในเรื่องเดียวกันนี้มีเศาะฮาบะฮ์อื่น โดยท่านจะระบุชื่อเศาะฮาบะฮ์ ที่ได้รายงานฮะดีษบทนี้เช่นเดียวกัน ” คำกล่าวของอิมามอัตติรมิซียนั้นบรรดาอุละมาฮ์ส่วนใหญ่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการตัดร็ญฮะดีษ อัลฮะดีษ (al-‘Ābid, 2001 : 17)

ผู้วิจัย ได้ศึกษาถึงการตัดร็ญฮะดีษของอิมามอัตติรมิซีย แสดงให้เห็นว่า การดำเนินการของท่านต่อฮะดีษนั้นจะเห็นอย่างชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตัดร็ญฮะดีษ ถึงแม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของการตัดร็ญฮะดีษก็ตาม ซึ่งท่านเป็นบุคคลแรกที่ทำกรปฏิบัติต่อฮะดีษในลักษณะเช่นนี้ และยังไม่ปรากฏการปฏิบัติเช่นนี้จากบรรดาอุละมาฮ์ท่านอื่นๆ ก่อนท่านหรืออุละมาฮ์ร่วมสมัยกับท่าน ความเป็นจริงแล้วยังมีอุละมาฮ์ ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านวิชาการ ฮะดีษก่อนหน้าท่านเคยกล่าวเช่นนี้ แต่ทว่าบรรดา อุละมาฮ์เหล่านั้นมิได้ยึดถือเป็นแนวทางตั้งแต่ต้นจนถึงสุดท้ายของหนังสือที่ท่านอิมามอัตติรมิซียได้ถือปฏิบัติ การตัดร็ญของท่านนับเป็น มิติใหม่ในแวดวงวิชาการ ที่เกี่ยวกับฮะดีษ และเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านวิชาการฮะดีษเพื่อเป็นบรรทัดฐานให้แก่ชนรุ่นหลังต่อไป

ตัวอย่างการตัดร็ญของอิมามอัตติรมิซีย คือ ท่านกล่าวว่า “ฮะดีษบทนี้เป็น ฮะดีษฮะสัน เศาะฮีฮ” (al-Tirmidhiy, 1978 : 1/12) หรือกล่าวว่า “ฮะดีษบทนี้เป็นฮะดีษเขาะริบ” (al-Tirmidhiy, 1978: 1/71) และบางฮะดีษท่านกล่าวว่า “สำหรับฮะดีษ บทนี้มีการรายงานจากสายรายงานของอะลีัย เบ็น อะบี ฎอลิบ, อับดุลลอฮ์ เบ็น อัมร, อับดุลลอฮ์ เบ็น อับบาส, อุบัยดะฮ์ เบ็น อัมร, ท่านหญิงอาอิชะฮ์ , อับดุลเราะฮ์มาน เบ็น อาอิช อัล ฮัจญะเราะมีย และอะนัส” เป็นต้น (al-Tirmidhiy, 1978 : 1/73)

ในศตวรรษที่ 4 ถึง 5 แห่งอิญญเราะฮ์ ศักราช บรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษต่างให้ความสนใจกับสายรายงานอัลอิสนาฮ์อัลอาลีัย (الإسناد العالی) หรือสายรายงานขนาดสูงคือสายรายงานที่มีผู้รายงานน้อยที่สุดเพราะเป็นสายรายงานที่ใกล้เคียงกับยุคท่านนะบี ﷺ ดังนั้นการตัดร็ญในยุคนี้คือการแสวงหาสายรายงานอื่นๆเพื่อมาสนับสนุนสายรายงานเดิมที่มีอยู่แล้ว

¹ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด เบ็น อีซา เบ็น เสาเราะฮ์ อัศสุลละมีย อัตติรมิซีย มีนามแฝงว่าอะบูอีซา ท่านเป็นอุละมาฮ์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับฮะดีษ และท่านเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งท่านเป็นคนตาบอดแต่ท่านได้แต่งตำรามากมาย อาทิเช่นอัลญามิฮ์ อัลเศาะฮีฮ อัลอิลลัฮ์ เป็นต้น (al-Asqalāniy, 1986 : 500)

ภายหลังจากการรวบรวมอะดิษเศาะฮียะฮ์เป็นตำรา มีอุละมาอะดิษหลายท่านเรียบเรียงตำราประเภทอัลมุสตะดะเราะฮฺ (المستخرجات) เพื่อแสวงหาสายรายงานที่มีสายรายงานอัลอิสนาดอัลอาลี (الإسناد العالی) ทั้งนี้เพื่อนำข้อความหรือประโยคเพิ่มเติมในอะดิษมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดบทบัญญัติอีกทั้งเพื่อช่วยให้เข้าใจความหมายของอะดิษให้ดียิ่งขึ้นหรือเพื่อสนับสนุนสายรายงานที่อ่อนแอให้มีความน่าเชื่อถือมากกว่าเดิม เช่นหนังสือมุสตะครอญญ์ อัลอิสมาอีลีย (مستخرج الإسماعيلي) เป็นหนังสือมุสตะครอญญ์ของหนังสืออะดิษเศาะฮียะฮ์อัลบุกอริย หนังสือมุสตะครอญญ์ อะบือฮะวานะฮ์ (مستخرج أبي حنيفة) เป็นหนังสือมุสตะครอญญ์ของหนังสืออะดิษเศาะฮียะฮ์มุสลิมอุละมาอะฮ์บางท่านได้รวบรวมคำพูดของเศาะฮาบะฮ์หรือคำพูดของตาบิอินเป็นตำราและเรียกตำราประเภทนี้ว่าตัจรียะฮ์ เช่น หนังสือตัจรียะฮ์ของอะบู อุมัยยะฮ์ อัฎฎอรูฎีย¹ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 273)

การตัจรียะฮ์อะดิษในยุคนี้พบว่าอุละมาอะดิษบางท่านได้ทำการคัดสรรอะดิษที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรดาครูอาจารย์ของเขาโดยจะรวบรวมอะดิษเฉพาะริบ (สายรายงานเดียว) ที่มีสถานะอะสันมาเป็นหนังสือท่านอิมามอัดดาร์กุนีย² (เสียชีวิตปีฮ.ศ. 385) เป็นผู้ริเริ่มงานเขียนแนวนี้ โดยได้เขียน หนังสือที่เกี่ยวข้อง อะดิษที่มีชื่อว่าอัลอัฟรอด วะ เฆาะรออิบอัลอิสาน (الأفراد وغرائب الحسن) และยังมีอิมามท่านอื่นๆอีกหลายท่าน เช่น ท่านอิมามอัลฮากิม (เสียชีวิตปีฮ.ศ. 405) ได้รวบรวมอะดิษในหนังสืออัลมุสตะดรอค อะลา อัศเศาะฮียะฮ์ เป็นจำนวน หนึ่งพันกว่าอะดิษ ท่านมักกล่าวว่า “อะดิษนี้เป็นอะดิษเศาะฮียะฮ์และอิมามทั้งสองท่าน คืออัลบุกอริยและมุสลิม ไม่ได้บันทึกไว้ในหนังสือของทั้งสองท่านบรรดาอุละมาอะฮ์ ที่เชี่ยวชาญในด้านวิชาการ อะดิษมีความเห็นตรงกันว่าการรายงานอะดิษของอียาซ เบน สะละมะฮ์ จากบิดาของท่านสามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ ท่านอิมามมุสลิมนำอะดิษด้วยกับสายรายงานนี้ไปใช้เป็นหลักฐานเช่นกัน” (al-Hākim, 1990:1/49)

บางอะดิษท่านอิมามอัลฮากิมกล่าวว่า “อะดิษบนี้เศาะฮียะฮ์ อัลอิสนาด อุละมาอะฮ์ ที่เชี่ยวชาญในด้านความรู้เกี่ยวกับอะดิษจากเมืองกูฟะฮ์ได้รายงานอะดิษบนี้จากอะบู อิสฮากและอะบู อัชชะอรอฮ์ อัมร์ เบน อุมร์ ได้ร่วมรายงานอะดิษบนี้พร้อมกับอะบูอิสฮากเช่นกัน ทั้งสองท่านรายงานจากอะบู อัลอะฮวัศ อิมามทั้งสองท่านมิได้บันทึกไว้ในหนังสือของท่าน” (al-Hākim, 1990:1/77) อิมามอัลฮากิมใช้หลักเกณฑ์เช่นนี้ตลอดทั้งเล่มอย่างต่อเนื่องในหนังสือของท่าน

¹ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด เบน อิบรอฮีม เบน มุสลิม อัลคุซาอียะฮ์ท่านเป็นที่รู้จักกันในนามอะบู อุมัยยะฮ์ อัฎฎอรูฎียท่านเป็นชาวเมืองบัฆแดด (แบกแดดปัจจุบันอยู่ในประเทศอิรัก) ท่านเสียชีวิตในปีฮ.ศ. 273 (al-Dhahabi, 2001:13/91-93)

² ชื่อเต็มคือ อะบู ฮะสัน อะลี เบน อุมร์ เบน อะฮมัด อัดดาระกุนียท่านเป็นชาวดาร์กุนซึ่งเป็นตำบลหนึ่งในเมืองแบกแดด อยู่ในประเทศอิรักในปัจจุบัน ท่านเป็นอุละมาอะฮ์ที่มีความชำนาญในด้านสาขาวิชาการอะดิษ ท่านได้แต่งตำราเกี่ยวกับอะดิษมากมายเช่นสุนันอัดดาระกุนีย อัลอิลล อัลมุตะนาฮียะฮ์เป็นต้นท่านเสียชีวิตในปีฮ.ศ. 385 (al-Asnawi, 1987:1/236)

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการตักรีญฮะดีษในกลางๆ ศตวรรษที่ห้าจะพบว่า มีอุละมาฮะดีษท่านหนึ่งที่มีชื่อว่า อิมามอัลบัยฮะกี (เสียชีวิตปีฮ.ศ. 458) ได้ดำเนินการตักรีญฮะดีษ โดยการตรวจสอบสายสืบของฮะดีษที่ท่านอิมามอัซฮาฟีอีย์กล่าวเป็นนัยฮะดีษนั้นคือ ฮะดีษจากท่านหญิง อาอิชะฮ์ رضي الله عنها ที่กล่าวถึงท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ صلى الله عليه وسلم ได้ปฏิบัติกับภริยาของท่านในขณะมีน้ำวูฎอด้วยกับการหอมแก้มท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها แล้วท่านออกไป ทำการละหมาดพร้อมกับบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านโดยที่ท่านไม่อาบน้ำวูฎอใหม่ ท่านอิมามอัลบัยฮะกีพยายามศึกษาสถานภาพของฮะดีษบทนี้ โดยการค้นคว้าสถานภาพของตัวบทฮะดีษนี้ โดยการศึกษาศถานะของสายรายงาน ศึกษาประวัติของผู้รายงานฮะดีษนี้ และสรุปผลของฮะดีษออกมา

จากการศึกษาของอิมามอัลบัยฮะกีพบว่า ฮะดีษที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นฮะดีษที่ใช้ได้ (เศาะฮีฮ) เนื่องจากสายรายงานของฮะดีษมาจากการรายงานของคน ที่น่าเชื่อถือและมีคุณธรรมทุกคน แต่ผลการตักรีญฮะดีษไม่ได้เผยแพร่อย่างกว้างขวางในสังคมมุสลิมแต่จะเป็นการเผยแพร่ใน สถานที่การเรียนการสอนเฉพาะของท่านเท่านั้น

ในศตวรรษที่ 5 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่ามีการตักรีญฮะดีษในลักษณะเหมือนกับอิมามอัลฮากิมและอิมามอัลบัยฮะกีในกลุ่มของอุละมาฮะดีษท่านอื่นๆ เช่น อิมามอะบู นูอัยม อัลอัศบะฮานีย์และอิมามอัลเคาะฎีบ อัลบัฆดาดี แต่ที่ปรากฏก็คือ บรรดาอุละมาฮ์ได้ดำเนินการบันทึกฮะดีษด้วยกับสายรายงานของแต่ละ คนโดยปราศจากการตักรีญฮะดีษแต่อย่างใด (Bakkār, 1997 : 18)

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 6 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ ศักราช การตักรีญฮะดีษมีวิธีการที่มีความชัดเจนขึ้นและเป็นไปตามความหมายของการตักรีญฮะดีษทางวิชาการฮะดีษ เช่น มีการระบุแหล่งที่มาของฮะดีษว่าอุละมาฮะดีษท่านใดบ้างที่บันทึกฮะดีษบทนี้ด้วยสายรายงานพร้อมทั้งระบุระดับของฮะดีษว่า มีความน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด ในยุคนี้มีอุละมาฮ์ที่ได้แต่ง หนังสือเกี่ยวกับการตักรีญฮะดีษ เช่น อะบู บักร มุฮัมมัด เบิน มุซา อัลฮากิมีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 584) ได้มีการตักรีญฮะดีษในหนังสืออัลมุฮั ซะฮับ (تخريج أحاديث المهذب للشيرازي) ของท่านอิมามอะบู อิสรากอ์ฮ์ชีรอซีย์ โดยมุ่งที่จะศึกษาแหล่งที่มาของฮะดีษในหนังสือทั้ง 3 ประเภท¹ และท่านได้ดำเนินการศึกษาถึงสถานภาพของสายรายงานบางฮะดีษท่านนั้น ส่วนการนำเสนอผลการตักรีญฮะดีษโดยการคัดลอกตัวบทฮะดีษที่ปรากฏในหนังสืออัลมุฮั ซะฮับ แล้วระบุ ผู้บันทึกฮะดีษจากแหล่ง หนังสือฮะดีษทั้ง 3 ประเภทนั้น แล้วระบุถึงสถานภาพของผู้รายงานฮะดีษที่อยู่ในสายรายงานของหนังสืออัลมุฮั ซะฮับ ว่า เป็นอย่างไร และได้ระบุสถานภาพ ของฮะดีษ ท่านได้ทำ การตักรีญฮะดีษในหนังสือฮะดีษของท่านโดยใช้ลักษณะแบบนี้ตลอดทั้งเล่ม

¹ ได้แก่ หนังสืออัสนัน หนังสืออัลมะसानีด และ หนังสืออัลญะวามิฮ

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 8 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช พบว่ามีอุละมาอ์ ฮะดีษ หลายท่าน ได้ดำเนินการตัดทอนฮะดีษ เช่น

1. อิมามซันสูดดีน มุฮัมมัด บิน อะฮมัด อัลมุกตัสซีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 744) ได้ตัดทอนฮะดีษในหนังสือ (تخريج المختصر الكبير لابن الح-احب) อัลมุคตะศ็อร อัลกะบีรของอิมาม อิบน์ อัลฮาญิบ ท่านตั้งชื่อหนังสือว่า (تخريج أحاديث الكبير) ตักรียญอะฮาดิษ อัลมุคตะศ็อร อัลกะบีร เป็นต้น

2. อิมาม ญะมาลุดดีน अबดุลลอฮ์ บิน ยูซุฟอัชชะลอะอีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 762) ได้ตัดทอนฮะดีษในหนังสือ (المداية) อัลฮิตายะฮ์ของอะลีย์ บิน อะบี บักร อัลมิมรีนาญีย์ท่านตั้งชื่อหนังสือว่า (نصب الرأية لتخريج أحاديث الهداية) นัศบอัรรอเยฮ์ ลี ตักรียญ อะฮาดิษอัลฮิตายะฮ์ เช่นเดียวกับการตัดทอนฮะดีษในหนังสือตัฟสีรเช่น ตัฟสีร อัลกัซซาฟ ของอิมาม อัชชะมค์ชะรีย์ ท่านตั้งชื่อหนังสือว่า (تخريج الأحاديث والآثار في تفسير الكشاف) ตักรียญ อะฮาดิษ อัลกัซซาฟ วัอะอัลอาซาร ฟิ ตัฟสีร อัลกัซซาฟ เป็นต้น

จากการศึกษาของผู้วิจัยเกี่ยวกับการตัดทอนฮะดีษของอิมามทั้งสองท่านข้างต้นนั้น ได้ข้อสรุปว่าท่านทั้งสองมุ่ง ที่จะศึกษาแหล่ง ที่มาของ ฮะดีษที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นจากอิมาม อัลฮาซิมีย์ เช่น มีการดำเนินการ ศึกษาสภาพของสายรายงาน ฮะดีษ โดยการ ศึกษาสถานะของผู้รายงานฮะดีษและบางครั้งทั้งสองท่านได้อธิบายความน่าเชื่อถือของผู้รายงานของฮะดีษบาง คน คือ อธิบายเกี่ยวกับอัลญุรฮ (ความบกพร่อง) และ เกี่ยวกับอัตตะอติล (คุณธรรม) ได้ศึกษาถึงสายรายงานอื่นที่ร่วมรายงานฮะดีษเดียวกันทั้งที่มาจากการรายงานของเศาะฮาบะฮ์คนเดียวกันหรือต่างกัน และ ศึกษาฮะดีษที่มีความหมายตรงกันข้าม ใช้คำว่า “ฮะดีษคุศุม” แต่ไม่ได้กล่าวถึงระดับของฮะดีษ นั้นๆ แม้แต่น้อย ทั้งนี้เนื่องจากการยึดสถานภาพของผู้รายงานแต่ละ คนของแต่ละสายรายงานฮะดีษทั้งสอง คือ อัตตะอติลและอัตตัจญ์รีย

นอกเหนือจากทั้งสองท่านที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นยังมีอุละมาอ์ฮะดีษในยุค นั้นได้ดำเนินการตัดทอนฮะดีษ ตัวอย่างเช่น

1. อิมามบัครุดดีน มุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน ญะมาอะฮ์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.767) ได้ตัดทอนฮะดีษในหนังสือ (الشرح الكبير) อัชชะรฮ อัลกะบีร ท่านตั้งชื่อหนังสือ ของท่าน ว่าตักรียญอะฮาดิษ อัชชะรฮ อัลกะบีร ลี อรรอฟีอีย์ (تخريج أحاديث الشرح الكبير للرافعي)

2. อิมามอิสมาอิล บิน อุมัร บินกะษีร (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.774) ได้ตัดทอนฮะดีษในหนังสือ (تحفة الطالب بمعرفة أحاديث مختصر ابن الح-احب) ตุฮฟะฮ์ อัลฆอลิบ บิ มะอริฟะฮ์ อะฮาดิษ อัลมุคตะศ็อร อิบน์ อัลฮาญิบ

3. อิมามมุฮยิดดิน अबดุลกอดิร เป็น มุฮัมมัด อัลกูเราะซีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 775) ได้ตำคฺรีจญ์อะดีษและได้ตั้งชื่อหนังสือว่า (العناية بتخريج أحاديث الهداية) อัลอีนายะฮ์ บิ ตํคฺรีจญ์ อะฮาดีษ อัลฮิตายะฮ์

ในยุคทํายศตวรรษที่ 8 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ผู้วิจัยพบว่ามุลละมาอ์ อะดีษที่ได้ทำ การตำคฺรีจญ์อะดีษ เช่นกัน ตัวอย่างเช่น อิมามบัดรุตดิน อิบน์ บะฮาดีร อัซซุรกะซีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 794) ได้ตำคฺรีจญ์อะดีษและได้ตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า (الذهب الإبريز في تخريج أحاديث فتح العزير) อัลอะฮ์บ อัลอิบรีซ ฟิ ตํคฺรีจญ์อะฮาดีษ ฟัตฮ อัลอะซีซและอีกเล่มหนึ่งชื่อว่า (المعتبر في تخريج أحاديث المختصر والمنهاج) อัลมูตะบ์ร ฟิ ตํคฺรีจญ์อะฮาดีษ อัลมินฮาจญ์ วะ อัลมุกตะศ็อร

ในช่วง ศตวรรษที่ 9 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช พบว่ามีมุลละมาอ์อะดีษ หลายท่านได้ ดำเนินการตำคฺรีจญ์อะดีษในยุคนั้น ตัวอย่างเช่น

1. อิมามศ็อดรุตดิน มุฮัมมัด เบ็น อิบรอฮีม อัซสุละมี ย์ อัลมุนาวิย (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.803) ได้ตำคฺรีจญ์อะดีษในหนังสือ (المصاييح للبعوي) อัลมะศอบีย ของอิมามอัลบะฆอวีย์ และท่านได้ตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า (كشف المناهج والتنقيح في تخريج أحاديث المصاييح) กัซฟ อัลมะนาฮิจญ์ วะอัดตะนากีฮ ฟิ ตํคฺรีจญ์ อะฮาดีษ อัลมะศอะบีย

2. อิมามสีรอญุดดิน อุมร์ เบ็น อะลี ย์ เบ็น มุลักกิน (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.804) ได้ ตำคฺรีจญ์อะดีษในหนังสือ (الشرح الكبير للرافعي) อัชชัรฮ อัลกะบียร์ ของอิมามอัรรอฟิอีย์ ท่านตั้งชื่อ หนังสือของท่านว่า (بدر المنير في التخريج الأحاديث والآثار الواقعة في الشرح الكبير) บัดร์ อัลมุนีร์ ฟิ ตํคฺรีจญ์ อัลอะฮาดีษ วะ อัลอาษาร อัลวากีอะฮ์ ฟิ อัชชัรฮ อัลกะบียร์ และอีกสามเล่มคือ

1) خلاصة البدر المنير (คฺลาศ็อฮ อัลบัดร์ อัลมุนีร์)

2) تحفة المحتاج إلى الأحاديث المهدب (ตุฮฟะฮ์ อัลมุสตาจญ์ อีลาอัลอะฮาดีษ อัลมุฮัซซับ)

3) تذكرة الأخبار بما في الوسيط من الأخبار (ตํซุกะเราะฮ์ อัลอัคยาร บิมา ฟิ อัลวะสฎู มิน อัลอัคบาร)

3. อิมามซัยนุดดิน अबดุลเราะฮีม เบ็น ฮุสัยน อัลอิรอกี (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.806) ได้ตำคฺรีจญ์อะดีษในหนังสือ (أحياء علوم الدين للغزالي) อัยฮาย์ อุลูม อัตตีน ของอิมามอัลฆะซาลีย์ ได้ ตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า (المغني عن حمل الأسفار في الأسفار في تخريج ما في الإحياء من الأخبار) อัลมุฆนี อัน ฮัมล อัลอัศฟาร ฟิ อัลอัศฟาร ฟิ ตํคฺรีจญ์ มา ฟิ อัลอัยฮาย์ มิน อัลอัคบาร

3. อิมามอัลฮาฟิศ นูร อัตติน อะลีย้ เป็น อะบี บักร อัลฮัยษะมีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 807) ได้รวบรวมอะดิษพร้อมกับตัจรีญอะดิษ ท่านตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า มัจญ์มะอ อัชชะวาอิด วมันบะอ อัลพะวาอิด (مجمع الزوائد ومنبع الفوائد)

4. อิมามอิซซุดดีน มุฮัมมัด เป็น อับดุลอะซีซ เป็น ญะมะอะฮ์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 819) ได้แต่งหนังสือ ตัจรีญ อะฮาดีษ อัชชะรออัลกะบীর (تخريج أحاديث الشرح الكبير)

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 9 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ ศักราช นั้นพบว่ามีอุละมาอ์อะดิษได้ดำเนินการตัจรีญอะดิษ ตัวอย่างเช่น

1. อิมามอะฮมัด เป็น อะลีย้ เป็นอะญัวร์ อัลอัสเกาะลานีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 852) ได้ตัจรีญอะดิษต่อไปนี้

1) ตัจรีญอะดิษในหนังสือ (شرح الوجيز الكبير للرافعي) ชัยฮ อัลวะญีซ อัลกะบীর ของอิมามอัรรอฟีอีย ท่านตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า تلخيص الحبير في تخريج الأحاديث (تلكميس الحبير في تخريج الأحاديث) ตัจรีญ อัลอะฮาดีษ อัลกะบীর

2) ตัจรีญอะดิษในหนังสือ (الهداية للمـرغـنـاني) อัลฮิตายะฮ์ของอิมาม อัลมึรฆีนานีย ท่านตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า (الدراية في تخريج أحاديث الهداية) อัลดิรอเยฮ์ ฟิ ตัจรีญ อะฮาดีษ อัลฮิตายะฮ์

3) หนังสือ (الكافي الشاف في تخريج أحاديث الكشاف) อัลกาฟี อัชชะฟา ตัจรีญ อะฮาดีษ อัลกะษัฟ

4) หนังสือ (نتائج الأفلكار بتخريج أحاديث الأذكار للنووي) นะตาอิจญ์ อัลอัฟลัก อัดบะตัจรีญ อะฮาดีษ อัลอัซการของอิมามนะวาอีย อัลอัฟการ ปิ ตัจรีญ อะฮาดีษ อัลอัชการของอิมามนะวาอีย

5) หนังสือ (تخريج أحاديث المختصر الكبير لابن الحاجب) ตัจรีญ อะฮาดีษ อัลมุคตะศ็อร อัลกะบীর ของ อิบน์ อัลฮาญิบ

2. ชัยนุดดีน กุอสิม เป็น กอฎลุบุฆอ อัลญุมาลีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 879) ได้แต่งหนังสือตัจรีญอะดิษหลายเล่มด้วยกันเช่น

1) หนังสือ (الاختيار لتعليق المختار) อัลอิกติยาร ลิตะอิลีล อัลมุคตาร

2) หนังสือ (تخريج أحاديث تفسير أبي الليث السمرقندي) ตัจรีญ อะฮาดีษ ตัฟสีร อะบี อัลลัยษ อัลสมะรรักอนดี

3) หนังสือ (تحفة الأحياء بما فات من تخريج الأحياء) ตูฮะฟะฮ์อัลอะฮย้าอ บิมา ฟาตะ มิน ตัจรีญ อัลอีย้าอ

4) หนังสือ (تخریج أحاديث الأعوارف المعارف للسهودي) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ อัลอะวาริฟ อัลมะฮารีฟ ของอิมาม อัศสะฮาว์ดี

5) หนังสือ (تخریج أحاديث كنز الوصول إلى معرفة الأصول للبزودي) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ กันซุ อัลอุศูล อีลา มะฮริฟะฮ์ อัลอุศูล ของอิมามบัซดะวี

ในยุคศตวรรษที่ 9 นี้เห็นได้ชัดเจนว่าอุละมาอะฮะดีซจะมุ่งในการศึกษาแหล่ง ที่มาของอะฮาดิซที่มีความ หลากหลาย ศึกษาเกี่ยวกับ สถานภาพของสายรายงาน อะฮาดิซ โดยการศึกษาเกี่ยวกับสถานะของผู้รายงานอะฮาดิซ การรายงานอะฮาดิซที่มาจากสายรายงานอื่น (เรียกว่า ชะวาฮิด) และระบุสถานภาพของอะฮาดิซ เป็นต้น

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 10 แห่งอิญญะเราะฮ์ศักราชผู้วิจัยพบว่าในศตวรรษนี้อุละมาอะฮะดีซได้ดำเนินการตั้ครีจญ์เหมือน กับในศตวรรษที่ผ่านมา แต่มีอุละมาอะฮะดีซสองท่านเท่านั้นที่ได้ดำเนินการตั้ครีจญ์อะฮาดิซในศตวรรษนี้ คือ

1. อิมามมุฮัมมัด เป็น อับดุลเราะฮมาน อัศสะคอวี (เสียชีวิตปี ฮ.ศ. 902) ได้ตั้ครีจญ์อะฮาดิซสองเล่มด้วยกันคือ

1) หนังสือ (تخریج أحاديث العادلين لأبي نعيم) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ อัลอาดิลีน ของอะบี นุอัยม

2) หนังสือ (تخریج الأربعين السلمية) ตั้ครีจญ์ อัลอัรบะฮ์ อัสสุละมียะฮ์

2. อิมามอับดุลเราะฮมาน เป็น อะบี บักร อัศสุญญีย์ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.911) ได้แต่งหนังสือตั้ครีจญ์อะฮาดิซหลายเล่มด้วยกันคือ

1) หนังสือ (العناية في تخریج الكفایة) อัลอิญาซะฮ์ ฟิ ตั้ครีจญ์ อัลกิฟายะฮ์

2) หนังสือ (تخریج أحاديث شرح السعد) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ ชัรฮ อัศสะอัด

3) หนังสือ (تخریج أحاديث شرح العقائد النسفية) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ ชัรฮ อัลอะกออิด อันนุสะฟียะฮ์

4) หนังสือ (تخریج أحاديث شرح المواقف) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ ชัรฮ อัลมะวากีฟ

5) หนังสือ (تخریج أحاديث الموطأ) ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ อัลมุวัฏฏะ

6) หนังสือ (العناية في تخریج أحاديث الهداية) อัลอิญาซะฮ์ ฟิ ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ อัลฮิดายะฮ์

7) หนังสือ (فلق الصباح في تخریج أحاديث الصحاح للجوهری) ฟะลัก อัศเศาะบะฮ์ ฟิ ตั้ครีจญ์ อะฮาดิซ อัศศิฮาฮ์ของ อัลญะฮะรี

8) หนังสือ (المنهاج - ل - الص - ف - ل - في - تخريج - الش - ر - ح - للقاضي - عي - اض) อัลมะนาฮิด
อัศเศาะฟา ฟิ ตัคริจญ์ อัซซิฟา ของ อัลกอฎีอียาฎ

9) หนังสือ (نشر العبير في تخريج أحاديث الشرح الكبير) นัซร อัลอะบิร ฟิ
ตัคริจญ์ อะฮาดิษ อัซซุรฮ อัลกะบิร

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 11 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ ศักราช พบว่าในศตวรรษนี้อุละมาอ์
อะดีษได้ทำการตัคริจญ์ อะดีษเหมือนในศตวรรษที่ผ่านมาแต่มีอุละมาอ์อะดีษสองท่านเท่านั้นที่ได้ ทำ
การตัคริจญ์อะดีษในศตวรรษนี้ คือ

1. อิมามอัब्ดุลเราะฮูฟ เป็น ตาญลุลฮารีฟีนอัลมุนาวีรีย (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.1031) ได้
ตัคริจญ์อะดีษในหนังสือตัฟสีร อัลบัยฎอวีย์ท่านตั้งชื่อหนังสือ ของท่าน ว่า อัลฟัตฮ อัสมะมาวี
บิ ตัคริจญ์อะฮาดิษ อัลกอฎี อัลบัยฎอวีย (الفتح السماوي بتخريج أحاديث القاضي البيضاوي)

2. อิมามอัब्ดุลกอดีร์ อัลบักดาดี (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.1093) ได้แต่งหนังสือตัคริจญ์
อะดีษสองเล่มด้วยกันคือ

1) หนังสือ (تخريج الأحاديث والآثار التي وردت في شرح الكفاية) ตัคริจญ์
อะฮาดิษ วะ อัลอาซาร อัลละติ วะเราะฮัตตี ฟิ ซุรฮ อัลกิฟายะฮ์

2) หนังสือ (تخريج أحاديث الواقع في تحفة الوردية) ตัคริจญ์ อะฮาดิษ
อัลวาเกะฮ์ ฟิ ตุฮฟะฮ์ อัลวัรดิยะฮ์

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 12 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ ศักราช พบว่าในศตวรรษนี้อุละมาอ์
อะดีษก็ได้ดำเนินการตัคริจญ์เหมือนกับในศตวรรษที่ผ่านมา แต่มีอุละมาอ์อะดีษเพียงท่านเดียวเท่านั้น
ที่ได้ดำเนินการตัคริจญ์อะดีษในศตวรรษนี้ คือ ท่านอิมามซมุดดีน อะบู อับดุลลอฮ์ มุฮัมมัด เป็น
อะฮัน (อิบน์ อัมมาด) (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.1175) ได้แต่งหนังสือทั้งหมด 2 เล่มด้วยกันคือ

1) (تحفة الراوي في تخريج أحاديث البيضاوي) ตุฮฟะฮ์อรรอวีย ฟิ ตัคริจญ์
อะฮาดิษ อัลบัยฎอวีย

2) (التنكيح والإفادة في تخريج أحاديث سفر السعادة) หนังสืออัตตันกีต
วะอัลอิฟาตะฮ์ ฟิ ตัคริจญ์ อะฮาดิษ สะฟิร อัสมะฮาดะฮ์

จากการศึกษาของผู้วิจัยสรุปได้ว่าการตัคริจญ์อะดีษในศตวรรษที่ 9 ถึงศตวรรษ 12
นั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมากและการตัคริจญ์ อะดีษในลักษณะนี้ได้มีการดำเนินการจนถึงปัจจุบัน
นับว่าการตัคริจญ์ อะดีษมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาบัพัญญูตีอิสลาม นักวิชาการ นักศึกษา
และบุคคลทั่วไปต่างให้ความสำคัญในการอ้างอิงที่มาโดยเฉพาะกับอะดีษของ ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ
เนื่องจากหนังสือและตำราที่ถูกเขียนโดยอุละมาอ์มุสลิมหลายท่านที่ยังไม่ได้รับการ ตัคริจญ์อะดีษ
โดยเฉพาะหนังสือที่มีการอ้างอิงอะดีษของ ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ไม่ว่าจะ เป็นหนังสือ หลักการเชื่อมั่น

ศาสนบัญญัติ อรรถาธิบายอัลกุรอาน ประวัติศาสตร์ และอื่นๆ เป็นต้น เพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชาติมุสลิมในเรื่องนี้ อุลมะฮาด์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านความรู้เกี่ยวกับหลักการพิสูจน์ฮะดีษร่วมสมัยหลายท่านที่มีการอุทิศร่างกายและปัญญาเพื่อการตัดรื้อฮะดีษ ซึ่งผู้วิจัยจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

อุลมะฮาด์ฮะดีษที่อยู่ในศตวรรษที่ 14 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราชที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงในการดำเนินการตัดรื้อฮะดีษคือ ชัยคฺ อัลฆุมารีย์ (Shaykh al-Ghumāriy)¹ ท่านเป็นอุลมะฮาด์ ที่เป็นชาวโมร็อกโก ท่านมีผลงาน เขียนหนังสือและตั้งชื่อหนังสือว่า อัลฮิตายะฮ์ (الهداية) ซึ่งเป็นหนังสือ ที่เกี่ยวกับการ ตัดรื้อฮะดีษที่มีอยู่ในหนังสือฟิกฮฺ บิตายะฮ์ อัลมุญญัตะฮิด วะ นิยายะฮ์ อัลมุฏตะฮิด (بداية المجتهد ونهاية المقتصد) ของท่านอิมามอิบนุ รุซด์²

อุลมะฮาด์ฮะดีษที่อยู่ในศตวรรษที่ 15 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราชที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงที่ได้มีการดำเนินการตัดรื้อฮะดีษคือ ชัยคฺฮัมมัด อัลอันศอริย์ (Shaykh Hammād al-'Anṣāriy)³ ท่านเป็น อุลมะฮาด์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านวิชาการ ฮะดีษที่โต้งดัง แห่งเมือง อัลมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ท่านได้เขียนหนังสือที่เกี่ยวกับวิชาการอัลฮะดีษและการตัดรื้อฮะดีษหลายเล่มด้วยกัน เช่นหนังสือ สะบิล อรรุซด์ ฟิ ตักริฎญ์ อะฮาดิษบิตายะฮ์ อิบน์ รุซด์ (سبيل الرشاد في تخریج أحاديث ابن رزق) (بداية ابن رشد) เป็นหนังสือตัดรื้อฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือฟิกฮฺ ที่ชื่อบิตายะฮ์ อัลมุญญัตะฮิด วะ นิยายะฮ์ อัลมุฏตะฮิด (بداية المجتهد ونهاية المقتصد) ของอิบนุ รุซด์ นอกจากนี้ท่านได้ ดำเนินการตัดรื้อฮะดีษอื่นๆ อีกมากมาย ส่วนมากจะ ถูกตีพิมพ์ในหนังสือ ของท่านที่เป็น เล่มเล็กๆ ที่แต่งโดยท่านเอง

¹ ชื่อเต็มคือ อะฮมัด บิน มุฮัมมัด อัศศิดดีก อัลฆุมารีย์ อัลอะสะนีย์ ท่านเกิดที่ประเทศ มัฆริบีย หรือ โมร็อกโกในปัจจุบัน เมื่อ ปี.ศ 1320 ท่านเป็นอุลมะฮาด์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านสาขาวิชาที่เกี่ยวกับฮะดีษ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับหลักการพิสูจน์ฮะดีษ ชีวิตของท่านเต็มไปด้วยภารกิจเผยแผ่ศาสนาอิสลาม และได้ต่อสู้กับนักล่าอาณานิคมสมัยนั้น เช่นประเทศฝรั่งเศสและประเทศสเปน ท่านเคยถูกกักขังในเรือนจำถึงสองครั้ง และเคยถูกเนรเทศออกนอกประเทศ และถูกยึดทรัพย์ของท่าน ท่านเสียชีวิตในปี .ศ 1380 ที่กรุงโคโร ประเทศอียิปต์ <http://www.muslimphilosophy.com> สืบค้นเมื่อ 5/12/2559

² ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บิน อะฮมัด บิน มุฮัมมัด บิน อะฮมัด บิน รุซด์ อะบุลวะลิต เกิดเมื่อ ปี.ศ 520 และเสียชีวิตในปี.ศ 595 เป็นชาวเมืองกรูญุบะฮ์ (คอโดบาร์อยู่ในประเทศสเปน ปัจจุบัน) ท่านมีความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายอิสลาม และวิชาการฟิกฮฺในมัซฮับฮันบะลีย์ และท่านเป็นผู้พิพากษาที่เมืองนั้นด้วย ท่านได้ศึกษาวิชาการแพทย์ วิชาฟิกฮฺ วิชาตรรกะวิทยา ซึ่งท่านมีผลงานในการแต่งหนังสือเป็นจำนวนมากที่โดดเด่นที่สุดคือบิตายะฮ์อัลมุญญัตะฮิด <http://www.muslimphilosophy.com> สืบค้นเมื่อ 5/11/2559

³ ชื่อเต็มคือ ฮัมมัด บิน มุฮัมมัด อัลอันศอริย์ ท่านสืบเชื้อสายจากเศาะฮาบะฮ์ที่ชื่อส อัด บิน สะอิด บิน อุบาตะฮ์ อัลคอซเราะฮ์ญี ชาวอันศอรท่านเกิดที่เมือง ตาด มักกะฮ์ ประเทศมาลี แอฟริกา ตะวันตก ปี.ศ 1343 ท่านได้เริ่มศึกษาศาสนาจาก อุลมะฮาด์ในประเทศของท่านเอง ต่อมาท่านเข้ามาศึกษาที่มักกะฮ์และอัลมะดีนะฮ์เมื่อสำเร็จแล้ว ท่านได้เป็นอาจารย์สอนในโรงเรียนที่มักกะฮ์แห่งหนึ่งต่อมาเป็นอาจารย์ที่กรุงริยา ฎและสุดท้ายท่านเข้าเป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยอิสลามแห่ง อัลมะดีนะฮ์จน ถึงเกษียณอายุราชการแล้วท่านเสียชีวิตในปี.ศ1418 <http://www.sahab.net> สืบค้นเมื่อ 5/11/2559

อุละมาอ์อีกท่านหนึ่งที่มีความจริงจัง พยายาม อุสาหะหุ้มเททั้งร่างกายและแรงใจในการดำเนินการตัดครีจญ์อะดีซ คือ ซัยคมุฮัมมัด นาซีรุดดีน อัลอัลบานีย์¹ (Shaykh Muḥammad Nāsir al-Dīn al-'Albāniy) ท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านวิชากา อะดีซในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ทุ่มเทชีวิตกับการตรวจสอบความถูกต้องของอะดีซ เพื่อฟื้นฟูสุนนะฮ์ ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ท่านได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับตัดครีจญ์อะดีซนั้นมากมาย อาทิเช่น

- 1) หนังสือ (إرواء الغليل في تخريج منار السبيل) อิรวาอ์ อัลฆะละลีล ฟิ ตักรีจญ์ มะนาร์อัซสะบิล
- 2) หนังสือ (تخريج أحاديث المشكاة المصـابيح) ตักรีจญ์ อะฮาดิษอัลมิฆาต อัลมะศอะบิฮ
- 3) หนังสือ (ظلال الجنة في تخريج السنة) ซิลาลอัลญันนะฮ์ ฟิ ตักรีจญ์ อัสนุนนะฮ์
- 4) หนังสือ (غاية المرام في تخريج أحاديث الحلال والحرام) ฆอเยฮ์ อัลมะรอม ฟิ ตักรีจญ์ อะฮาดิษอัลฮะลาล วัลฮะรอม
- 5) หนังสือ (تخريج أحاديث إصـلاح المسـاجـد من البدع والعـوائد) ตักรีจญ์ อะฮาดิษ อิศลาฮอัลมะสะญิด มิน อัลบิตอ วัล อะวะวาอิด
- 6) หนังสือ (تخريج أحاديث الإحتجاج بالقدر) ตักรีจญ์ อะฮาดิษ อัลอิฮติญาญ์ บิอัลเกาะดร์
- 7) หนังสือ (تخريج أحاديث فقه السير) ตักรีจญ์ อะฮาดิษ ฟิ กุฮ อัลสิเราะฮ์
- 8) หนังสือ (تخريج أحاديث فضائل الشام والدمشق) ตักรีจญ์อะฮาดิษฟะฎอิล อัชชาม วะ อัตติมัยซุก
- 9) หนังสือ (تخريج أحاديث مشكلة الفقر) ตักรีจญ์อะฮาดิษ มุชกิละฮ์ อัลฟิกร
- 10) หนังสือ (تخريج أحاديث الإمام لشيخ الإسـلام ابن تيمية) ตักรีจญ์ อะฮาดิษ อัลอิมาม ลิซัยค อัลอิสลาม อิบน์ ตัยมียะฮ์
- 11) หนังสือ (أداء ما وجب من بيان وضع الوضاعين في رجب) อะด้า มา วัจบ มิน บะยาน วัฎอ อัลวัฎออื่น ฟิ เราะญับ มิน บะยาน วัฎอ อัลวัฎออื่น ฟิ เราะญับ

¹ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัดนาซีรุดดีน เบน อัลฮัจญ์ญูฮ อัลอัลบานีย์ ท่านเกิดเมื่อปี .ศ 1333 ตรงกับค.ศ 1914 ที่เมืองอชกูตาฮ ประเทศอัลบาเนีย ต่อมาครอบครัวท่านได้อพยพมายังประเทศซีเรีย ท่านได้มีศึกษาความรู้หลายแขนงวิชาที่ท่านชื่นชอบ ที่สุดคืออะดีซ ดังนั้นท่านได้แต่งหนังสือที่เกี่ยวกับการตัดครีจญ์อะดีซ มากมายท่านเคยถูกกักขังในเรือนจำถึงสองครั้ง เนื่องจากทางรัฐบาลสังคมนิยมซีเรียมีความระแวงต่อ อุละมาอ์ มุสลิมท่านเคยเดินทางมาสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยอิสลามเมืองมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียเป็นระยะเวลาหนึ่งต่อมาในบั้นปลายชีวิตท่านได้อพยพมาอยู่ที่ประเทศจอร์แดนท่านเสียชีวิตที่จอร์แดนเมื่อวันที่ 22 เดือนธันวาคม ค.ศ 1420 ตรงกับวันที่ 2 ตุลาคม 1999

ปัจจุบันมีอุละมาฮ์ชาวอียิปต์ที่มีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับตัจรียะฮ์อะดีษที่โด่งดังคือ ชัยคอะบู อิสฮาก อัลฮุวัยนีย์ (Abū Ishāq al-Huwainiy)¹ หนังสือของท่านมีดังต่อไปนี้

- 1) หนังสือ (تخریج تفسیر بن كثير) ตัจรียะฮ์ ตัจฟิร เป็น กะซีรเป็นหนังสือที่ตัจรียะฮ์อะดีษที่ปรากฏใน
- 2) หนังสือ (بذل الإحسان بتخریج سنن النسائي أبي عبد الرحمن) ตัจฟิรของอิบนุ กะซีร หนังสือ บั ษล อัลอิ ฮसान บิ ตัจรียะฮ์ สุนัน อันนะสาอีย์ อ ะบี อับดุลเราะฮมาน เป็นหนังสือที่ ตัจรียะฮ์อะดีษที่ปรากฏในหนังสืออะดีษสุนันนะสาอีย์
- 3) หนังสือ (سد الحاجة إلى تخریج سنن ماجه) สัด อัล ฮาญะฮ์ อิลลา ตัจรียะฮ์ สุนัน เบ็น มา ญะฮ์ เป็นหนังสือที่ตัจรียะฮ์อะดีษที่ปรากฏในหนังสืออะดีษสุนันอิบนุ มาญะฮ์

นอกจากนี้แล้วยังมีหนังสือตัจรียะฮ์อื่นๆอีกหลายเล่มที่นักวิชาการและนักศึกษามุสลิมได้ทำการตัจรียะฮ์เพื่อชี้แจงความถูกต้องแก่สังคมมุสลิม

2.4 ความสำคัญของการตัจรียะฮ์อะดีษ

การตัจรียะฮ์อะดีษมีความสำคัญมากในแวดวงวิชาการอิสลามโดยเฉพาะในโลกปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งการอุปโลกน์ปลอมแปลง อะดีษขึ้นมา และในปัจจุบันจะมีกลุ่มที่ไม่หวังดีต่อการเผยแพร่ศาสนาอิสลามจึงมีบางกลุ่มได้เผยแพร่อะดีษที่ อุปโลกน์ขึ้นมามากมายอย่างกระจุกกระจายอยู่ทั่วในหนังสือและตำราที่มุสลิมใช้ในการศึกษาตามสถาบันการศึกษาและมัสยิดต่างๆทั่วโลก เพราะเหตุนี้การศึกษา เกี่ยวกับสายรายงาน อะดีษมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อ ที่จะปกป้อง รักษาอะดีษจากการอุปโลกน์สำนวนตัวบทของอะดีษ การแทรกสำนวนในตัวบท อะดีษหรือสายรายงาน การสับเปลี่ยนคำวรรคและประโยคจากหน้าเป็นหลังหรือสลับกัน ในตัวบทและสายรายงานอะดีษ สิ่งเหล่านี้มักจะมาจากผู้รายงานที่มีความบกพร่องด้านคุณธรรม เช่น การโกหก ถูกกล่าวหาเป็นคนโกหก มุนกัร มัตุรุก สับสนมาก หรือมาจากผู้ที่ไม่หวังดีต่ออะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ และศาสนาอิสลาม เช่น นักบูรพาคติ พวกมุลฮิดที่ต้องการบิดเบือนศาสนา และพวกมุชริก เป็นต้น

¹ ชื่อเต็มคือ ฮญาซีย์ เบ็น มุฮัมมัด เบ็น ชะรีฟ ท่านเกิดเมื่อ ปี ฮ.ศ. 1375 ณ ประเทศอียิปต์ท่านเริ่มศึกษาวิชาอะดีษ เมื่ออายุ 11 ขวบ และได้ศึกษาจากชัยคัมฮัมมัดนะญิบ อัลมุญีฮิดีนในเรื่อง กฎหมายอิสลามตาม มัชฮับฮาฟิฮีย์ ท่านได้ศึกษาจากชัยค้ออัลบานีย์ผ่านหนังสือและงานเขียน จนชัยค้ออัลบานีย์ชื่นชมในตัวท่านอย่างมาก ท่านได้มีผลงานด้านการเขียนหนังสือมากมายโดยเฉพาะหนังสือที่เกี่ยวกับอะดีษ <http://alhwainy.com> สืบค้นเมื่อ 5/1/2560

ท่านอับดุลลอฮ์ เป็น อัลมุบาร็อก กล่าวว่า “สายรายงานเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ถ้าไม่มีสายรายงานแล้วใครๆ ก็สามารถที่จะพูดได้ในสิ่งที่เขาต้องการพูด” (al-Rāzīy, 1952 : 2/16)

ท่านอะลี๋ เป็น อัลมะดีนีย์ กล่าวว่า “เมื่อใดที่ไม่มีการรวบรวมสายสืบของอะดีษ ก็ไม่สามารถ ที่จะดำเนินการ พิสูจน์ความบกพร่องของอะดีษได้อย่างแน่นอน”(Ibn al-Ṣalāh, 1405 : 91. al-Sakhāwiy, n.d. : 1/371)

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของตัครีญ์คือสามารถเพิ่มคุณค่าทางวิชาการต่อตำรา และหนังสือศาสนาทุกสาขาวิชาที่อ้างอิงอะดีษเป็นหลักฐาน และที่ไม่ได้อ้างอิงอะดีษจากหนังสือ เศาะฮิฮ์อัลบุคอรี๋และเศาะฮิหมุสลิม เพราะการอ้างอิงอะดีษที่ไม่ได้อยู่ในหนังสือทั้งสองเล่มนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการตัครีญ์อะดีษ เนื่องจากอะดีษที่ ถูกอ้างอิงนั้น ยังไม่รู้ถึงสถานภาพของอะดีษว่า สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานหรือไม่ มีฐานะเป็นอะดีษของท่าน เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จริงหรือไม่ เพราะ หนังสือทางศาสนาทุกสาขาวิชาส่วนมาก จะมีการอ้างอิงอะดีษ ที่ปราศจากการตัครีญ์ มาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่เขียนในภาษามาลายูที่เป็นอักษรยาวี เมื่อระดับของแต่ละอะดีษถูก เปิดเผยก็จะเห็นน้ำหนักและคุณค่าทางวิชาการของหนังสือเพิ่มขึ้นกว่าเดิม เป็นการสร้างความ น่าเชื่อถือในการนำไปใช้ อะดีษมาเป็นหลักฐานเพื่อจะได้ ปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่สำคัญคือการยอมรับเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้า ศึกษาวิจัยตลอดจนการประพันธ์ ตำรา หนังสือ คู่มือ หรือ เอกสารคำสอน เป็นต้น

อิบนุ ตะกีย์อัลอีด กล่าวว่า “เมื่อมีการรวบรวมสายสืบของอะดีษโดย มีหลายๆ สาย รายงานสนับสนุนซึ่งกันและกัน และพยายามที่จะประสานระหว่างสายสืบทั้งหมด จึงสามารถแสดงถึง เจตณารมณ์ของอะดีษได้”(al-Khatīb al-Baghdādiy, n.d. : 2/280 Ibn al-Ṣalāh, 1405 : 374)

2.5 ประโยชน์ของการตัครีญ์อะดีษ

การตัครีญ์มีประโยชน์หลายด้านต่อวงการวิชาการ ทั้งต่อผู้ตัครีญ์เอง และต่อสังคม มุสลิม เนื่องจากการตัครีญ์จะให้ประโยชน์เสมอคงปรากฏจากการปฏิบัติของบรรดาอุละมาอ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านอะดีษ อุลุมอัลอะดีษ และการตัครีญ์อะดีษ และมีประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา เกี่ยวกับอิสลามโดยเฉพาะศึกษาอะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

การตัครีญ์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะด้วยการตัครีญ์ จะทำให้ผู้ศึกษารู้ถึงตัวบทที่ถูกต้องของอะดีษนะบี ﷺ เนื่องจากอะดีษที่ถูกรายงาน นั้นมีจำนวนมาก และไม่มีอุละมาอ์ท่านใดที่รับประกันว่าอะดีษทุกบทเป็นอะดีษเศาะฮิฮ์ เสมอไป มีอะดีษบางบทเป็น อะดีษฎะอ์ฟ บางอะดีษเป็นอะดีษเมาฎูอ์ ซึ่งไม่สามารถนำมาเป็นหลักฐานเพื่อยึดถือหรือปฏิบัติได้

ฉะนั้นผู้ที่ศึกษาความรู้เกี่ยวกับอิสลามอย่างลึกซึ้งนั้นจำเป็นต้องจำเป็นอย่างยิ่งที่เขาจะต้องรู้ถึงวิธีการตัดครีจญ์เพื่อจะได้แยกแยะระหว่างฮะดีษที่ถูกต้องกับฮะดีษที่เฎาะอ์ฟ หรือเมาฎูอ์ เพื่อจะได้ไม่นำฮะดีษที่ถูกปลอมแปลงขึ้นมาอ้างอิงโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ซึ่งจะส่งผลเสียในหลายด้านตามมาภายหลัง

ผู้วิจัยสามารถสรุปส่วนหนึ่งของประโยชน์ที่ได้รับจากการตัดครีจญ์ฮะดีษดังต่อไปนี้

1. ได้ทราบถึงแหล่งที่มาของตัวบทฮะดีษว่ามีอะลอะหม่าท่านใดบ้างได้ทำการบันทึกในตำราของตน ด้วยสายสืบอย่างไร ทั้งนี้เพื่อสามารถประเมินเบื้องต้นถึงสถานภาพของฮะดีษได้
2. ได้ทราบถึงสถานะหรือระดับของฮะดีษพร้อมกับแยกแยะระหว่างฮะดีษที่อนุญาตนำไปใช้เป็นหลักฐานกับฮะดีษที่ไม่อนุญาตนำไปใช้เป็นหลักฐาน
3. ได้ทราบถึงแหล่งที่มาของตัวบทฮะดีษจากแหล่งปฐมภูมิ เช่น หนังสืออัลญะวามิอ์ หนังสืออัศเศาะฮะฮาย์ หนังสืออัซซุนัน เป็นต้น
4. ได้ทราบถึงลักษณะของสายรายงาน กระบวนการรายงาน และ สภาพของผู้รายงานแต่ละท่านในแต่ละสายรายงานทั้งทางด้านคุณธรรมและความบกพร่อง
5. ได้ทราบถึงส่วนที่มีการเพิ่มเติมหรือตัดทอนในตัวบทฮะดีษ
6. ได้ทราบถึงความหมายที่แท้จริงและจุดมุ่งหมายของฮะดีษ
7. ได้ทราบถึงมุตาบิอาตและชะวาอิตของฮะดีษเพื่อสามารถประเมินสถานภาพของฮะดีษพร้อมกับระบุระดับของฮะดีษได้อย่างถูกต้องตามหลักความรู้พื้นฐานของฮะดีษ
8. ได้ทราบถึงความแตกต่างในกระบวนการรายงานและข้อผิดพลาดของผู้ที่รายงานฮะดีษ
9. สามารถแก้ไขตัวบทฮะดีษจากการบิดเบือนหรือเกิดการผิดพลาดในการเขียนหรือบันทึกฮะดีษ จนกว่าจะรับรู้ถึงตัวบทเดิมที่ถูกต้อง
10. สามารถวิเคราะห์และตัดสินฮะดีษอย่างเหมาะสมตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง มีความซื่อสัตย์ และรับผิดชอบ
11. การตัดครีจญ์จะช่วยสร้างนิสัยและทักษะแก่ผู้ทำการตัดครีจญ์ให้มีความชำนาญในการตรวจสอบและแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาด
12. ได้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติตามฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในฐานะเป็นแหล่งคำสอนของอิสลาม
13. ได้ความรู้ใหม่ในด้านฮะดีษ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับฮะดีษ ทั้งความรู้หลักการริวายะฮ์และหลักการดิรอยะฮ์ฮะดีษ

การรู้ในสิ่งข้างต้นถือเป็นการรู้ที่จำเป็นอย่างยิ่งในอิสลามการตัดครีจญ์เป็นกระบวนการเดียวที่สามารถนำไปสู่ความรู้ดังกล่าว ดังนั้นการตัดครีจญ์จึงมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้

และการเข้าใจในหลักการของอิสลาม โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุนนะฮ์ของท่านนะบี ﷺ ยิ่งในสมัยปัจจุบันที่มีการนำเสนอสุนนะฮ์หรือฮะดีษของท่านนะบี ﷺ ตามสื่อต่างๆ ในรูปแบบที่ไม่เป็นวิชาการ ยิ่งทำให้การตัดครีจญ์ฮะดีษมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น การตัดครีจญ์ฮะดีษจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของตัวบทฮะดีษและสถานภาพของฮะดีษโดยรวม อัลเคาะฎิบ อัลบัฆดาดียก กล่าวว่า “ผู้ใดก็ตามที่ประสงค์จะได้ประโยชน์ ก็จงหันหลังเรื้องนัสคและจงรับไว้ซึ่งปากกาตัดครีจญ์” (al-Khatīb al-Baghdādiy, n.d. : 2/282)

2.6 ความจำเป็นของการตัดครีจญ์ฮะดีษ

การตัดครีจญ์ฮะดีษมีความจำเป็นใน 3 ด้านคือ 1) ด้านความรู้หรือทฤษฎีในทุกสาขาวิชาการอิสลาม 2) ด้านการบัญญัติฮุกุม 3) ด้านการปฏิบัติ ทั้งนี้เห็นได้อย่างชัดเจนจากการยอมรับของบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษและอุละมาฮ์ในสาขาวิชาอื่นต่างก็สนับสนุนให้มีการตัดครีจญ์ฮะดีษทุกครั้งเมื่อมีการอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐาน

ปัจจุบันตัดครีจญ์ฮะดีษถูกนำไปใช้ประกอบการอธิบายและการยืนยันฮะดีษเป็นหลักประกันต่อผลงานทางวิชาการอิสลามในทุกสาขาวิชา เช่น การตัดครีจญ์ฮะดีษในหนังสืออะกีดะฮ์ หนังสือตัฟซีร์ หนังสือฟิกฮ์ หนังสือตารีคและประวัติศาสตร์อิสลาม หนังสืออัลลาฮ์และหนังสืออื่นๆ อีกมากมาย ทั้งหนังสือที่เขียนเป็นภาษาอาหรับ ภาษามลายูและภาษาไทย โดยอุละมาฮ์ฮะดีษ นักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านฮะดีษและอุลุมอัลฮะดีษ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ตลอดจนผู้ที่สนใจแสวงหาวิชาความรู้ด้านอิสสุนนะฮ์ และปฏิบัติตามอิสสุนนะฮ์ ดังนั้น การตัดครีจญ์ ไม่ใช่เป็นแขนงวิชาเล็กๆ ด้านฮะดีษแต่เป็นวิชาชั้นสูงของอิสลามศึกษา (อับดุลละาะ การ์รีนา , 2557: 15)

2.7 เงื่อนไขของนักตัดครีจญ์

ผลจากการพิจารณาอุละมาฮ์ที่เชี่ยวชาญด้านตัดครีจญ์ จะเป็นการดำเนินการตัดครีจญ์ คุณลักษณะของอุละมาฮ์ และผลของการตัดครีจญ์ สามารถสรุปเงื่อนไขของนักตัดครีจญ์มีดังนี้

1. มีความรู้และความเข้าใจภาษาอาหรับเป็นอย่างดี ประกอบด้วยหลักไวยากรณ์ ภาษาอาหรับ นะฮวฺและศ็อรฟ
2. มีความรู้ความเข้าใจวิชาอุลุม อัลฮะดีษเป็นอย่างดีทั้งอัลมู อัลฮะดีษ ริวายะฮ์ และอัลมู อัลฮะดีษ ดิรอยะฮ์ และลักษณะของผู้รายงาน ทั้งด้านคุณธรรม ความจำ และความบกพร่อง

3. มีความรู้และความเข้าใจวิชาตครีจญ์ฮะดีษประกอบด้วยหลักการตครีจญ์ แนวทางตครีจญ์ และวิธีการตครีจญ์ฮะดีษ
4. มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องอิสานาดและมะตันฮะดีษ อัลญุรฮ์และอตัตะฮะดีล และส่วนประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับอัลญุรฮ์ฮะดีษ
5. มีความรู้และความเข้าใจเรื่องออดีบาร มุตาบิอาตและชะวาฮิดฮะดีษ และวิธีการตัดสิน สถานภาพฮะดีษ
6. มีหนังสืออ้างอิงที่เป็นแหล่งปฐมภูมิของฮะดีษและหนังสือที่เกี่ยวกับอุลุมฮะดีษ ริฎาลฮะดีษ รุวาตฮะดีษที่สามารถเอื้อต่อการตครีจญ์
7. มีความซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การตครีจญ์ มีในเป็นกลาง ไม่ตะอัสศูปในตัวบุคคล หรือมัชฮับ (อับลเลาะ การีน่า, 2557: 16)

2.8 ปัญหาในการตครีจญ์

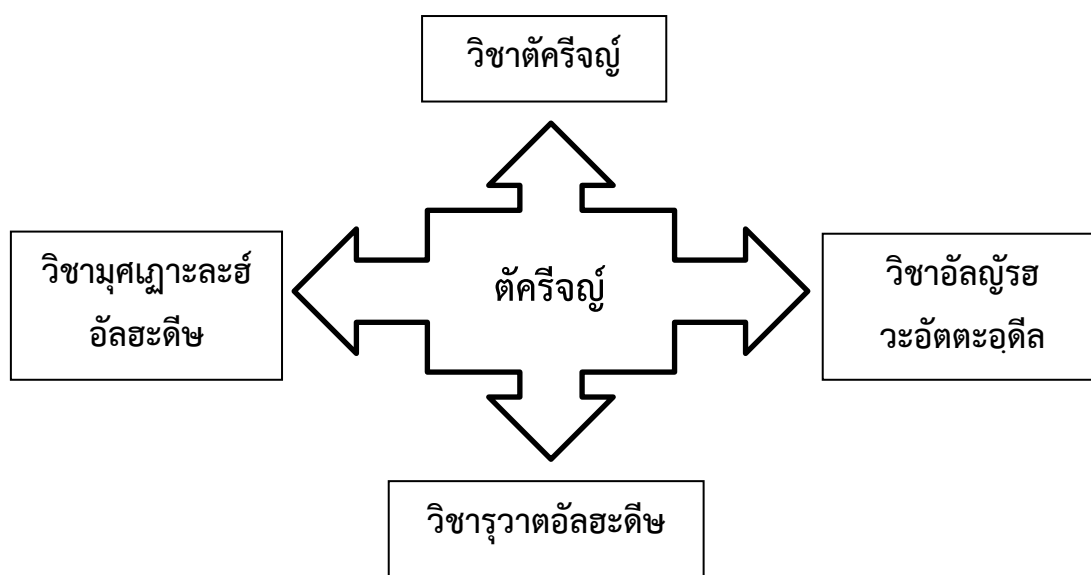
ปัญหาที่พบบ่อยครั้งในการตครีจญ์ฮะดีษ พอสรุปมีดังต่อไปนี้

1. การสลับสับเปลี่ยนในมะตันฮะดีษจากก่อนเป็นหลังหรือจากหลังเป็นก่อน เช่นเดียวกันกับการสลับสับเปลี่ยนชื่อผู้รายงานจากชื่อจริงเป็นชื่อเล่น จากชื่อลูกเป็นชื่อพ่อ
2. การสับเปลี่ยนสระของชื่อผู้รายงาน บางครั้งมีการสับเปลี่ยนตัวอักษรของคำ เช่น การสะกดชื่อหรือการใส่สระที่ผิดจากเดิม เช่น สระข้างล่างเป็นข้างหน้า
3. การสลับชื่อของผู้รายงานโดยกล่าวชื่อไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายหรือใช้ชื่อพ่อแทนชื่อจริง
4. ตัวบทฮะดีษไม่ปรากฏในหนังสือที่เป็นแหล่งปฐมภูมิ แต่ปรากฏในหนังสืออื่นที่ไม่ใช่เป็นหนังสือฮะดีษรียาเยฮ์
5. ผู้ตครีจญ์ไม่มีความรู้พื้นฐานวิชาตครีจญ์ฮะดีษ วิชาอัลญุรฮ์ วะ อตัตะฮะดีล และวิชาอูลุมฮะดีษ ทั้งสามวิชาหลักสำหรับการตครีจญ์ฮะดีษ
6. หนังสืออ้างอิงไม่เพียงพอสำหรับใช้เป็นแหล่งสืบค้นฮะดีษ
7. การรายงานฮะดีษด้วยความหมายหรือคำแปลฮะดีษ โดยใช้สำนวนประโยคว่า “เพราะท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า... หรือกล่าวว่า ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวความว่า... เป็นต้น โดยไม่ได้ยกตัวบทฮะดีษที่เป็นภาษาอาหรับ
8. การยึดแหล่งอ้างอิงไม่เป็นที่ยอมรับทางวิชาการฮะดีษ เช่น ยึดซีตีรอมในการค้นหาฮะดีษ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วพบว่าฮะดีษที่ได้บรรจุไว้ในซีตีรอมจะต่างจากหนังสือเดิม เช่นหมายเลขของฮะดีษ หมายเลขباب และเลขหน้าของหนังสือ

9. ยึดตามการตีความของคนอื่นที่ไม่ใช่เป็นนักษะตึษ การตีความเช่นนี้ไม่ถือเป็นการตีความที่แท้จริง แต่จะเป็นการคิดลอกพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาเท่านั้น โดยไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแต่อย่างใด) อับดุลเลาะ การึนา, 2557 : 17-18)

การดำเนินการตีความษะตึษ เคาะบ์ร และอะษรที่ตึนั้นจะต้องมีความรู้พื้นฐานที่เป็นส่วนประกอบที่จะทำให้การตีความสมบูรณ์มีหลายประการด้วยกัน ซึ่งมีอาจปฏิเสธได้เลยแม้แต่น้อยเพราะส่วนประกอบเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงและให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างแน่นแฟ้น ดังภาพประกอบข้างล่างนี้

ภาพประกอบที่ 5 ความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ ในการตีความ

จากภาพประกอบข้างต้น แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการตีความกับวิชาอื่นๆ ในสาขาเดียวกัน สี่ วิชาด้วยกันใน สาม ด้าน ได้แก่

ด้านที่หนึ่ง พื้นฐานของการตีความ คือ วิชาตีความ

ด้านที่สอง สถานะของผู้รายงาน คือ วิชาอัลญุรฮ วัตตะฮอดึล และวิชารวาต

อัลษะตึษ

ด้านที่สาม การตัดสินระดับของษะตึษ คือ วิชามุศฎาะละฮ์อัลษะตึษ

2.9 วิธีการตัดครีญฮะดีษ

ตามทีผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบของฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือต่างๆสรุปได้ดังนี้

1. ตัวบทของฮะดีษนั้นมีเพียงบางตอนเท่านั้น เนื่องจากว่าถูกตัดออกไปไม่ว่าตัวบทที่ถูกตัดนั้นจะเป็นตอนต้นตอนกลางหรือตอนท้ายก็ตาม

2. การรายงานฮะดีษด้วยความหมาย (ไม่ใช่สำนวนเดิม)

3. สายรายงานของฮะดีษมีความสมบูรณ์หรือบางส่วนของสายรายงาน

4. ตัวบทของฮะดีษมีความสมบูรณ์แต่ปราศจากสายรายงานหรืออาจจะระบุเพียงผู้บันทึกฮะดีษเท่านั้น เช่น ฮะดีษนี้บันทึกโดยมุสลิมเป็นต้น

เมื่อผู้วิจัยพิจารณาถึงรูปแบบของฮะดีษแล้ว จะพบว่าฮะดีษนั้นมีองค์ประกอบอยู่

สอง ส่วน คือ สายรายงานหรือสะนัด (السند) และตัวบทหรือมะตัน (نص)

วิธีการตัดครีญฮะดีษนั้นมี 4 วิธีการ คือ 1) ตัดครีญฮะดีษโดยพิจารณาจากสายรายงาน

2) ตัดครีญฮะดีษโดยพิจารณาจากสำนวนหรือคำสำคัญ 3) ตัดครีญฮะดีษโดยพิจารณาจากเนื้อเรื่องและความหมายของฮะดีษ 4) ตัดครีญฮะดีษโดยพิจารณาจากสภาพทั่วไปทั้งสายรายงานและสำนวน

2.9.1 ตัดครีญฮะดีษโดยพิจารณาจากสายรายงาน

สภาพของสายรายงานที่ปรากฏทั่วไปในหนังสืออื่นที่ไม่ใช่หนังสือรวบรวมฮะดีษของอุละมาอ์ผู้บันทึกฮะดีษแล้วจะพบว่ามียอยู่ 3 ลักษณะดังนี้

1. มีสายรายงานที่สมบูรณ์ตั้งแต่ต้นสายถึงปลายสาย เช่นฮะดีษที่บันทึกโดยอะฮมัด (Ahmad, 2001 : 7656)

((حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، أَخْبَرَنِي الرَّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ،

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ

أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي

فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي))¹

ความว่า “ได้เล่าให้เราฟังโดยอับดุลร็อ ซุซหากได้เล่าให้เราฟังโดยมะอัมร์ได้บอกให้ฉัน ฟังโดยอัสซุฮุรียะ ยูจากอะบี สะละมะฮ์ จากอะบี ฮุร็อยเราะฮ์กล่าวว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า “ผู้ใดที่รักดีต่อฉันแท้จริงเขาได้รักดีต่ออัลลอฮ์ และผู้ใดที่เนรคุณต่อฉันแท้จริงแล้วเขาเนรคุณต่ออัลลอฮ์ และผู้ใดที่รักดีต่อผู้นำของฉัน

¹ อัลอัลบานียได้กล่าวในเศาะฮีย อัลญามิอว่า ฮะดีษเศาะฮีย (al-Albāniy, n.d. : 2/1044) และ (al-Albāniy, 2006 : 1/87).

แท้จริงแล้วเขาได้ภักดีต่อฉันและผู้ใดเนรคุณต่อผู้นำของฉันแท้จริงแล้วเขาก็เนรคุณต่อฉัน”

สายรายงานนี้จะระบุชื่อผู้รายงานอะดิษตั้งแต่ผู้ที่อิมามอะฮ์มัดบันทึกอะดิษจากเขา คือ อับดุลรอซซุซจากจนถึงเศาะฮาบะฮ์ผู้รายงานอะดิษจากท่านนะบี ﷺ คือ อะบู ฮุร็อยเราะฮ์ สายรายงานนี้ถือว่าสมบูรณ์

2. มีสายรายงานเฉพาะบางส่วนบางช่วงเท่านั้น เช่น

((رَوَى أَبُو سَلْمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي))

ความว่า “อะบูสะละมะฮ์ได้รายงานจาก อะบี ฮุร็อยเราะฮ์ กล่าวว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า “ผู้ใดที่ภักดีต่อฉันแท้จริงเขาได้ภักดีต่ออัลลอฮ์ และผู้ใดที่เนรคุณต่อฉันแท้จริงแล้วเขาเนรคุณต่ออัลลอฮ์ และผู้ใดที่ภักดีต่อผู้นำของฉันแท้จริงแล้วเขาได้ภักดีต่อฉันและผู้ใดที่เนรคุณต่อผู้นำของฉันแท้จริงแล้วเขาก็เนรคุณต่อฉัน”

ในสายรายงานนี้จะระบุชื่อของผู้ที่รายงานจากเศาะฮาบะฮ์คืออะบูสะละมะฮ์ จากอะบู ฮุร็อยเราะฮ์ซึ่งเป็นสายรายงานที่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากระบุสายรายงานเฉพาะบางส่วนเท่านั้น

3. สายรายงานนั้นมีเฉพาะชื่อของเศาะฮาบะฮ์หรือผู้รายงานสูงสุดเท่านั้นเช่น

((عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي))

ความว่า “จากอะบีฮุร็อยเราะฮ์กล่าวว่าท่าน เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า “ผู้ใดที่ภักดีต่อฉันแท้จริงเขาได้ภักดีต่ออัลลอฮ์ และผู้ใดที่เนรคุณต่อฉันแท้จริงแล้วเขาเนรคุณต่ออัลลอฮ์ และผู้ใดที่ภักดีต่อผู้นำของฉันแท้จริงแล้วเขาได้ภักดีต่อฉันและผู้ใดที่เนรคุณต่อผู้นำของฉันแท้จริงแล้วเขาก็เนรคุณต่อฉัน”

ในสายรายงานนี้จะระบุชื่อของเศาะฮาบะฮ์ คือ อะบู ฮุร็อยเราะฮ์คนเดียวเท่านั้น

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการตัดรียะฮ์อะดิษแล้วจะพบว่าถ้าต้องการทราบถึงสายรายงานที่สมบูรณ์จะต้องอาศัยหนังสือ 4 ประเภทคือ 1) หนังสือประเภทอฎุรอฟ 2) หนังสือประเภทมุสนัด 3) หนังสือประเภทมุอญัซ 4) หนังสือประเภทประวัติศาสตร์หรือชีวประวัติบุคคลที่มีสายรายงาน

1. หนังสือประเภทอฎุรอฟ

อฎุรอฟอัลฮะดีษ (أطراف الحديث) คือบางส่วนของสำนวนฮะดีษที่สามารถบ่งชี้ถึงตัวบทฮะดีษที่สมบูรณ์ได้เช่นเมื่อกล่าวว่า “ฮะดีษมัน ยุริดีลลาฮุ บิฮิ คอยร็อน ” ((مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا)) หมายถึงฮะดีษที่มีสำนวนที่สมบูรณ์ดังนี้

((مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهُهُ فِي الدِّينِ، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يُعْطِي، وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الْأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَى أَمْرِ اللَّهِ، لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ))

ความว่า “ผู้ใดอัลลอฮ์ต้องการให้เขาได้รับความดีพระองค์ทรงให้ เขาได้มีความเข้าใจในศาสนาและแท้จริงฉันเป็นเพียงผู้แบ่งปัน และอัลลอฮ์ เท่านั้นทรงเป็นผู้ประทานบุคคลกลุ่มหนึ่งจากบรรดาประชาชาติของฉันยังคงดำรงตนอยู่บนสัจธรรมผู้ที่ละทิ้งพวกเขาจะไม่ทำให้พวกเขาได้รับอันตรายจนกระทั่งการงานแห่งอัลลอฮ์ มาถึง ” บันทึกโดยอัลบุคอรีย์ (al-Bukhāriy, 1422 : 71,3116,7312) และมุสลิม (Muslim, n.d. : 1037)

เมื่อมีการกล่าวอฎุรอฟ ฮะดีษของบทหนึ่งบทใดแล้วอุละมาอ์วิชาฮะดีษจะทราบว่ามีถึงฮะดีษอะไร โดยไม่ต้องนำฮะดีษที่มีสำนวนสมบูรณ์มาแสดงไว้

หนังสืออฎุรอฟคือหนังสือที่รวบรวมฮะดีษที่เศาะฮาบะฮ์ได้รายงานโดยแยกไว้เป็นส่วนๆเช่นเดียวกับหนังสือมุสนัด แต่จะแตกต่างกันตรงที่หนังสืออฎุรอฟจะกล่าวเฉพาะบางส่วนของฮะดีษ ส่วนมุสนัดนั้นจะกล่าวตัวบทฮะดีษอย่างสมบูรณ์

ผู้แต่งหนังสืออฎุรอฟจะเรียงลำดับอฎุรอฟในหนังสือแยกเป็นสายรายงานของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ต่างๆ เรียงตามพยัญชนะอาหรับ ตัวอย่างหนังสืออฎุรอฟที่โดดเด่น

ก. หนังสือ ตูฟะฮ์ อัลอัซรอฟ บิ มะอริฟะฮ์ อัลอฎุรอฟ

(تحفة الأشراف بمعرفة الأطراف) โดย อัลมิซซี¹

ข. หนังสือ อิตติหาฟ อัลมุฮเราะฮ์ บิ อฎุรอฟ อัลอะชะเราะฮ์

(إتحاف المهرة بأطراف العشرة) โดย อิบ努ษะญูร์ อัลอัศเกาะลานีย์

ตัดริจญ์โดยใช้หนังสือประเภทอฎุรอฟ

¹ ญะมาลุดดีน อะบู ฮัจญ์ญัจญ์ ยูซุฟเบน อับดุลเราะฮมาน อัลกุฎอฮีย์ อัลกัลปีบี อัลมิซซีย์ท่านเกิดที่เมือง ฮะลับ (อเลบโป ประเทศซีเรียในปัจจุบัน) เมื่อปี .ศ 654 ท่านเติบโตที่เมืองอัลมิซเซ ฮีใกล้กับกรุงดามัสกัสท่านได้ศึกษาหาความรู้ ณ ประเทศต่างๆจนมีคณาจารย์มากมายอย่างเช่นอิบนุตัยมียะฮ์ อัซซะฮะบีย์และตะเกียสสุบักีย์ เป็นต้น ท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีความชำนาญในด้านความรู้เกี่ยวกับฮะดีษ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับสาขาอัลญูรฮะ ตะอติล หรือความรู้เกี่ยวกับบริฎาล อัลฮะดีษ ผลงานที่โด่งดังของท่านอีกเล่มหนึ่งคือตะฮะซิบุล กะมาล ฟิ อัสม่าฮ์ อัลริฎาล ท่านเสียชีวิตในปี.ศ 742 (www.ahlalhadeth. สืบค้นเมื่อ 5/3/2560)

โดยทั่วไปแล้วหนังสืออฎรอฟจะเรียงลำดับเศาะฮาบะฮ์ตามลำดับพยัญชนะ ภาษาอาหรับ ส่วนเศาะฮาบะฮ์ที่รายงานฮะดีษมากก็จะเรียงผู้รายงานต่อจากเขาตามลำดับพยัญชนะ ภาษาอาหรับเช่น เดียวกัน ดังนั้นใน คำเนิน การตัดครีจญ์ด้วยการใช้หนังสืออฎรอฟ นั้นผู้ดำเนินการ ตัดครีจญ์จะต้องรู้สายรายงานหรือบางส่วนของสายรายงาน โดยเฉพาะชื่อของเศาะฮาบะฮ์และ ชื่อของตาบิอินที่เป็นผู้รายงานฮะดีษ นั้น หากเศาะฮาบะฮ์ท่านใดที่รายงานฮะดีษน้อยก็ให้รู้ชื่อของเขาก็เพียงพอแล้ว ส่วนหนังสือประเภทอฎรอฟที่ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างในการดำเนินการตัดครีจญ์ฮะดีษ คือ

หนังสือ ตูษะฟะฮ์ อัลอัซรอฟ บิ มะอริฟะฮ์ อัลอฎรอฟ

(تحفة الأشراف بمعرفة الأطراف) ของอัลมิซซี ท่านได้บรรจุอฎรอฟ อัลฮะดีษจากหนังสือฮะดีษทั้งหกเล่ม¹ ผู้เขียนได้เรียงลำดับโดยเอาเศาะฮาบะฮ์ผู้อาวุโสและสำคัญขึ้นก่อนจากนั้นเรียงตามอัลกุนยะฮ์² หรือฉายานามจากนั้นผู้ที่ถูกพาดพิงยังชื่อบิดาหรือปู่ของเขาจากนั้นเศาะฮาบะฮ์นิรนามจากนั้นผู้รู้จักกันด้วยอัลกุนยะฮ์จากนั้นผู้ที่นำหน้าชื่อด้วยคำว่าอิบน์(บุตร)จากนั้นเศาะฮาบะฮ์หญิงจากนั้นผู้รายงานนิรนามจากผู้รายงานนิรนามจากนั้นเศาะฮาบะฮ์หญิงที่นิรนามจากเศาะฮาบะฮ์ชายที่นิรนามและปิดท้ายเล่มหนังสือด้วยอฎรอฟของคำพูดเศาะฮาบะฮ์คำพูดของตาบิอินและคำพูดของบุคคลรุ่นต่อมาจากตาบิอิน

วิธี ดำเนิน การตัดครีจญ์ฮะดีษจากหนังสือ ตูษะฟะฮ์ อัลอัซรอฟ บิ มะอริฟะฮ์

อัลอฎรอฟ (تحفة الأشراف بمعرفة الأطراف)

ขั้นตอนที่ 1 ดูที่สายรายงานว่าเศาะฮาบะฮ์ที่รายงานฮะดีษ ที่ต้องการดำเนินการตัดครีจญ์นั้นมีชื่อว่าอะไร ชื่อของเขานั้นเริ่มด้วยพยัญชนะอะไร

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อพบว่าเศาะฮาบะฮ์ผู้ ที่ต้องการค้นหา นั้นเป็นคนที่รายงานฮะดีษจำนวนมาก เช่นท่านอะบู ฮุรอยเราะฮ์หรืออะนัส เป็นมาลิก ผู้ตัดครีจญ์ต้องดูที่ชื่อของผู้รายงานต่อจากเศาะฮาบะฮ์ว่าเริ่มต้นด้วยพยัญชนะ อะไร จากนั้นก็ค้นหาชื่อนั้นต่อจากชื่อของเศาะฮาบะฮ์ หากเป็นเศาะฮาบะฮ์นิรนามก็ให้ดูที่หมวดเศาะฮาบะฮ์นิรนามและดูว่าตาบิอินท่าน ไหน ที่รายงานต่อจากเศาะฮาบะฮ์คนนั้น

¹ หนังสือฮะดีษ ทั้งหกอันประกอบด้วย หนังสือฮะดีษ เศาะฮิฮ์ของอิมามอัลบุคอรีและ เศาะฮิฮ์อิมามมุสลิม หนังสือสุนันของอิมามอาบูดาอูด หนังสือ อัลญะมาอิฮ์ของ อิมาม อัตติรมิซีย หนังสือ สุนันอัศศุฆอรอและกูรอซของ อิมาม อันนะสาอียี่ สุนันอิมาม อิบน์ มาญะฮ์ นอจากนั้นในหนังสือนี้อัลมิซซี ยังได้ผนวกสายรายงานจากหนังสือซะมาอิล อัลมุฮัมมะดียะฮ์ ของอิมาม อัตติรมิซีย อะมัลลุลยาม วัลลัษษะฮ์ของอิมามอันนะสาอียี่ อัลมรอสิลของอิมามอะบู ดาอูด

² ชื่อที่นำหน้าด้วยคำว่าอะบูซึ่งแปลว่าพ่อเช่นอะบู สัลมานหมายถึงพ่อของสัลมาน เป็นธรรมเนียมในการเรียกชื่อในหมู่ชาวอาหรับตั้งแต่โบราณ จนถึง ปัจจุบันอีกนัยหนึ่งเพื่อให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกเรียก เพื่อเลี่ยงการเรียกชื่อจริงที่ทำให้ดูว่าแข็งกระด้างโดยเฉพาะกับผู้ที่อาวุโสกว่า

ขั้นตอนที่ 3 หากพบอะดิษที่ต้องการตัดครีจญ์แล้ว ก็จะทำให้เห็นว่า ผู้แต่ง (อัลมิซซีย์) ได้เขียนสัญลักษณ์ในหนังสือของท่านด้วยคำว่า (حديث) อะดิษ¹ จากนั้นผู้แต่งก็จะนำอักขรอฟ (ส่วนหนึ่ง) ของสำนวนอะดิษ นั้นๆ แสดงไว้พร้อมกับนำเสนอสายรายงานที่อุละมาอ์ผู้บันทึกอะดิษได้รายงานมาจากนั้นท่านก็จะกล่าวว่าอะดิษดังกล่าวนี้ได้ออกกล่าวไว้ในบทไหนบ้างในหนังสืออะดิษต่างๆ

ตัวอย่างวิธีการการตัดครีจญ์โดยใช้หนังสือตุฮฟะฮ์ อัลอัซรอฟ

เมื่อต้องการทำการตัดครีจญ์อะดิษบทหนึ่งที่มีสายรายงานที่สมบูรณ์ ดังตัวอย่างอะดิษต่อไปนี้

((حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ وَإِبْرَاهِيمَ
 بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّيْتُ الظُّهْرَ مَعَ
 النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا وَبِيَدِي الْحَيْفَةَ
 رَكْعَتَيْنِ...الحديث))²

ขั้นตอนที่ 1 ต้องสังเกตดูที่สายรายงานว่าเศาะฮาบะฮ์ที่รายงานอะดิษนี้มีชื่อว่าอะไร และในสายรายงานนี้จะมีเศาะฮาบะฮ์ที่มีชื่อว่า อะนัส บิน มาลิก (أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ) และท่านก็เป็นเศาะฮาบะฮ์ที่รายงานอะดิษเป็นจำนวนมากผู้หนึ่งในบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

ขั้นตอนที่ 2 สังเกตดูที่ผู้รายงานต่อจากท่านอะนัส นั่นคือใคร เมื่อเราสังเกตพบว่ามีสองท่าน คือ มุฮัมมัด บิน อัลมุญกัดิร และอิบรอฮีม บิน มัยสะเราะฮ์ (مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ) หลังจากนั้นก็ให้เลือกชื่ออิบรอฮีม มาค้นหาก่อนเพราะ ชื่อของท่าน ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะอะลิฟ (أ) ซึ่งเป็นพยัญชนะแรกของอักษรภาษาอาหรับหลังจากนั้นก็ค้นหาจนพบอะดิษ

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อพบอะดิษที่ต้องการ ดำเนินการ ตัดครีจญ์แล้ว ซึ่งอะดิษนั้นผู้แต่งได้เขียนเป็นอักษรย่อกำกับดังนี้ (خ م د ت س) หมายถึงว่าอะดิษนี้ถูกบันทึกโดย อิمام อัลบุคอรีฮ์ อิمامมุสลิม อิمامอะบู ดาวูด อิمامอัตติรมิซีย์ และอิمامอันนะสาอีย์ จากนั้นท่านอัลมิซซีย์ก็จะระบุอักขรอฟของอะดิษนี้ และจะทำการแจกแจงสายรายงานตามอักษรย่อที่ได้เขียนกำกับไว้ดังนี้

خ : في الصلاة عن أبي نعيمٍ قال عن سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ
 وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ كلاهما عن أَنَسِ بِهِ

¹ อัลมิซซีย์จะใช้อักษรย่อกำกับในการตัดครีจญ์ คือเคาะฮ์ (خ) หมายถึงมีกล่าวใน หนังสือเศาะฮิฮ์ของอัลบุคอรีฮ์ อักษรย่อเคาะฮ์ตาอ์ (حت) คือ อัลบุคอรีฮ์ได้บันทึกในอะดิษ ตะอ์ลิก อักษรย่อมิม (م) หนังสือเศาะฮิฮ์มุสลิม อักษรย่อดาล (د) คือหนังสือสุนันของอาบู ดาวูดมีมตาล (دم) คือหนังสืออัลมะรอสีล ของอะบูดาวูดตาอ์ (ت) คือหนังสือสุนันของอัตติรมิซีย์ อักษรย่อตาอ์มีม (تم) คือหนังสือ อัชชะมาอิล ของอัตติรมิซีย์ อักษรย่อสิน (س) คือหนังสือสุนันของอันนะสาอีย์ อักษรย่อสินยาอ์ (سي) คือหนังสือ อะมัล อัลยาม วัลลัยละฮ์ของอันนะสาอีย์ อักษรย่อกอฟ (ف) คือหนังสือสุนันของอิบนุ มาญะฮ์

² บันทึกโดยอัลบุคอรีฮ์ (al-Bukhāriy, 1422 : 1089)

หมายถึง ฮะดีษบันทึกโดย อิมามอัลบุอริยฺ ใน บทอัศเศาะลาฮฺ มี
สายรายงาน จาก อะบู นุอัยม จาก สุฟยาน จาก มุฮัมมัดเป็นอัล
มุนกะดिर และอิบรอฮีม เป็น มัยสะเราะฮฺทั้งสองท่านนี้รายงาน
จากอะนัส

م : فيه عن سعيد بن منصور

หมายถึง ฮะดีษบันทึกโดย อิมามมุสลิม ในบทเดียวกันคืออัศเศาะลาฮฺมีสายรายงาน
จาก สะอิด เป็น มัสนุน

د : فيه عن زهير بن حرب

หมายถึง ฮะดีษบันทึกโดย อิมามอะบู ดาวูด ในบทเดียวกันมีสายรายงานจาก ชุฮัยร
เป็น ฮัรบ

تس : فيه عن قتيبة، ثلاثتهم عن سفیان بن عيينة، عنهما، وقال ت صحيح

หมายถึง ฮะดีษบันทึกโดย อิมามอัตติรมิซียฺ และ ฮะดีษบันทึกโดย อิมามอันนะสาอียฺ
ในบทเดียวกัน มีสายรายงานจากกุตัยบะฮฺ

ทั้งสามท่านที่กล่าวมานั้นคือ สะอิด เป็น มัสนุน ชุฮัยร เป็น ฮัรบ และกุตัยบะฮฺ ต่าง
ก็รายงานมาจาก สุฟยาน เป็น อุยัยนะฮฺ จากทั้งสองท่าน นั้นคือ มุฮัมมัด เป็น อัลมุนกะดिर และ
อิบรอฮีม เป็น มัยสะเราะฮฺ และอิมามอัตติรมิซียฺได้กล่าวว่าฮะดีษนี้มีเป็นฮะดีษเศาะฮียฺ

ผู้ตรวจทาน (المحقق) หนังสือตุอพะฮฺ อัลอัซรอฟ ได้อธิบายรายละเอียดที่มาของ
ฮะดีษเพิ่มเติมในวงเล็บ นอกจากนี้ผู้ตรวจทานยังจัดทำหนังสือ อัลกะซาชฟ (الكشاف) เสมือนเป็นคู่มือ
ในการสืบค้นจากหนังสือเล่มนี้ ผู้ตรวจทานอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติม ถึงฉบับพิมพ์หนังสือฮะดีษ
ต่างๆ ของสำนักพิมพ์ที่ยึดถือในการสร้างฐานข้อมูล และยังระบุชื่อของบ ท ที่ผู้ตรวจทานกล่าวใน
หนังสือตุอพะฮฺ อัลอัซรอฟ ปี มะอริพะฮฺ อัลอัฎรอฟเฉพาะหมายเลขเท่านั้นจึงทำให้สะดวกในการ
สืบค้นแหล่งที่มาของฮะดีษถึงแม้ว่าฉบับพิมพ์ของหนังสือจะต่างกันก็ตาม

2. หนังสือประเภทมุสนัด

มุสนัด (مسند) มีความหมายเชิงภาษาและเชิงวิชาการฮะดีษดังต่อไปนี้

ก. ความหมายเชิงภาษาหมายถึง ทุกสิ่งที่มี การ พาดพิงไป ถึงอีกสิ่งหนึ่ง (Ibn
Manzūr, 1994 : 6/387)

ข. ความหมายเชิงวิชาการฮะดีษหมายถึง การรวบรวมสายรายงาน ฮะดีษของบรรดา
เศาะฮาบะฮฺโดย จะแยกเป็นรายบุคคลมารวมในที่เดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพของฮะดีษนั้นๆ
หนังสือมุสนัดที่โด่งดังมีดังนี้

1) มุสนัดอะบี ดาวูด อัญญาเยยาลีสัยท่านเสียชีวิตปี ฮ.ศ.1093 (مسند أبي داود الطيالسي)

2) มุสนัด อัลฮุมาัยดีย์ ท่านเสียชีวิตปี 219 (مسند الحميدي)

3) มุสนัด อิสฮาก เป็น รอฮะวัยฮู ท่านเสียชีวิตปี 238 (مسند إسحاق بن راهويه)

4) มุสนัด อะฮมัด เป็น ฮันบัล ท่านเสียชีวิตปี 241 (مسند أحمد بن حنبل)

5) มุสนัด अबด เป็น ฮุมาัยด ท่านเสียชีวิตปี 249 (مسند عبد بن حميد)

6) มุสนัด อะบี ยะฮอลา อัลเมาเศลีัย ท่านเสียชีวิตปี 307 (مسند أبي يعلى الموصلي)

การดำเนินการตัดครีญฮะดีษในหนังสือมุสนัด ผู้ดำเนินการตัดครีญต้องทราบชื่อของเศาะฮาบะฮ์ที่อยู่ในฮะดีษที่ต้องการดำเนินการตัดครีญ จากนั้นก็สืบค้นฮะดีษในหมวดของเศาะฮาบะฮ์ดังกล่าว

3. หนังสือประเภทมูญัหม

มูญัหม คือหนังสือที่ได้รวบรวมฮะดีษตามลำดับชื่อของ บรรดา เศาะฮาบะฮ์ชื่ออาจารย์ของผู้แต่ง โดย ปกติแล้ว จะเรียงตามพยัญชนะอาหรับ หนังสือ ของประเภทนี้จะคล้ายกับหนังสือประเภทมุสนัด แต่หนังสือมุสนัดนั้น ผู้ดำเนินการตัดครีญจะต้องทราบชื่อของเศาะฮาบะฮ์ที่อยู่ในฮะดีษที่ต้องการดำเนินการตัดครีญ ส่วนมูญัหมจะเรียงตามชื่ออาจารย์ของผู้แต่งหนังสือมูญัหมนั้น ดังนั้นผู้ทำการตัดครีญต้องทราบชื่ออาจารย์ผู้แต่งก่อนเพื่อสะดวกในการค้นหาฮะดีษที่อาจารย์คนนั้นได้รายงานไว้ หนังสือมูญัหมที่โด่งดังมีดังนี้

อัลมูญัหมที่เรียบเรียงโดย อัญญาอะบะรอนีย¹ มีทั้งหมด 3 ชุดดังนี้

1) อัลมูญัหม อัลกะบীর (المعجم الكبير) ท่านได้เรียบเรียงรายชื่อเศาะฮาบะฮ์ตามพยัญชนะภาษาอาหรับโดยเอาชื่อของบรรดาเศาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสิ้น ท่านมาขึ้นก่อน แล้วต่อด้วยเศาะฮาบะฮ์สิบท่านท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ รับรองว่าได้เข้าสวรรค์ ทั้งนี้เพราะท่านต้องการให้เกียรติแต่ท่านเหล่านั้น ส่วนสายรายงานของอะบู ฮุรอัยเราะฮ์ผู้แต่งได้เขียนแยกไว้ต่างหากโดยมิได้กล่าวในอัลมูญัหมเล่มนี้

2) อัลมูญัหม อัลเอาสะฎ (المعجم الأوسط) ได้เรียบเรียง ฮะดีษตามรายชื่อของคณาจารย์ของเขาตามลำดับพยัญชนะของภาษาอาหรับ

3) อัลมูญัหม อัลเศาะฆีร์ (المعجم الصغير) ผู้แต่งได้เรียบเรียง อัลฮะดีษตามรายชื่อคณาจารย์ของเขาแต่เน้นในเรื่องวันเดือนปีของการรับฟังฮะดีษจากคณาจารย์ของเขา

¹ ชื่อเต็มคือ อะบู อัลกอสิม สุไลมาน เป็น อะฮมัด เป็นอัยยูบ อัลลัคมีย์ อัซฆามีย์ อัญญาอะบะรอนียเกิดที่เมืองอัคกา (ปัจจุบันอยู่ในปาเลสไตน์) เมื่อปี ฮ.ศ 260 ท่านเป็นอุละมาอ์ ที่มีความโดดเด่นในสาขาวิชาฮะดีษ และมีชื่อเสียงที่โด่งดังทั้งยังเป็นเจ้าของหนังสือมูญัหมทั้งสามเล่มด้วยท่านเสียชีวิตในปีฮ.ศ 442 (al-Dhahabi, 2001 : 16/119-136)

การดำเนินการตัดครีจญ์จากหนังสือประเภทมูญุมนี้มีวิธีการเช่นเดียวกับการตัดครีจญ์โดยใช้หนังสือ มุสนัดต่างๆ

4. หนังสือประเภทประวัติศาสตร์หรือชีวประวัติของบุคคลที่มีสายรายงาน

หนังสือประเภทนี้มีใช้หนังสือ อัลฮะดีษ แต่เป็นหนังสือที่บันทึก เกี่ยวกับ ชีวประวัติของบุคคลและบุคคลอื่นๆ ได้รายงานพร้อม กับระบุสายรายงาน ของเขา หนังสือประเภทนี้จึงมีอะดีษและอาษารบรรจุอยู่ด้วยเป็นจำนวนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) อัญญาอะบะกอต อัลกุบรอ (الطبقات الكبرى) โดย มุฮัมมัด เป็นสะอัด ¹ ท่านเสียชีวิตปี 203

2) ฮิลยะฮ์ เอาเลียฮ์ (حلية الأولياء) แต่งโดย อะบู นุอัยม อัลอัศบะฮานีย์ ² ท่านเสียชีวิตปี 463

3) ตารีก บัฆดาต (تاريخ بغداد) แต่งโดยเคาะฎิบ อัลบัฆดาดี ³ ท่านเสียชีวิตปี 463

การสืบค้นอัลฮะดีษโดยใช้หนังสือประเภทนี้ ก็สามารถดำเนินการได้โดยการสังเกตที่ประวัติของ บรรดาเศาะฮาบะฮ์ และบรรดา ตาบีอิน หรือผู้รายงานอะดีษอื่นๆ ที่ถูกบันทึกในหนังสือประเภทนี้ในประวัติของบุคคลดังกล่าวอาจจะพบ เจออัลฮะดีษที่เขารายงานรวมอยู่ด้วย หรืออีกวิธีหนึ่งคือการค้นหาสารบัญหรือดัชนีสำนวนอะดีษที่ผู้แต่งหรือผู้วิเคราะห์หนังสือ สร้างขึ้นมาเพื่อสะดวกในการสืบค้นอัลฮะดีษ

2.9.2 ตัครีจญ์อะดีษโดยพิจารณาจากสำนวน

ในการดำเนินการ ตัครีจญ์ด้วยวิธีนี้สามารถ ทำได้ด้วย 2 วิธี ดังนี้ 1) ตัครีจญ์อะดีษโดยคำนึงถึงคำขึ้นต้นของสำนวนมะตันอัลฮะดีษ 2) ตัครีจญ์อะดีษโดยคำนึงถึงคำสำคัญหรือคำที่โดดเด่นในมะตันอัลฮะดีษ

1) การดำเนินการตัดครีจญ์อะดีษโดยคำนึงถึงคำขึ้นต้นของสำนวนมะตันอัลฮะดีษแบ่งออกเป็น 2 วิธีด้วยกันคือ

¹ ชื่อเต็มคือ อะบู อับดุลลอฮ์ มุฮัมมัด เบน สะอัด เบน มะนีอ อัลบัฆดาดีเกิดเมื่อปี.ศ 160 ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาการอะดีษ และเป็นผู้แต่งหนังสือให้แก่ อัลวาเกดีย์ และท่านได้แต่งหนังสืออีกมากมายที่โด่งดังคือหนังสืออัญญาอะบะกอต อัลกุบรอท่านเสียชีวิตที่กรุงแบกแดดเมื่อปี ฮ.ศ 230 มี อายุของท่านรวม 62 ปี (al-Dhahabiy,2001:10/664)

² ชื่อเต็มคือ อะฮมัด เบน อับดุลลอฮ์ เบน อะฮมัด อัลมิฮรอเนียอัล อัศบะฮานีย์เกิดเมื่อปี.ศ 336 ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาการอะดีษ และ ท่านได้แต่ง หนังสือมากมายเช่นมูญุมของคณาจารย์ของท่าน ตารีก อัศบะฮาน ฮิลยะตุล เอาเลียฮ์ ท่านเสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ 430 มีอายุของท่านรวม 94 ปี (al-Dhahabiy,2001:17/453-464)

³ ชื่อเต็มคือ อะฮมัด เบน อะลี เบน ซาบิต อัลบัฆดาดีเกิดเมื่อปี.ศ 392 บิดาของท่านเป็นเคาะฎิบประจำหมู่บ้านท่านเป็นอุละมาฮ์ที่เชี่ยวชาญในด้านวิชาการอะดีษ และได้ท่องจำอะดีษมากมาย อีกทั้งยังเป็นผู้วิพากษ์ผู้รายงานอะดีษ อีกด้วยท่าน ได้แต่งหนังสือประมาณ 50 กว่าเล่มท่านเสียชีวิตที่เมืองอัศบะฮานเมื่อปี.ศ 465 รวมอายุของท่าน 73 ปี (al-Dhahabiy, 2001 : 18/270-296)

(1) มีการแยกอะดิซแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คืออะดิซที่เป็น เกาลียะฮ์ และอะดิซที่เป็น ฟือลียะฮ์ ของท่านท่าน เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ตัวอย่างการตัดครีญด้วยวิธีนี้ คือหนังสืออุมมอ อัลญะวามิฮอ (جمع الجوامع) แต่งโดยอิมามอัซซุญญัย ผู้แต่ง ได้เรียบเรียงอะดิซที่เป็น เกาลียะฮ์ โดยคำนึงถึงสำนวนแรกของ อะดิซและจะเขียนคำย่อของผู้บันทึกและเศาะฮาบะฮ์ผู้รายงาน อะดิซ ส่วนอะดิซที่เป็น ฟือลียะฮ์ ผู้เขียน ได้เรียบเรียงอะดิซตามมุนัด ของเศาะฮาบะฮ์ โดย มีการเรียบเรียงตามลำดับพยัญชนะภาษาอาหรับ นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำอฎุรอฟและคำย่อของผู้บันทึกอะดิซด้วย

(2) เรียบเรียงตามพยัญชนะแรกของอะดิซ โดยการเอาเฉพาะประโยคแรกมาเรียงเป็นสารบัญตามพยัญชนะ ภาษาอาหรับ ตัวอย่างในการดำเนินการตัดครีญด้วยวิธีนี้คือ หนังสือตัสตีด อัลเกาส (تسديد القوس) แต่งโดยอิบนู ฮะญัวร์ อัศเกาะลานีย์

2) ตัดครีญอะดิซโดยพิจารณาถึงคำสำคัญใน มะตันอะดิซ ซึ่งการดำเนิน การตัดครีญด้วยวิธีนี้เป็นที่นิยม มากในหมู่นักวิชาการ นักศึกษาและบุคคลทั่วไป เพราะไม่สลับ ซับซ้อนมากนัก ผู้ดำเนินการตัดครีญต้องดูว่าในอะดิซมีคำไหนบ้าง เป็นศัพท์สำคัญ หรือโดดเด่น เมื่อได้คำดังกล่าวแล้ว ผู้ดำเนินการตัดครีญก็สามารถที่จะค้นหาในหนังสือดรรชนีอะดิซได้เลย

หนังสือที่ใช้ในการตัดครีญด้วยวิธีนี้คือ หนังสือ อัลมูอุมม อัลมูฟุฮรอฮ ลี อัลฟา ศ อัลอะดิซ อันนะบาวีย (المعجم-م المفه — رس لألفاظ الح-ديث النبوي) โดยมีชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “Concordance et Indices de la tradition musulmane” เป็นผลงานทางวิชาการอันล้ำค่าที่กลุ่มนักบูรพาคดีผลิตออกมาโดยมี เอ.เจ. เวนสิงค์ (A.J. Wensink)¹ เป็นบรรณาธิการและมี อุละมาฮ์มุสลิมได้เข้าร่วมผลิตงานสำคัญชิ้นนี้ด้วย คือ ซัยค มุฮัมมัด ฟุอาด อับดุลบากีย² ท่านเป็นชาวอียิปต์

2.9.3 ตัดครีญอะดิซโดยพิจารณาถึงเนื้อเรื่องและความหมายของอัลอะดิซ

การตัดครีญด้วยวิธีนี้จะ คำนึงถึงเนื้อเรื่องของอะดิซว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใด บ้าง อาทิ เช่น เป็นอะดิซเกี่ยวกับศาสนบัญญัติ ตาริก อัคลาก เป็นต้น เมื่อทราบว่าตัวบทอะดิซนั้น สมควรอยู่ในเรื่องไหน ก็ให้สืบค้นในหนังสือที่บรรจุเรื่องดังกล่าวไว้ เช่นในตำราสุนัน ตำราญามิฮอหรือ มุค็อนนะฟาตต่างๆ เป็นต้น

¹ ชื่อเต็มคือ Arent Jan Wensink เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1882 เสียชีวิตเมื่อ ค.ศ. 1939 ท่านเป็นอาจารย์สอนภาษาอาหรับที่มหาวิทยาลัยลิเดน (Lieden University) ประเทศเนเธอร์แลนด์ ท่านเคยเดินทางไปประเทศอาหรับหลายประเทศ ด้วยกัน เช่น อียิปต์ ซีเรีย เลบานอน เป็นต้น <http://www.toislam.net> สืบค้นเมื่อ 5/4/2560

² ชื่อเต็มคือ ซัยค มุฮัมมัด ฟุอาด อับดุลบากีย เกิดเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1299 ที่หมู่บ้านกือลยูบียะฮ์ประเทศอียิปต์ท่านศึกษาความรู้ศาสนาจากซัยคมุฮัมมัด รอซิดริฎอ จนทำให้ท่านมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิชาการอะดิซ จนเป็นที่ยอมรับของซัยครอซิด ริฎอ โดยได้มอบหมายให้อับดุลบากียทำการแปลหนังสือมิฟตะ ฮ์ กุซซ ชุบนะฮ์ ของเวนสิงค์เป็นครั้งแรกต่อมาท่านได้ทำการตรวจสอบหนังสืออัลมูอุมม อัลมูฟุฮรอฮนอกจากนี้ท่านได้เขียนตำราเกี่ยวกับอะดิซอีกหลายเล่มด้วยกันจนท่านสิ้นชีวิตเมื่อปี .ศ 1388 ตรงกับปีค.ศ1967 <http://www.islamonline.net> สืบค้นเมื่อ 5/2/2560

ส่วนหนังสือที่ใช้ในการ ดำเนินการ ตัดריךญ์ฮะดีษด้วยวิธีนี้ สามารถจำแนกได้ 2 ประเภทด้วยกันคือ 1) หนังสือที่บันทึกฮะดีษตามหมวดหมู่ของเรื่อง 2) หนังสือที่เป็นดรรชนีฮะดีษ

1) หนังสือที่บันทึกฮะดีษตามหมวดหมู่ของเรื่อง

(1) หนังสือสุนันต่างๆ (كتب السنن) เป็นหนังสือที่บันทึกฮะดีษเกี่ยวกับศาสนบัญญัติ ซึ่งมีทั้งหมวดการปฏิบัติศาสนกิจ การปฏิสัมพันธ์ในสังคม การสมรส และบทลงโทษ เช่น หนังสือสุนันอะบิดาวูด สุนันอันนะสาอีย์ ฯลฯ

(2) หนังสือ ญามิอ (كتب الجوامع) คือหนังสือ ฮะดีษที่รวบรวมหมวดต่างๆ นอกจาก ฮะดีษเกี่ยวกับฟิถุฮ์แล้วยังรวบรวมฮะดีษเรื่องอื่นๆ อีกด้วย เช่นอรรถาธิบายอัลกุรอาน ความประเสริฐของเศาะฮาบะฮ์ ชีวประวัติของท่าน เราะสุลุลลอฮ์ ﷺ เป็นต้น เช่น หนังสือ อัลญามิอ อัลมุสนัด อัศเศาะฮิฮ (الجامع المسند الصحيح) แต่งโดยอิมามอัลบุคอรี

(3) หนังสือ มุค็อนนะฟาต (كتب المصنفات) คือหนังสือ ที่รวบรวมฮะดีษหลาย ประเภทด้วยกัน นอกจากฮะดีษมีรฟุอ์แล้วยังมีฮะดีษ เมากูฟ และมักฎูอ์ เช่น ตำรามุค็อนนัฟ อับดุรรอซซาก (مصنف عبد الرزاق) เป็นต้น

(4) ตำราบันทึกฮะดีษเรื่องเฉพาะ เช่นหนังสือ กิตาบ อัชชูฮุด (كتاب الشهادة) เป็นหนังสือรวบรวมฮะดีษเกี่ยวกับ การสันโดษ สมณะ รวบรวมโดยอับดุลลอฮ์ เบ็น มุบาร็อก¹ หนังสืออะดบ์ อัลมุฟรูด (أدب المفرد) เป็นหนังสือรวบรวมฮะดีษเกี่ยวกับมารยาทต่างๆ หนังสืออัลบะอฺษวะ อันนุชูร (البعث والنشور) เป็นหนังสือรวบรวมฮะดีษ ที่เกี่ยวกับการฟื้นคืนชีพและการชุมนุมในวันโลกหน้า แต่งโดยอัลบัยฮะกี²

2) หนังสือที่เป็นดรรชนีฮะดีษ

(1) หนังสือตัดריךญ์ต่างๆ เช่นหนังสือ นัศบอัรรอยะฮ์ (نصب الصحابة) หนังสืออัตตัลกีศ อัลฮะบิร (التلخيص الحبير) เป็นต้น ซึ่งจะเป็นแหล่งรวบรวมฮะดีษที่เกี่ยวกับศาสนบัญญัติ

¹ ชื่อเต็มคืออะบู อับดุลเราะฮมาน อับดุลลอฮ์ เบ็น มุบาร็อก เบ็น วาฏีฮ์ อัลฮันศอลีย์เกิดเมื่อปี .ศ 118 ท่านเป็นอุละมาอ์ ที่โด่งดังในสมัยของท่านด้วยความเชี่ยวชาญและชำนาญในด้านวิชาการที่เกี่ยวกับอัลฮะดีษ และ ท่านยังเป็นนักรบอีกด้วย ท่านเสียชีวิตในปี .ศ 181 (al-Asqalāniy,1986 : 320)

² ชื่อเต็มคืออะบู บักร อะฮมัด เบ็น อัลฮุสัยน เบ็น อะลี อัลบัยฮะกี อัลคอสฏูรีย์ อัลคุรอซานีย์ ท่านเกิดเมื่อปี .ศ 384 ท่านเริ่มศึกษาฮะดีษ ตั้งแต่อายุ 15 ปีจนท่านกลายเป็นอุละมาอ์ที่โดดเด่นด้วยความเชี่ยวชาญและชำนาญในด้านวิชาการที่เกี่ยวกับอัลฮะดีษ และได้แต่งหนังสือมากมายเช่น อัสนัน อัลอะบิร อัลอัสมาอ์ วัตศิฟาท ท่านเสียชีวิตในปี .ศ 458 ที่เมืองนัยซาบูรแต่ร่างของท่านถูกนำมาฝังที่หมู่บ้านคอสฏูรีย์ (al-Asnawiy,1987:1/98)

(2) หนังสือ สารบัญอะดิษต่างๆ ที่ได้เรียบเรียงตามหมวดหมู่ เช่นหนังสือ กัษ อัลอุมมาล (كنز العمال) และหนังสือ มุนตะค็อบ กัษ อัลอุมมาล (منتخب كنز العمال) โดยอัลมุฏกี ย อัลฮินดี¹

(3) หนังสือค้นหาอะดิษต่างๆ ที่ได้เรียบเรียงตามหมวดหมู่ เช่น หนังสือมิฟตาฮุกุซ อัลสุนนะฮ์ (مفتاح كنوز السنة) เป็นหนังสือที่แต่งโดยเอเจเวนสิงค์ (A.J. Wensink) นักบูรพาคดีชาวฮอลแลนด์

2.9.4 ตั้คริจญ์อะดิษโดยพิจารณาถึงสภาพทั่วไปทั้งสายรายงานและสำนวน

ตั้คริจญ์อะดิษ เป็นการคำนึงถึงสภาพทั่วไปและคุณลักษณะต่างๆ ที่มีในตัวบทหรือสายรายงานของอะดิษ เช่น เป็นอะดิษที่นิยมในหมู่ผู้คนทั่วไป อะดิษที่มีสัญญาณของการอุปโลกน์ อะดิษกุดสัย อะดิษมุสลัลล์ หรือเป็นสายรายงานที่บิดารายงานจากบุตร เมื่อทราบถึงสภาพของอะดิษนั้นแล้วจึงสามารถไปสืบค้นได้ในหนังสือที่รวบรวมอะดิษตามลักษณะต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งวิธีการดำเนินการ ตั้คริจญ์ได้ดังนี้ 1) พิจารณาถึงสภาพทั่วไปของ สันต์ของอะดิษ 2) พิจารณาถึงสภาพทั่วไปของมะตันอะดิษ 3) พิจารณาถึงสภาพทั่วไปของสำนวนและสายรายงานพร้อมกัน

1) พิจารณาถึงสภาพทั่วไปของสันต์อะดิษ มีดังนี้

(1) เมื่อเป็นสายรายงานบิดาจากบุตร ก็ต้องค้นหาอะดิษนั้นในหนังสือที่รวบรวมอะดิษที่มีสายรายงาน บิดาจากบุตร เช่น หนังสือ ริวายะฮ์ อัลอาบ๊า อัน อัลอับน๊า (رواية الآباء عن الأبناء) แต่งโดยอัลเคาะฎิบ อัลบัฆดาดี (เสียชีวิตปี 463)

(2) หากในสายรายงานนั้นมีสภาพเป็นมุสลัลล์² ให้ค้นหาในหนังสือที่รวบรวมอะดิษมุสลัลล์ เช่นหนังสือ อัลมุสลัลล์สะลาต อัลกุบรอ (المسلسلات الكبرى) แต่งโดยอัสนุญญีย์ หนังสือ อัลมะนาฮิล อัลสิลสิละ ฮ์ ฟิ อัลอะฮาดีษ อัลมุสลัลล์สะละฮ์ (المناهل السلسلة في الأحاديث المسلمة) แต่งโดยชัยคุมฮัมมัด อับดุลบากีย อัลอัยยูบีย (เสียชีวิตปี 1364)

(3) หากสายรายงานเป็นมุสลัลล์³ ให้ค้นหาในหนังสือที่รวบรวมอะดิษมุสลัลล์ เช่น

¹ ชื่อเต็ม คืออัลลามะฮ์ อะลาอูดดีน อัลมุฏกี เบ็น ฮุสตามุดดีน อัลฮินดี ท่านเป็นผู้ชำนาญในด้านวิชาการที่เกี่ยวกับอัลอะดิษ ท่านเสียชีวิตในปี.ศ 975 ที่นครมักกะฮ์ (www.al-eman.com สืบค้นเมื่อ 5/2/2560)

² คืออะดิษ ที่บรรดาผู้รายงานบรรยายหรือแสดงลักษณะท่าทางที่ท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ได้กระทำขณะกล่าวอะดิษโดยจะกระทำติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง

³ อะดิษ มุสลัลล์คืออะดิษ ที่ตาบิอิน (บุคคลสมัยต่อจากเศาะฮาบะฮ์) ระบุว่านำมาจากท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ โดยไม่ได้ระบุว่าใครเป็นผู้รายงานอะดิษในรุ่นเศาะฮาบะฮ์ให้แก่เขา

หนังสือ อัลมะรอสีล (المراسيل) แต่งโดยอิมามอะบู ดาวูด อัสนีอุสตานีย์¹ และหนังสืออัลมะรอสีล (المراسيل) แต่งโดยอิมามอิบนุ อะบี ฮาติม (เสียชีวิตปี 327)

(4) หากในสายรายงานมีผู้รายงานที่ ฎะอ์อีฟ ก็ต้องสืบค้นหาค้นหาในหนังสือ บันทีกประวัติ ของผู้รายงานที่ ฎะอ์อีฟเช่นหนังสือ มีซาน อัลอิตติคาล (معين الإعتدال) แต่งโดย อิมามอัชชะฮะบีย์²

2) พิจารณาถึงสภาพทั่วไปของตัวบทหะดีษ

(1) ถ้าพบในตัวบทหะดีษที่มีร่องรอยของการอุปโลกน์หะดีษ ตัวอย่างเช่นพบเจอสำนวนหะดีษที่มีความหมายขัดแย้งกับอายะฮ์อัลกุรอานอย่างชัดเจน และสำนวนหะดีษไม่กระจ่างแจ้ง หรือพบสำนวน หะดีษที่ระบุถึงความประเสริฐของการทำงานที่เกินความความเป็นจริง เป็นต้น การสืบค้น หะดีษที่มีลักษณะดังกล่าวสามารถค้น หาได้ในหนังสือที่มีการรวบรวมหะดีษที่ได้ปลอมแปลงขึ้นมา เช่นหนังสือ อัลมัศนูอ ฟี มะอริฟะฮ์ อัลหะดีษ อัลมาฎูอ (المصنوع في معرفة الحديث الموضوع) แต่ง โดยชัยคุอะลี ย อัลกอรี ย อัลฮะเราะวี ย³ (เสียชีวิตปี 1014) หนังสือ ตันซี ฮ อัชชะรี อัย อัลมัรฟูอะฮ์ อัน อัลอะฮาดิษ อัชชะนีอะฮ์ วัล เมอฎูอะฮ์ (تنزيه الشريعة المرفوعة عن الأحاديث الشنيعة والموضوعة) แต่งโดย อะลี ย เบ็น มุฮัมมัด เบ็น อีรอ ก อัลกินานีย์ เสียชีวิตปี 963

(2) ถ้ามีการพบเจอว่าเป็นสำนวนหะดีษ กุดสี ย⁴ ก็ต้องค้นหาในหนังสือที่ได้ รวบรวม เฉพาะเกี่ยวกับ หะดีษกุดสี ย เช่นหนังสือ มิซกาต อัลอันวาร ฟีมา เราะวา อะ นิลละฮ์ สุบฮานะฮู วะตะอาลา มิน อัลอักบาร (مشكاة الأنوار في ما روى عن الله سبحانه وتعالى من الأخبار) แต่งโดยมุฮัมมัดเบ็น อะลี ย เบ็น อะเราะบีย์ อัล ฮาติมี ย อันตะละลูสี ย⁵ (เสียชีวิตปี 638) หนังสือ อิตติฮาฟ อัลสะนียะฮ์ บิอัลอะฮาดิษ อัลกุดสิยะฮ์ (الإتحاف السنية بالأحاديث القدسية) แต่งโดยชัยคุ อับดุลเราะฮูฟ อัลมุนาวี ย (เสียชีวิตปี 1029)

¹ ชื่อเต็มคือ สุลมาน เบ็น อัลอัซฮั บั เบ็น ชัดดีด อัลอัซดี ย อัสนีอุสตานีย์เกิดเมื่อปี .ศ 202 ท่านเป็นอุละมาอ์ ที่มีความชำนาญใน ด้านอัลหะดีษ ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งมีผลงานทางวิชาการมากมาย เช่น หนังสืออัสนัน อัลมะรอสีล เป็นต้นท่านเสียชีวิตในปี.ศ 275

² ชื่อเต็มคือ ชัมสูดดีน อะบู อับดุลอัย มุฮัมมัด เบ็น อะฮ์มัด เบ็น อุซมาน อัชชะฮะบีย์ เกิดเมื่อปี.ศ 673 เป็นอุละมาอ์ สังกัด มัซฮับ อัชฮาฟี ยี่ ที่มีความชำนาญในด้านวิชาการอัลหะดีษ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับผู้รายงานหะดีษและประวัติศาสตร์ ท่านได้แต่งหนังสือ หลายเล่มด้วยกัน เช่น ตาริ ค อันนุบะลาอ์ มิซานูล อิตติคาล เป็นต้น ท่านเสียชีวิตในปี.ศ 748 (al-'Asnawi,1987:1/273)

³ ชื่อเต็มคือ อะลี ย เบ็น สุลฏอน มุฮัมมัด นูรุดดีน อัลฮะเราะวี ยเป็นที่รู้จักกันในนาม มุลาอะลี ย อัลกอรี ย ท่านเป็นอุละมาอ์ ที่มีความ ขำนาญในด้านกฎหมายอิสลามใน มัซฮับ อัลฮะนะฟี ย ท่านเกิดที่เมืองฮะรอซ แต่ใช้ชีวิตที่นครมักกะฮ์จนเสียชีวิตที่นั่นเมื่อปี.ศ 1014

⁴ คือหะดีษ มัรฟูอ์ที่เป็นคำพูดของท่านเราะฮ์สุลลอลอ์ ﷺ ที่ระบุว่ามาจากอัลลอฮ์ ﷻ

⁵ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด เบ็น อะลี ย เบ็น มุฮัมมัด เบ็น อะเราะบีย์ อัลฮาติมี ย อัจญูอัย ย อัลอันตะละลูสี ยมีนามแฝงว่า อัชชัยคุ อัลอักบร ท่าน เกิดเมื่อปี.ศ 558 ที่เมืองมัรสียะฮ์ แคว้นอันตะละลูสียะฮ์ (ปัจจุบันคืออยู่ในประเทศสเปน) ท่านเป็นแกนนำพวก นียมกลุ่มศูฟี ย (นักรบ) ท่านเสียชีวิตในปี.ศ 638 ที่กรุงดามัสกัส (al-Dhahabi, 2001 : 23/48-49)

(3) ถ้าเป็นอะดิษมัซซุร¹ ก็ต้องสืบ ค้นอะดิษนั้นในหนังสือที่ มีการรวบรวมเกี่ยวกับ อะดิษมัซซุร เช่น หนังสือ อัลมะกอศิด อัล ฮะสะนะฮ์ ฟิ บะยาน กะซีร มิน อะฮาดิษอะลา อัลสินะฮ์ อันนาส (المقاصد الح-سنة في بيان كثير من الأحاديث على السنة الناس) แต่งโดย มุฮัมมัด เบ็น อับดุลเราะฮมาน อัลสะเคาะวี (เสียชีวิตปี 902) หนังสือกัซฟ อัลเคาะฟาอ์ วะ มุซ็ล อัลอิลาฮียะฮ์ อัมมา อิซตะฮะเราะฮ์มิน อะฮาดิษ อะลา อัลสินะฮ์ อันนาส - كشف الخفاء ومزيل الإلهاس عما اشتتهر (من الأحاديث على السنة الناس) แต่งโดยซัยคอิสมาอิล เบ็น มุฮัมมัด อัลอัญญูนีย์² (เสียชีวิตปี1162)

3) พิจารณาถึงสภาพทั่วไปของตัวบทและสายรายงานพร้อมกัน บางครั้งพบร่องรอยที่ตัวบทและบางครั้งพบร่องรอย ที่สายรายงาน เช่น อิละฮ์ (บกพร่อง) และอิบฮาม (บุคคลนิรนาม) เมื่อพบว่าในอะดิษมี ร่องรอย ใดๆอย่างหนึ่ง ที่บ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นอะดิษที่มีความบกพร่องหรือ รายงานโดยบุคคลนิรนามก็ให้ค้นหาในหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับลักษณะดังกล่าว เช่น

(1) ตำรา (علل الحديث) อิละล อัลอะดิษ แต่งโดยอิบนุ อะบี ฮาติม อัรรอซีย³ เป็นตำราที่ได้เรียบเรียงตามหมวดวิชา ศาสนบัญญัติ ในแต่ละบทจะมี การกล่าว ตัวบท อะดิษที่มีความบกพร่องและจะอธิบายจุดบกพร่องของอะดิษนั้นๆ อย่างละเอียด

(2) ตำรา (أسماء المبهمة في الأنباء المحكمة) อัสมาย์ อัลมุบะฮะมะฮ์ ฟิ อัลอันบาย์ อัลมุฮะมะฮ์ แต่งโดย อัลเคาะฎิบ อัลบัฆดาดี เป็น ตำราที่ได้รวบรวมอะดิษที่มีในสำนวนอะดิษบุคคล นิรนาม (المبهم) ไว้ จากนั้นผู้แต่งได้ชี้แจงข้อจริงของบุคคลนิรนามด้วยการอ้าง สายรายงานอื่นที่กล่าวชื่ออย่างชัดเจนเพื่อนำมายืนยันว่าผู้นิรนามนั้นคือใคร

¹ คืออะดิษ ที่ผู้คนทั่วไปกล่าวจวนติดปากซึ่งบางทีอะดิษ นั้นอาจจะเป็นอะดิษ เคาะฮิฮ์ ฎะฮิฮ์ หรืออะดิษ ที่ถูกอุปโลกนขึ้นมาก็ได้เช่น อะดิษ (اختلاف أمي رحمة) ความว่า “ความแตกแยกของประชาชาติของฉันเป็นความเมตตา” อัลอัลบานียได้กล่าวในฎะฮิฮ์ อัลญะมิอ์ ว่า อะดิษเมาฎูอ (al-Albāniy, n.d. : 1/34) และ (al-Albāniy, 1992 : 1/141).

² ชื่อเต็มคือ อิสมาอิล เบ็น มุฮัมมัด เบ็น อับดุลฮาดิ อัลอัญญูนีย์ ท่านเกิดที่เมืองอัญญูน (ปัจจุบันอยู่ในประเทศจอร์แดน) เมื่อปี ฮ.ศ. 1087 ท่านเป็นกวีอุละมาอ์ที่มีความชำนาญในด้านวิชาการอัลอะดิษ สังกัดมัซฮับ อัชชาฟีอีย์ ท่านเติบโตและสิ้นชีวิตที่กรุงดามัสกัสเมื่อปีฮ.ศ.1162 (www.ju.edu/publication/) สืบค้นเมื่อ 5/2/2560

³ ชื่อเต็มคือ อับดุลเราะฮมาน เบ็น อะบี ฮาติม มุฮัมมัด เบ็น อิเดริส อัตตะมิมีย อัลฮันศอลียมีชื่อเรียกว่าอะบู มุฮัมมัด ท่านเกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 240 ท่านเป็น อุละมาอ์ที่มีความชำนาญในด้านวิชาการอัลอะดิษ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับผู้รายงานอะดิษ ท่านมีตำรามากมายเช่นอัลญัร ฮ วัตตะฮุติล อรรถาธิบายอัลกุรอาน เป็นต้น ท่านเสียชีวิตที่เมืองอัรรอฮ์เมื่อปี ฮ.ศ. 327 (al-Dhahabi, 2001 : 263-269)

(3) ตำรา (المستغلة من مبهمات المتن والإسناد) อัลมุสตะฟาต มิน มุบ ฮะมาต อัลมะตัน วะ อิสนาต แต่งโดยอะบู ชุรอฮ์ อะฮมัด เบน อับดุลเราะฮีม อัลอิรอกี¹ (เสียชีวิตปี 826) เป็นตำราที่รวบรวมอะดิษที่มีในตัวบทอะดิษและสายรายงานจากบุคคลนิรนามเหมือนกัน

2.9.5 ตั้คริจญ์อะดิษโดยใช้คอมพิวเตอร์

วิธีดำเนิน การตั้คริจญ์อะดิษ นั้น นอกผู้จาก ดำเนิน การตั้คริจญ์อะดิษจะใช้ ตำรา ประเภทต่างๆ ในด้านอะดิษแล้ว สำหรับผู้ที่สนใจในวิชานี้ก็ยังสามารถที่จะศึกษาค้นคว้าอะดิษ โดยใช้สื่อที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตใน ยุคปัจจุบันก็ได้ ประเภทของสื่อที่ได้แพร่หลายในสังคมออนไลน์ในโลกปัจจุบันนี้ที่สามารถใช้ในการตั้คริจญ์ได้นั้นมีอยู่ สาม ประเภท คือ 1) ซีดีรอม โปรแกรมบรรจุอะดิษ 2) ห้องสมุดสำเร็จรูป เช่น มัคตะบะฮ์ ซามิละฮ์ และมัคตะบะฮ์ วักฟิยะฮ์ 3) เว็บไซต์อิสลาม เช่น เว็บไซต์ อัลดะเราะร อัสนะนิยะฮ์ เว็บไซต์ของชัยคุ อิบนู บาชู เว็บไซต์ของชัยคุอัลอัลบานีย์ เป็นต้น

ตั้คริจญ์อะดิษโดยใช้สารสนเทศสามารถจัดอยู่ในแนวทาง การดำเนินการ ตั้คริจญ์อะดิษโดยใช้ตัวบทอะดิษเป็นหลัก เนื่องจากผู้ตั้คริจญ์ต้องใช้คำสำคัญจากตัวบทอะดิษหรือประโยคบางตอนของตัวบทอะดิษ แต่ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีรูปแบบแตกต่างจากหนังสือและนิพนธ์ต้นฉบับที่แพร่หลายในวงวิชาการตั้คริจญ์ อะดิษแยกออกต่างหากจากแนวทาง และการใช้สารสนเทศทั้ง 3 ประเภทนี้ สามารถดำเนินการค้นหาอะดิษได้อย่างรวดเร็ว

1) ซีดีรอม หมายถึง ซีดีโปรแกรมอะดิษที่บรรจุอะดิษต่างๆ และ ความรู้เกี่ยวกับอะดิษจากตำราที่เป็นแหล่งปฐมภูมิของอะดิษและความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอัลอะดิษ

การตั้คริจญ์อะดิษจากซีดีนั้นจะใช้แนวทางตั้คริจญ์โดย คำนึงถึง ตัวบทอะดิษ คือ ผู้ดำเนินการตั้คริจญ์จะเลือกคำสำคัญจากตัวบทอะดิษ หรือ เลือกประโยคบางตอนจากตัวบทอะดิษ มาพิมพ์ในช่องสำหรับพิมพ์ข้อความ หลังจากนั้นโปรแกรม สำเร็จรูปจะแสดงตัวบทอะดิษบางตอนให้เราเห็นเพื่อเลือกตัวบทอะดิษที่เราต้องการดำเนินการตั้คริจญ์

ซีดีรอมโปรแกรมอะดิษ จะมีจุดอ่อนบางประการ เช่น หมายเลขอะดิษ เล่มที่ และ เลขหน้า อาจจะไม่สอดคล้องกับหมายเลขอะดิษ ต้นฉบับ เล่มที่และเลขที่ของหนังสืออะดิษต้นฉบับ บางครั้งยากต่อการตรวจสอบอะดิษ ฉะนั้นผู้ดำเนินการตั้คริจญ์จำเป็นต้องค้นหาจากหนังสือต้นฉบับที่เป็นแหล่งที่มาของอะดิษด้วย หรือที่เรียกว่า มุกอบะละฮ์ อันนุสัค ทั้งนี้เพื่อจะได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ และคัดลอกอะดิษจากแหล่งปฐมภูมิของอะดิษที่อยู่ในต้นฉบับของหนังสืออะดิษนั้นๆ

¹ ชื่อเต็มคือ อะฮมัด เบน อับดุลเราะฮีม เบน อัลฮุสัยน เบน อับดุลเราะฮมาน อัลกูรดียฺท่านมีนามแฝงว่าวะลี ยุคตินอะบูชุรอฮ์ ท่านรู้จักกันในนามอิบนู อัลอิรอกี ท่านเกิดเมื่อปี .ศ 762 ที่กรุงโคโร ประเทศอียิปต์ ท่านเป็นอุละมาอ์ฟิกฮ์ สังกัดมัซฮับฮนะฟี ท่านเป็นอุละมาอ์ ที่มีความชำนาญในด้านวิชาการอัลอะดิษ อีกด้วยท่านแต่ง หนังสือมากมายท่านเสียชีวิตในปี .ศ. 826 ที่กรุงโคโร www.ju.edu/publication/ สืบค้นเมื่อ 5/2/2560

2) ห้องสมุดสำเร็จรูป คือ โปรแกรมสำเร็จรูปที่มีชื่อว่า อัลมักตะบะฮ์ จะเป็น โปรแกรม (المكتبة الشاملة) อัลมักตะบะฮ์ อัชชามิละฮ์ (المكتبة الوفية) อัลมักตะบะฮ์อัลวะเกาะฟียะฮ์ หรือ (المكتبة الإسلامية) อัลมักตะบะฮ์ อัลอิสลามียะฮ์ที่ได้ประมวลไว้ซึ่งหนังสือฮะดีษต่างๆ และ หนังสืออื่นๆ อีกมากมายที่บรรจุอยู่ในโปรแกรมนี้

วิธีการตัดריךญ์ฮะดีษโดยใช้ห้องสมุดสำเร็จรูป จำเป็น ต้องอาศัยแนวทาง การ ดำเนินการตัดריךญ์ฮะดีษโดยคำนึงถึงตัวบทฮะดีษ คือ เลือกคำสำคัญหรือประโยคใดประโยคหนึ่งจาก ตัวบทฮะดีษที่ต้องการตัดריךญ์ ข้อดีของการใช้สารสนเทศคือ สามารถ ดำเนินการ ตัดריךญ์ฮะดีษโดย บุคคลทั่วไป เขาอาจมีหนังสือฮะดีษเป็นของตนเองหรือไม่มีหนังสือเป็นของตนเองก็ตาม

โปรแกรมในรูปแบบของ ห้องสมุดสำเร็จรูป นั้นได้บรรจุหนังสือฮะดีษ และ ความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับ อัลฮะดีษประเภทต่างๆ นอกจากหนังสือฮะดีษ แล้วยังมีหนังสือ ที่เกี่ยวกับแขนง วิชา อื่นๆ อีกมากมาย เช่น สาขาวิชาหลักการยึดมั่น สาขาวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอาน และความรู้เกี่ยวกับ อัตตฟีร สาขาวิชา กฎหมายอิสลาม และความรู้เกี่ยวกับ อัลฟิกฮ์ เป็นต้น ประกอบด้วยหนังสือต่างๆ เหล่านี้มากกว่า 6,000 พันเล่ม

วิธีการตัดריךญ์ใช้ห้องสมุดสำเร็จรูป มีดังนี้

1. ผู้ที่ต้องการดำเนินการตัดריךญ์ฮะดีษนั้น จะต้องเข้าสู่หน้าแรกของโปรแกรม ห้องสมุดสำเร็จรูปแล้วจะพบไอเดิร์มต่างๆบนหน้าจอโดยการคลิกที่ไฟล์

2. กดปุ่มบะฮ์ช โปรแกรมจะแสดงให้เห็นตัวเลือกวิธีการค้นหา

3. กดปุ่มอันนุศุศ โปรแกรมจะแสดงตารางรายการทุกอย่าง

4. พิมพ์คำสำคัญจากมะตันฮะดีษที่ต้องการดำเนินการตัดריךญ์

5. เลือกหนังสือที่เป็นแหล่งปฐมภูมิของฮะดีษ โดยการเลือกเล่มใดเล่มหนึ่ง ให้คลิกในช่องสี่เหลี่ยมที่ปรากฏหน้าหนังสือแต่ละเล่มตามจำนวนที่ต้องการ หรือเลือกทั้งหมดก็คลิกที่คำว่า “อัลญะมีอ์”

6. โปรแกรมจะค้นหาฮะดีษต่างๆ จากแหล่งที่มาของฮะดีษโดยอัตโนมัติ

7. ฮะดีษต่างๆ ที่ค้นหาจะประ ฎาบนหน้าจอประกอบด้วย มัตและสะนัดของ ฮะดีษบางส่วนหรือแสดงชื่อกิตาบหรือชื่อบท ชื่อเศาะฮาบะฮ์ เล่มที่และหน้า หรือหมายเลขฮะดีษ

8. รวบรวมฮะดีษตามจำนวนที่ต้องการ

สิ่งที่ควรระมัดระวังสำหรับผู้ดำเนินการตัดריךญ์ด้วยวิธีการนี้คือ เล่มที่ หนังสือ และเลขหน้าของหนังสืออาจจะไม่สอดคล้องกับหนังสือฮะดีษที่อยู่ในรูปของการตีพิมพ์

2) เว็บไซต์อิสลาม เป็นเว็บไซต์ที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตนั้นมีมากมาย อาทิ เช่น เว็บไซต์ (ابن باز) อิบน์ บาสู เว็บไซต์ (الألباني) อัลอัลบานีย์ เว็บไซต์ (الدرر السنية) อัดดุรออ์ อัลสะนียะฮ์ เป็นต้น

โดยภาพรวมเว็บไซต์ ทั้งหมด นี้ได้บรรจุหนังสืออะดิษมากมายสามารถที่จะค้นหา
ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ของอิสลาม ดังตัวอย่างนี้

เว็บไซต์อัครอร อัสสะนิ ยะยะฮ์ เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในวงวิชาการอิสลาม
ปัจจุบัน ในนาม <http://www.dorar.net/> ซึ่ง เว็บนี้อยู่ภายใต้ การดูแลของชัยคฺ อะละวีเย เป็น
อับดุลกอเดร์ อัสสะก็อฟ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเหล่านี้

1. หนังสือและตำราที่เป็นผลงานทางวิชาการของชัยคฺ อะละวีเย อัสสะก็อฟ
  2. บัญชีหนังสือและงานวิจัย ในแขนงวิชา ต่างๆ ของอิสลาม เช่น อัลกุรอาน
อัลอะดิษ อัลอะกีดะฮ์ อัลฟิควฺ อัลมันญิกฺ สถานที่พิมพ์และปีพิมพ์หนังสือ และสาขาวิชาของหนังสือ
  3. บัญชีหนังสือที่สนับสนุนให้อ่านตามสาขาวิชาต่างๆ ของศาสนาอิสลาม
  4. วิธีการค้นหาความรู้ในแต่ละสาขาวิชาต่างๆ
- นอกจากนั้น ในเว็บไซต์นี้ยังมีอินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาเฉพาะ เช่น

1. อินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาอะกีดะฮ์
2. อินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาศาสนาและความคิด
3. อินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาอะดิษ
4. อินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาฟิควฺ
5. อินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาประวัติศาสตร์
6. อินสิกลิฟเดียวสาขาวิชาวารสาร

เว็บไซต์นี้ เป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา และผู้ที่สนใจศึกษาหาวิชา
ความรู้สมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คอมพิวเตอร์แพร่หลายอย่างกว้างขวางใน ปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม อย่งไรก็ตาม
การตัดทอนอะดิษโดยใช้หนังสือหรือตำราตลอดจนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์จะ สะดวก
และง่ายกว่า

วิธีการค้นหา

- 1) พิมพ์คำสำคัญหรือประโยคอะดิษบางตอนในช่องอับเราะฮ์ไม่เกินสามคำ
- 2) ไม่ควรใช้เครื่องหมายการอ่าน
- 3) หากต้องค้นหาคำพูดของอุละมาอะดิษให้พิมพ์ชื่อของอุละมาอะดิษคนนั้นใน
ช่องอัลมุฮัตดิษ
- 4) พิมพ์ชื่อหนังสือในช่องอัลกิตาบ หากต้องการตัดทอนอะดิษจากหนังสือเป็นการ
เฉพาะ
- 5) พิมพ์คำหรือประโยคบางตอนในช่องอัลญะมูฮ์ หากต้องการตัดทอนอะดิษจาก
หนังสืออะดิษทั้งหมด

6) หากอะดิษที่ต้องการตัดครีญาอะดิษบทนั้นมีสำนวนประโยคสั้นให้พิมพ์สำนวน อะดิษทั้งหมด

7) พิมพ์ระดับของอะดิษ เช่น อะดิษเศาะฮือฮ ในช่องอัลญะมื่อ หากต้องการตัดครีญา ระดับของอะดิษ

การตัดครีญาอะดิษโดยใช้สารสนเทศ นี้มีข้อจำกัดที่แตกต่างจากการตัดครีญา โดยใช้ หนังสือ คือ รหัสของกิตาบ รหัสของباب และหมายเลขอะดิษไม่สอดคล้องกับที่ได้กำหนดไว้ใน หนังสือ

2.10 หนังสือตัดครีญาอะดิษที่สำคัญ

1 ตำรา นศบ อรรอเยฮ์ ลี อะฮาดีษ อัลฮิตายะฮ์ (نصب الربة لأحاديث الهداية)

เป็นตำราที่แต่งโดย อัลฮาฟิศ ญะมาลุดดีน อะบูน มุฮัมมัด อับดุลลอฮ์ เป็น ยูซุฟ อัลชัยละอีย์ อัลสะนะฟีย์ เสียชีวิตปี 762 เป็น ตำราที่เกี่ยวกับการ ตัดครีญาอะดิษที่มีอยู่ในตำราฟิกฮ์ ของมัซฮับ สะนะฟีย์ ชื่อ อัลฮิตายะฮ์ ของ ชัยคฺ อะลีเย์ เบ็น อะบูน บักร อัลมिरซีนานีย์ เสียชีวิตปี 593

เป็นตำราตัดครีญาที่มีประโยชน์มาก เนื่องจากได้รวบรวมสายรายงานของอะดิษมากมายและยัง บอกถึงแหล่ง ที่มาของอะดิษ มีการ อ้างคากล่าวของอุละมาอ์ผู้ มีหน้าที่วิเคราะห์อะดิษ ทั้งหลาย ซึ่งไม่มี อุละมาอ์ท่าน ใดดำเนินการ เช่นนี้มาก่อน แม้ว่าผู้แต่งหนังสือตัดครีญาที่มาภายหลัง จากท่านก็ตามเช่น อิบน์ ฮะญูร อัลอัศกะลาณีย์ ล้วนได้รับสืบทอดจากผลงานของท่านทั้งสิ้น

ส่วนวิธีการแต่งตำรานี้ ผู้แต่งจะ นำตัวบทอะดิษที่ผู้ แต่งตำรา อัลฮิตายะฮ์อ้างไว้ จากนั้นท่าน ก็ดำเนินการ ตัดครีญา โดยการ ระบุแหล่งที่มาของอะดิษใน หนังสือ อะดิษ พร้อมทั้ง สาย รายงาน จากนั้นท่าน ค้นหาอะดิษอื่นมาสนับสนุนอะดิษนั้น โดย ท่านเขียนว่า อะฮาดีษอัลباب (أحاديث الباب) หากตัวบทอะดิษที่มีความขัดแย้งกัน ท่านจะกล่าวอะดิษที่มีทัศนะตรงข้ามกับมัซฮับ สะนะฟีย์ที่ท่านยึดมั่น โดยท่านเขียนว่า อะฮาดีษ อัลคุศุม (أحاديث الخصوم) ทุกเรื่องท่านที่ท่านเขียน ท่านจะเขียนด้วยความสำนึกโดยปราศจากความลำเอียงตามมัซฮับที่ท่านยึดถืออยู่

ตำรานี้ได้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกที่ประเทศอินเดีย แต่มีข้อ ผิดพลาดมากมายทั้งในสาย รายงานและตัวบท อะดิษ ซึ่งทำให้ไม่สามารถ ที่จะยึดเป็นหลักได้ ส่วนการพิมพ์ครั้งที่สอง พิมพ์ที่กรุง ไคโร ประเทศอียิปต์ที่โรงพิมพ์ ดารุลมะอุมูน เมื่อปี 1357 ฮ.ศ. ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงาน วิชาการประเทศปากีสถาน (al-Tahhān, 1996 :17-18)

2 ตำรา อัลมุฆนีย์ อัน ฮัมล อัลอัศฟาร ฟิ ตักรีญา มา ฟิ อัลฮิชยาอ์ มิน อัลอัคบาร์ (المغني عن حمل الأسفار في تخريج ما في الأحياء من الأخبار)

เป็นตำราที่แต่งโดย อัลฮาฟิซ ซัยนุดดีน อับดุลเราะฮีม เบ็น อัลฮุสัยน อัลอิรอเกีย เสียชีวิตปี 806 เป็น ตำรา ตั้คริญาฮ์อะดีษที่มีในตำรา อียายาฮ์ อุลุมุดดีน (إحياء علوم الدين) แต่งโดย อิมามอัลเฆาะซาลี เสียชีวิตปี 505 เป็นหนังสือตั้คริญาฮ์ที่มีคุณค่าอีกเล่มหนึ่ง ส่วน วิธีการตั้คริญาฮ์ อะดีษนั้นคือ ถ้า หากอะดีษนั้นเป็นอะดีษที่ อิมามอัลบุกอริยฺและ อิมามมุสลิมบันทึกแล้ว ท่านก็จะไม่ ดำเนินการตั้คริญาฮ์ เพียงแค่ชี้แหล่งที่มาว่าอยู่ที่ไหน ถ้าเป็นอะดีษ ที่บันทึกโดยคน อื่นนอกเหนือ จาก หนังสือทั้งสอง ท่านก็จะระบุชื่อผู้บันทึก ถ้าอะดีษมีบันทึกในหนังสืออะดีษทั้งหกเล่ม ท่านก็จะไม่ ตั้คริญาฮ์จากหนังสืออื่นอีก เมื่ออะดีษที่ไม่ได้อยู่ในหนังสือทั้งหกเล่มท่านก็จะ ดำเนินการ ตั้คริญาฮ์จาก ตำราอะดีษอื่นๆ ต่อไป

วิธีการเสนอ ผลของการ ตั้คริญาฮ์ อะดีษนั้น ท่านจะ นำเสนอ อฎุรอฟอะดีษจาก ตำรา อียายาฮ์ อุลุมุดดีน พร้อม ด้วยระบุชื่อเศาะฮาบะฮ์ ที่รายงาน อะดีษนั้น ชื่อผู้บันทึก อะดีษจากหนังสือ อะดีษต่างๆ แล้วบอกระดับของอะดีษ ว่าเป็น อะดีษเศาะฮีฮ์ อะสัน หรือ เฆาะอ์ฟ เมื่ออะดีษนั้นไม่มี กล่าวในหนังสือ อะดีษเลย ท่านจะระบุ ว่า “ลา อัศละ ละฮ์ ” (لا أصل له) แปลว่าเป็นอะดีษที่ไม่มี แหล่งที่มา บางครั้งท่านกล่าวว่า “ลาอะอริฟูฮ์ ” (لا أعرفه) แปลว่า ฉันไม่รู้จักอะดีษ นี้ คือ เท่าที่ศึกษา อ่านหนังสืออะดีษมา ท่านไม่เคยพบอะดีษนี้ (al-Tahhān, 1996 :31-32)

3 ตำรา อัตตัลกีซ อัลอะบิร ฟิ ตั้คริญาฮ์ อะฮาดีษ ชุรฮ์ อัลวะญูฮ์ อัลกะบิร (التلخيص) เป็นตำราที่แต่งโดย อัลฮาฟิซ อะฮมัด เบ็น อะลี เบ็น อะญูร อัลอัสเฆาะลานี ท่าน เสียชีวิตปี 852 เป็นหนังสือตั้คริญาฮ์อะดีษที่ สรุปร จากตำรา อัลบัตร อัลมุเนีร ฟิ ตั้คริญาฮ์ อัลอะฮาดีษ วะอัลอะฮาร อัลวาเกียฮ์ ฟิ ชุรฮ์ อัลกะบิร (البدر المنير في تخریج الأحاديث والآثار الواقعة في الشرح الكبير) เป็นตำราที่แต่งโดย อิบน์ อัลมุลักกิน เสียชีวิตปี 804 เป็น ตำราตั้คริญาฮ์อะดีษที่มีในหนังสือ ชุรฮ์อัลกะบิร (الشرح الكبير) ของอิมาม อะบู กอสิม อับดุลการีม เบ็น มุฮัมมัด อรรอฟีฮ์ เสียชีวิตปี 623 เป็นตำราพิศตามมัซฮับของอัชชาฟีฮ์

วิธีการตั้คริญาฮ์ของผู้แต่งในตำราเล่มนี้คือ

- 1) เริ่มตั้คริญาฮ์ด้วยระบุแหล่ง ที่มาของอะดีษในหนังสืออะดีษทั้งสองเล่ม คือเศาะฮีฮ์ อัลบุกอริยฺ และเศาะฮีฮ์มุสลิม
- 2) ให้ข้อสังเกตต่างๆ เกี่ยวกับการคัดลอกอะดีษของผู้แต่งท่านอื่นๆ
- 3) วิเคราะห์การกำหนดสถานะภาพของอะดีษจากนักวิชาการท่านอื่นๆ ก่อนหน้านี้
- 4) ให้ความสำคัญกับสถานะภาพของอะดีษที่นำมาเป็นชะวาฮิด
- 5) การนำเสนอจะ ขึ้นต้นตั้คริญาฮ์ด้วยหนังสือของ ท่านอิมามอัชชาฟีฮ์ เนื่องจาก เป็นผู้นำของท่าน จากนั้นก็ อิมามอัตติรมิซียฺก่อนอิมามมุสลิม เนื่องจาก อิมาม อัตติรมิซียฺได้กำหนด สถานะภาพของอะดีษที่ท่านได้บันทึกทุกบท (al-‘Abid, 2001 : 131-132)

4. ตำรา (إرواء الغلیل فی تخريج منار السبیل) อีรวาอ์ อัลฆะเฆาะลิล ฟิ ตัจรีญ์ มะนาร์ อัลสะบิล เป็นตำราที่แต่งโดย ชัยคฺ นาศิรุดดีน อัลอัลบานีย์ เสียชีวิตปี 1420 เป็นตำราตัจรีญ์อะดีษที่มีในตำรา มะนาร์ อัลสะบิล ฟิ ชัรฮ์ อั ดตะลิล (منار السبیل فی شرح الدلیل) ซึ่งเป็น ตำราเกี่ยวกับนิติศาสตร์อิสลามตามมัซฮับ อัลฮัมบะลีย์ และชัยคฺอิบรอฮีม เบ็น มุฮัมมัด เบ็น สาลิม เบ็น ฎุวัยยาน¹ เป็นผู้แต่ง ท่านเสียชีวิตปีฮ.ศ. 1353

วิธีการตัจรีญ์ของผู้แต่งในตำราเล่มนี้คือ

- 1) มีการกำหนดสถานภาพของอะดีษตามสายรายงานอะดีษโดยรวม
- 2) มีการระบุชื่อของผู้รายงานอะดีษของท่านอื่นๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวในอะดีษนั้นๆ
- 3) มีการตัจรีญ์อะดีษตามสายรายงานที่มีอยู่ในอะดีษ
- 4) ได้นำคำพูดของบรรดาอุละมาอ์ที่มีความชำนาญในด้านวิชาการอะดีษที่ได้กล่าวเกี่ยวกับอะดีษนั้นๆ แล้วนำมาวิเคราะห์อะดีษต่อไป
- 5) ในการนำไปอ้างอิงทัศนะของผู้แต่ง นั้น ให้ยึดการกำหนด สถานภาพของ อะดีษตามสายรายงานโดยรวมที่ผู้แต่งได้ระบุไว้ในตอนต้น (al-‘Ābid,2001:135)

2.11 อัลมุตาบิอาต และอัชชะวาฮิด

2.11.1 อัลมุตาบิอาต หรือ อัลมุตาบิอะฮ์ ทางภาษาหมายถึง เหมือนกันหรือคล้ายกัน ส่วนความหมายทางวิชาการอะดีษ หมายถึง การที่ผู้รายงานคนหนึ่งได้รายงานอะดีษที่ เหมือนกันหรือคล้ายกันกับผู้รายงานอีกคน โดยผู้รายงานคนแรกได้รายงานอะดีษจากอาจารย์ของผู้รายงานอีกคน หรือจากผู้ที่เหนือกว่าอาจารย์ของเขา (Nur al-Dīn ‘Itr, 1981:418)

ประเภทของอัลมุตาบิอาต มี 2 ประเภทด้วยกัน คือ อัลมุตาบิอาตที่สมบูรณ์ และอัลมุตาบิอาตที่ไม่สมบูรณ์

ก. อัลมุตาบิอาตที่สมบูรณ์ คือ การที่ คนใดคนหนึ่งได้รายงานอะดีษ ที่เหมือนกันกับผู้รายงานอีกคน โดยผู้รายงานคนแรกนั้นได้รายงานจากอาจารย์ของผู้รายงานอีกคน ดังตัวอย่างอะดีษต่อไปนี้

อะดีษที่มีการรายงานโดยท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ จากท่านอิมามมาลิก จากอับดุลลอฮ์ เบ็น ดินาร์ จากอิบนุ อุมัร เล่าว่าแท้จริงท่านนะบี กล่าวว่า

¹ ชื่อเต็มคือชัยคฺ อิบรอฮีม เบ็น มุฮัมมัด เบ็น สาลิม เบ็น ฎุวัยยาน อาลซุเฮร ท่านเกิดเมื่อปีฮ.ศ 1275 ที่เมืองอาร์ริอัส เขตอัลเกาะซิม ประเทศซาอุดีอาระเบียท่านเป็นอุละมาอ์มัซฮับฮันบะลีย์ ท่านมีความชำนาญในด้านสาขาวิชากฎหมายอิสลามและท่านมีผลงานในด้าน การนิพนธ์ตำราหลายเล่มด้วยกัน ท่านเสียชีวิตในปีฮ.ศ. 1353 ที่อัลเกาะซิม www.alrasvip.com สืบค้นเมื่อ 5/10/2559

((الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهَيْلَالَ وَلَا تُغَطُّوا حَتَّى تَرَوْهُ فَإِنَّ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ))

ความว่า “เดือนนั้นมี 29 วัน พวกท่านอย่าได้ถือศีลอดจนกว่าพวกท่านจะมองเห็นจันทร์เสี้ยวและอย่าได้แก่ศีลอด (ออกอีด) จนกว่าพวกท่านจะมองเห็นมันเมื่อ (มีเมฆ) มาบังทำให้พวกท่านไม่สามารถมองเห็น (จันทร์เสี้ยว) ได้ก็จงนับวันให้ครบ 30 วัน ” บันทึกโดย อัชชาฟีอีย์ (al-Shāfi‘iy, 1991 : 3/354)

สำนวนของ ด้วบทอะดิษนี้ทำให้หลายคนเข้าใจว่า ท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ผู้เดียวเท่านั้นที่รายงานจากท่านอิมามมาลิกด้วยสำนวนด้วบทนี้ จึงทำให้บางคนจัดอะดิษนี้เป็นส่วนหนึ่งของอะดิษเกาะริบของ ท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ ทั้งนี้เพราะผู้รายงานท่านอื่นที่รายงานจาก ท่านอิมามมาลิก รายงานด้วยสำนวนที่ว่า ((فَإِنَّ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدُرُوا لَهُ)) ความว่า “เมื่อ (มีเมฆ) มาบังทำให้พวกท่านไม่สามารถมองเห็น (จันทร์เสี้ยว) คาดการณ์ด้วยการคำนวณ”

แต่อะดิษที่ ท่านอิมามอัชชาฟีอีย์รายงานนั้นมี อัลมุตาบะอะฮ์จากอะดิษที่บันทึกโดย อิมามอัลบุคอรีย์ในหนังสือเศาะฮิซของท่าน มีดังนี้

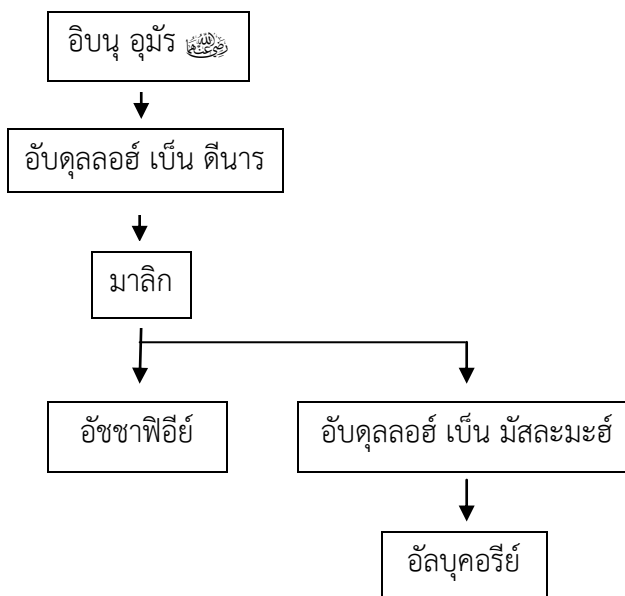
อิมามอัลบุคอรีย์กล่าวว่า अबดุลลอฮ์ เป็น มัสละมะฮ์ ได้รายงานจากอิมามมาลิก จาก अबดุลลอฮ์ เป็น คีนาร จาก อิบนูอุมร์ رضي الله عنه ได้เล่าว่า แท้จริงท่านนะบี ﷺ กล่าวว่า

((الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً، فَلَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ))

ความว่า “เดือนนั้นมี 29 คีน พวกท่านอย่าได้ถือศีลอดจนกว่าพวกท่านจะมองเห็นมัน (จันทร์เสี้ยว) และอย่าได้แก่ศีลอด (ออกอีด) จนกว่าพวกท่านจะมองเห็นมัน เมื่อ (มีเมฆ) มาบังทำให้พวกท่านไม่สามารถมองเห็น (จันทร์เสี้ยว) ได้ ก็จงคำนวณเดือนเป็น 30 วัน” บันทึกโดยอัลบุคอรีย์ (al-Bukhāriy, 1996 : 2/229)

อะดิษ บทนี้นับว่าเป็นอัลมุตาบิอาตที่สมบูรณ์สำหรับ ท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ เนื่องจากมี अबดุลลอฮ์ เป็น มัสละมะฮ์ ได้รายงานอะดิษนี้จาก อิมามมาลิกโดยตรง ด้วยสายรายงานและสำนวนในการรายงานที่เหมือนกับท่านอิมามอัชชาฟีอีย์ แผนภูมิของสายรายงานนี้คือ

ภาพประกอบที่ 6 แผนภูมิของอัลมุตาบิอาตที่สมบูรณ์

ข. อัลมุตาบิอาตที่ไม่สมบูรณ์ คือ การที่ผู้รายงานคนหนึ่งได้รายงานฮะดีษเหมือนกันหรือคล้ายกัน กับผู้รายงานอีกคน หนึ่ง โดยผู้รายงานคนแรกได้รายงานจากอาจารย์ของอาจารย์ของผู้รายงานอีกคนหรือผู้ที่เหนือกว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฮะดีษที่บันทึกโดยอิบนุ คุซัยมะฮ์ ใน หนังสือ เศาะฮิฮ์ของท่าน จากอาติม เบน มุฮัมมัด จากพ่อของเขา มุฮัมมัด เบน ซัยด์จากปู่ของเขา อับดุลลอฮ์ เบน อุมัร رضي الله عنه โดยมีสำนวนว่า

((فَأِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا نَيْبِي))

ความว่า “เมื่อ (มีเมฆ) มาบังทำให้พวกท่านไม่สามารถมองเห็น (จันทร์เสี้ยว) ได้ก็จงคำนวณเดือนให้ครบ 30 วัน ” บันทึกโดยอิบนุ คุซัยมะฮ์ (Ibn Khuzaimah, 1975 : 3/202)

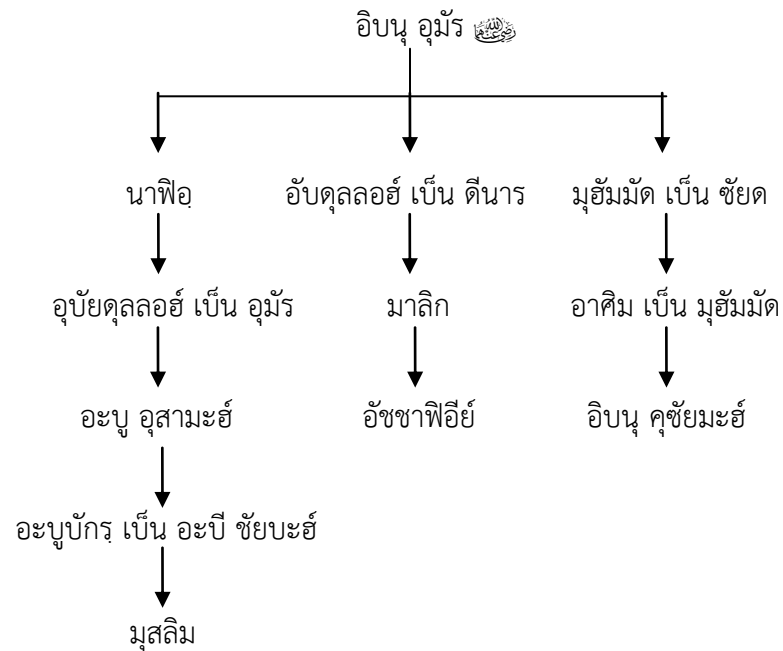
ฮะดีษที่บันทึกโดยมุสลิม ในตำราเศาะฮิฮ์ของท่าน จากอะบู บักร เบน อะบี ซัยบะฮ์ จากอะบู อูสมะฮ์ จากอูบัยดิลละฮ์ เบน อุมัร จากนาฟิอ จากอิบนุ อุมัร رضي الله عنه โดยมีสำนวนที่ว่า

((فَأِنْ أَعْمِيَ عَلَيْكُمْ فَأَقْدِرُوا لَهُ نَيْبِي))

ความว่า “เมื่อ (มีเมฆ) มาบังทำให้พวกท่านไม่สามารถมองเห็น (จันทร์เสี้ยว) ได้ ก็จงคำนวณเดือนให้ครบ 30 วัน ” บันทึกโดยมุสลิม (Muslim, 1995 : 2/622)

ฮะดีษทั้งสองนี้ นับว่าเป็นอัลมุตาบิอาตที่ไม่สมบูรณ์ สำหรับฮะดีษของท่านอิมามอัสซาฟีฮีย เนื่องจากไปตรงกับผู้รายงานที่มีระดับเหนือกว่าอาจารย์ของอัสซาฟีฮีย ในที่นี้ คือ เศาะฮาบะฮ์ สามารถเขียนแผนภูมิของสายรายงานมีดังนี้

ภาพประกอบที่ 7 แผนภูมิของอัลมุตาบิอาตที่ไม่สมบูรณ์

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สะดือจะเป็นอัลมุตาบิอาตนั้นไม่จำเป็นต้องมีสำนวนตัวบทที่เหมือนกัน ถ้าเป็นสำนวนที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ก็ นับว่าเป็นอัลมุตาบิอาตได้เหมือนกัน ที่สำคัญคือ ที่มาของสะดือนั้นต้องมาจากเศาะฮาบะฮ์ผู้รายงานสะดือเป็นคนเดียวกัน

2.11.2 อัชชะวาฮิดหรืออัชชาฮิด ทางภาษาคือ พยาน ส่วนความหมายทางวิชาการสะดือ คือ สะดือที่รายงานจากเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่ง ซึ่งมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับสะดือที่รายงานจากเศาะฮาบะฮ์อีก ท่านหนึ่ง ซึ่ง อาจ จะมีความ คล้ายคลึง กันในด้านสำนวนหรือความหมาย ก็ตาม (al-‘Asqalāniy, 1964 : 2/682) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สะดือที่บันทึกโดยอัลติรมิซีย์ จากสุฟยาน เบน อูยัยนะฮ์ จาก อัชชูรีย์ จากสาลิม เบน อับดุลลอฮ์ เบน อุมร์ จาก บิดาของเขา (อับดุลลอฮ์ เบน อุมร์) ได้ยินท่านนะบี ﷺ กล่าวว่า

(مَنْ أَتَى الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ)

ความว่า “ผู้ใดที่จะมาละหมาดในวันศุกร์ก็จงอาบน้ำก่อน ” บันทึกโดยอัลติรมิซีย์ (al-Tirmiziy, n.d.:2/364)¹

¹ อัลอัลบานีย์ได้กล่าวในเศาะฮิฮ์ อัลติรมิซีย์ ว่า สะดือเศาะฮิฮ์ (al-Albāniy, n.d. : 1/492) และเศาะฮิฮ์ อิบน์มาญะฮ์ (al-Albāniy, n.d. : 3/88).

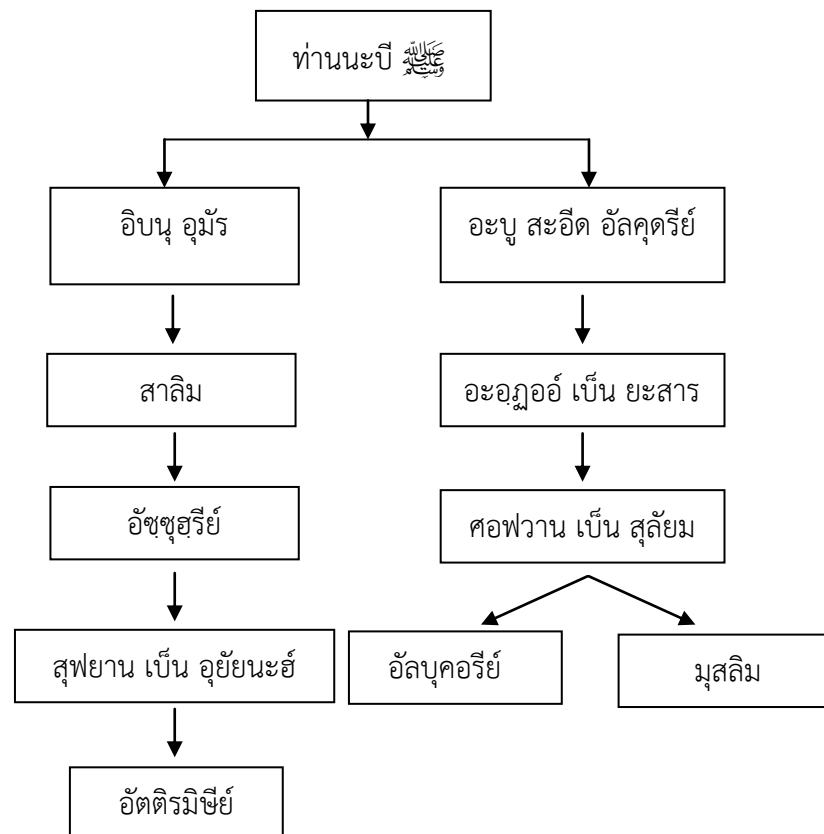
อะดีษนี้มีอัสชะวาฮีด จากอะดีษของอะบู สะอีด อัลคุดรีย์ บันทึกลงโดยอัลบุดอริย์และมุสลิม จากศอฟวาน เบ็น สะลิม จากอะอฏอฮ์ เบ็น ยะซาร จากอะบี สะอีด อัลคุดรีย์ เล่าว่าแท้จริงท่านนะบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((الْغُسْلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ))

ความว่า “การอาบน้ำในวันศุกร์เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ที่เคยฝันเปียกมาแล้ว (บรรลุนิยาม) ” บันทึกลงโดยอัลบุดอริย์

(al-Bukariy, 1996 : 1/212) และมุสลิม (Muslim, 1995 : 2/486)

ภาพประกอบที่ 8 แผนภูมิของอัสชะวาฮีด

2.12 แผนภูมิของสายรายงาน

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ ดำเนิน การตัดครีจญ์ ทราบว่าฮะดีษใดบ้างที่สามารถนำมาเป็น มุตาบิอาตหรืออัชชะวาฮิดได้ นั้น หมายถึง การวาดแผนภูมิสายรายงาน (شجرة الإسناد) ของฮะดีษที่ จะดำเนินการตัดครีจญ์

การวาดแผนภูมิของสายรายงาน หมายถึง การวาดเส้นทางของการรายงานฮะดีษ จาก ท่านนบะบี ﷺ ถึงตัวผู้บันทึกฮะดีษ พร้อมทั้งระบุจุดที่ตรงกัน หรือจุดที่แตกต่างกัน

2.12.1 ประโยชน์ของการวาดแผนภูมิสายรายงาน

ประโยชน์ของ การวาด แผนภูมิสายรายงาน นั้นมีหลายประการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอ นำเสนอประโยชน์ที่ได้รับจากการวาดแผนภูมิได้ดังนี้

1. ทำให้ผู้ดำเนินการตัดครีจญ์ได้ทราบถึงจุดที่เป็นมุตาบิอาตหรือ ชะวาฮิด ซึ่งจะช่วย ในการวินิจฉัยสายรายงานฮะดีษและกำหนดสถานภาพของฮะดีษ
2. ช่วยให้ผู้ดำเนินการตัดครีจญ์ฮะดีษทราบถึงสายรายงานไหนเป็นสายรายงานเดี่ยว
3. เพื่อให้ผู้ ดำเนิน การตัดครีจญ์ ฮะดีษได้ทราบถึง สายรายงาน ไหนบ้างที่ เป็นสันด อาลี (السند العالی) สายรายงานที่สูงหรือสันดนาซิล (السند الجزلی) สายรายงานที่ต่ำ

2.12.2 ประเภทของแผนภูมิสายรายงาน

ประเภทของแผนภูมิสายรายงานมีสองประเภท ด้วยกันคือ แผนภูมิสายรายงานของ ฮะดีษที่รายงานจากแหล่งเดียวกันแต่ด้วย สายรายงานที่แตกต่างกัน และแผนภูมิสายรายงานของ ฮะดีษที่รายงานจากแหล่งต่างกันด้วยสายรายงานที่แตกต่างกัน

ประเภทแรก แผนภูมิสายรายงานของฮะดีษที่รายงานจากแหล่งเดียวกัน แต่ด้วย สายรายงานที่แตกต่างกัน เช่น ฮะดีษที่บันทึกโดยอะฮมัดในหนังสือมุสนัด ซึ่งมีสายรายงานต่อไปนี้

มุฮัมมัด เป็น ญะอไฟร์ได้รายงานแก่เราว่า ซุอเบฮ์ได้รายงานแก่เราว่า จาก อับดุลอะซีซ จากอะนัส เป็น มาลิก กล่าวว่าท่านนบะบี ﷺ กล่าวว่า

((تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً))

ความว่า “พวกท่านจงรับประทานสะฮูรเถิด เพราะในอาหารสะฮูร นั้นมีความจำเริญ” (’Ahmad, 1313 : 3/281)¹

อะฮมัดได้บันทึกฮะดีษนี้ด้วยสายรายงานหลายสายรายงานดังต่อไปนี้

¹ อัลอัลบานียได้กล่าวว่า ฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 2003 : 5/317) และฮะดีษ มุตตะฟั ก อะลัยฮ์ (al-Tibrīziy, 1985 : 1/619).

1. อัฟฟานจากฮัมมาด เป็น สะละมะฮ์ จากอับดุลอะซีซ เป็น ศุัยบ จากอะนัส ('Ahmad, 1313 : 3/258)
2. ยุนุส จากอะบู อะวานะฮ์ จากอับดุลอะซีซและเกาะตาตะฮ์ จากอะนัส ('Ahmad, 1313 : 3/229)
3. ฮุซัยมจากอับดุลอะซีซและอิสมาอีล จากอับดุลอะซีซจากอะนัส ('Ahmad, 1313 : 3/99)
4. มุฮัมมัด เป็น บักร จากสะอีด จากเกาะตาตะฮ์จากอะนัส ('Ahmad, 1313 : 3/215)
5. สุรอยจญ์ จากอะบู อะวานะฮ์ จากเกาะตาตะฮ์ จากอะนัส ('Ahmad, 1313 : 3/243)

2.12.3 วิธีการวาดแผนภูมิสายรายงาน

1. ต้องดูว่าผู้ใดที่ได้รายงานตรงจากเศาะฮาบะฮ์
2. ต้องดูว่าผู้ใดที่รายงานต่อจากตาบียีฮ์
3. ต้องพิจารณาผู้ที่ผู้ที่มีอิมามอะฮ์มัดได้รายงานจากเขา
4. เขียนตัวเลขกำกับที่ผู้รายงานแต่ละคน โดยเริ่มจากเลขหนึ่งของผู้รายงานฮะดีษจากเศาะฮาบะฮ์ และเรียงลำดับตัวเลขลงมาเรื่อยๆ จนถึงตัวผู้บันทึกฮะดีษอย่างเช่น

(3) มุฮัมมัด เป็น ญะอ์ฟัร- (2) ซุอ์บะฮ์- (1) อับดุลอะซีซ - อะนัส เป็นมาลิก หมายเลข 1 คือ อับดุลอะซีซ หมายเลข 2 คือ ซุอ์บะฮ์ หมายเลข 3 คือ มุฮัมมัด เป็น ญะอ์ฟัร

สังเกตจากสายรายงานทั้งหมดที่ ท่านอิมามอะฮ์มัดนำมาบันทึกนั้น จะเห็นได้ว่ามีผู้รายงานต่อจากเศาะฮาบะฮ์ (อะนัส เป็น มาลิก) มีจำนวน 2 คน คือ อับดุลอะซีซและเกาะตาตะฮ์ทั้งสองท่านจะกำกับด้วยหมายเลข 1

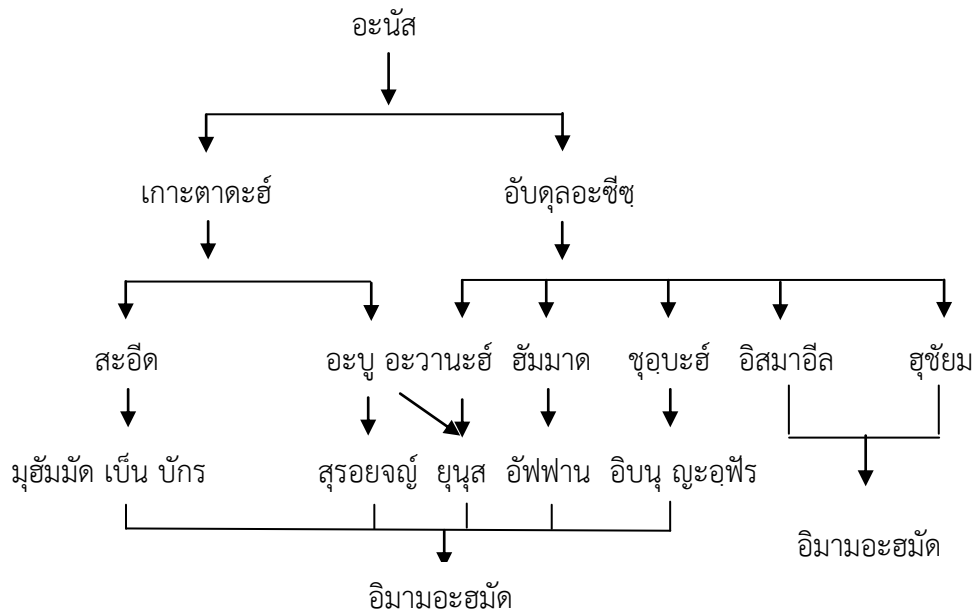
ผู้รายงานต่อจากอับดุลอะซีซ มี จำนวน 4 คน คือ ฮุซัยม อิสมาอีล ซุอ์บะฮ์ และฮัมมาด ทั้งหมดจะกำกับด้วยหมายเลข 2

ผู้รายงานต่อจาก เกาะตาตะฮ์ คือ สะอีด กำกับด้วยหมายเลข 2 เช่นกัน อะบู อะวานะฮ์ได้รายงานจากอับดุลอะซีซ และเกาะตาตะฮ์ จะกำกับด้วยหมายเลข 2 เช่นกัน

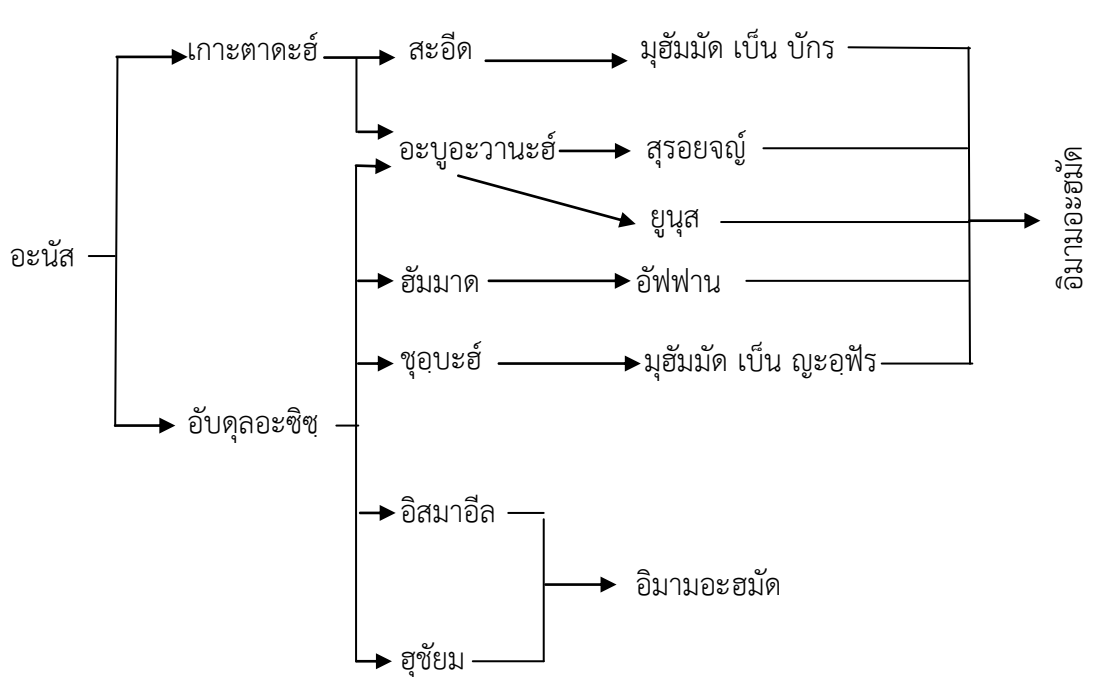
ส่วนผู้ที่อิมามอะฮ์มัดรายงานจากพวกเขาโดยตรง นั้น มี 5 คน คือ มุฮัมมัด เป็น ญะอ์ฟัร อัฟฟาน ยุนุส มุฮัมมัด เป็น บักร และสุรอยจญ์ ทั้งหมด จะกำกับด้วย หมายเลข 3 ยกเว้น ฮุซัยมและอิสมาอีล ซึ่งได้กำกับหมายเลข 2 ไว้แล้ว

2.12.4 รูปแบบของการวาดแผนภูมิสายรายงาน ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ แบบแนวตั้ง และแบบแนวนอน

ก. รูปแบบที่ 1 แผนภูมิสายรายงานแบบแนวตั้ง (ภาพประกอบที่ 9)

ข. รูปแบบที่ 2 แผนภูมิสายรายงานแบบแนวนอน (ภาพประกอบที่ 10)

ประเภทที่สอง แผนภูมิสายรายงานของอะดิษที่รายงานจากแหล่งที่มาต่างกันด้วยสายรายงานที่แตกต่างกันเช่น อะดิษการอะซานกรอกหูทารกแรกเกิด รายงานโดยอะบู รอฟิอ จากท่านนะบี ﷺ ว่า

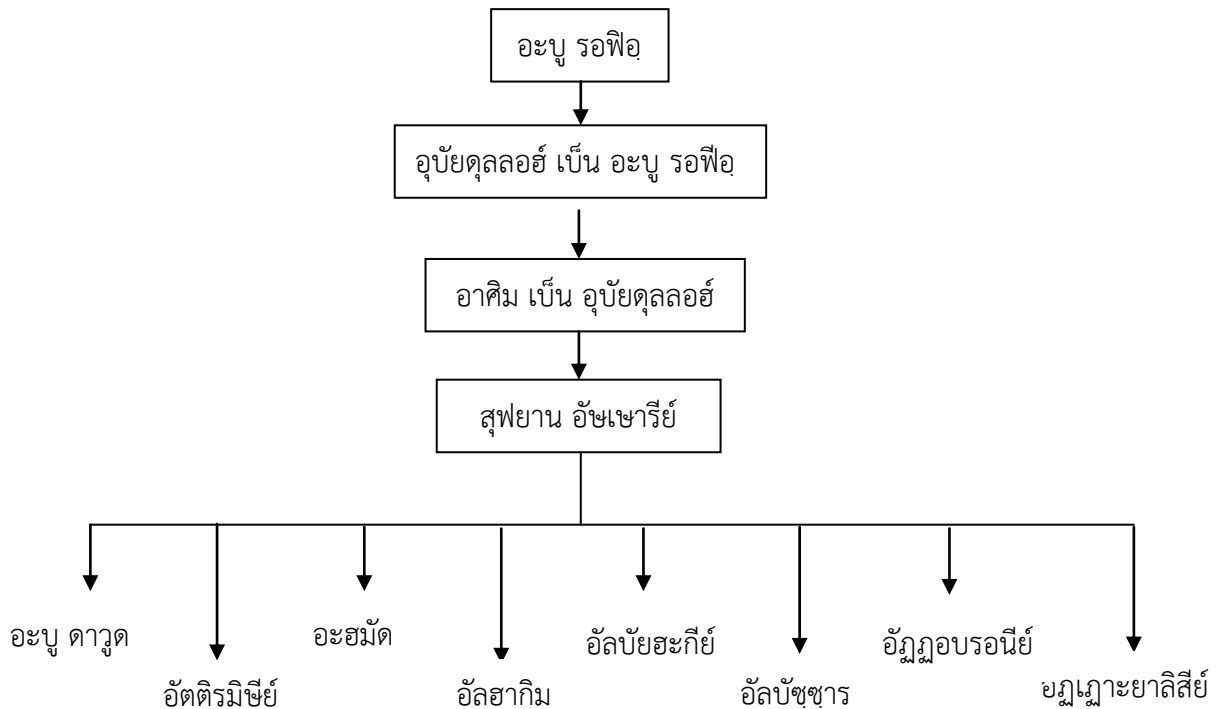
((رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَدَّنَ فِي أُذُنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ حِينَ وَلَدَتْهُ فَاطِمَةُ بِالصَّلَاةِ))¹

ความว่า “ฉันได้เห็นท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ทำการอะซานละหมาดกรอกหูอัลฮะสัน เป็น อะลี เมื่อครั้งที่ท่านหญิงฟาฏิมะฮ์ได้ให้กำเนิดเขา”

สำนวนการรายงานนี้เป็นสำนวนการรายงานของอะบู ดาวูด ซึ่งอะดิษนี้มีการบันทึกโดยอุละมาอ์ที่มีความชำนาญในด้านวิชาการสาขาอะดิษหลายท่านด้วยกันคือ

อะบู ดาวูด อัตติรมิซีย์ อะฮมัด อัล ฮากิม อัลบัยฮะกี ย อัลบัซซาร อัฎฏอบรอนีย์ และ อะบู ดาวูด อัฎฏอฆะยาเลียสีย ซึ่งสามารถวาดแผนภูมิสายรายงานได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 11 แผนภูมิสายรายงานของอะดิษที่รายงานจากแหล่งต่างกันด้วยสายรายงานที่แตกต่างกัน

¹ อะดิษเดียวกับสายรายงานของอะบู ดาวูดเป็นอะดิษเกาะอ็อฟ เนื่องจากมีผู้รายงานชื่ออาคิม เป็น อุบัยดุดลลอฮ์เป็นผู้รายงานที่ (ضعيف) อัลอัสเกาะลานีย์ (al-'Asqalāniy, 1986: 285) แต่เนื่องจากมีสายรายงานอื่นที่มีฐานะสูงกว่าจึงทำให้เลื่อนฐานะเป็นอะดิษ อะสัน ลิขอยริศ และอัลอัลบานีย์ระบุในเศาะฮืออะบู ดาวูดว่าเป็นอะดิษอะสัน (al-Albāniy, n.d.: 1/2)